

विषय सूची

<u>क्र.सं.</u>	<u>निर्देशिकाको नाम</u>	<u>पेज नं.</u>
१.	ज्येष्ठ नागरिक परिचय-पत्र वितरण निर्देशिका २०७५.....	१
२.	स्थानीय तहमा स्वास्थ्य संस्था दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण सम्बन्धी निर्देशिका, २०७६.....	५
३.	एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालन निर्देशिका, २०७६.....	१३१
४.	लागू औषध निषेध, मदिरा तथा सूतिजन्य पदार्थको नियन्त्रण सम्बन्धी निर्देशिका, २०७७.....	१३९
५.	चौरजहारी नगरपालिका अस्पताल फार्मसी सेवा निर्देशिका, २०७७.....	१६६
६.	कृषक सहकार्य समूहमा सहुलियतपुर्ण ब्याज अनुदान सम्बन्धी कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका, २०७७.....	१७५
७.	चौरजहारी नगरपालिकाको कार्यसञ्चालन निर्देशिका, २०७७	१८०

ज्येष्ठ नागरिक परिचय-पत्र वितरण निर्देशिका २०७५

१. **परिचय :** ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई संरक्षण र सामाजिक सुरक्षा प्रदान गर्न तथा निजहरूमा रहेको ज्ञान, सीप, क्षमता र अनुभवको सदुपयोग गरी निजहरूप्रति श्रद्धा, आदर तथा सद्भाव अभिवृद्धि गर्न साथै राज्यद्वारा तोकिएको सेवा एवम् सुविधाको उचित व्यवस्थापन गरी नेपालको संविधानको अनुसूची-८ को क्र.सं. १६ बमोजिमको कार्य गर्न ज्येष्ठ नागरिक परिचय-पत्र वितरण निर्देशिका २०७५, जारी गरिएको छ ।

२. **परिचय-पत्र वितरणका आधार :**

नेपालको संविधानको धारा ४१ मा उल्लेख भए बमोजिम ज्येष्ठ नागरिकको हक, ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी नियमावली २०६५ को नियम १५ अनुसार ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई परिचय पत्र दिने व्यवस्था लगायत ज्येष्ठ नागरिक परिचय-पत्र वितरणका आधार हुनेछन् ।

३. **उद्देश्य :**

- (क) ज्येष्ठ नागरिकहरूको पहिचान गर्ने र स्थानीय तहदेखि नै ज्येष्ठ नागरिकहरूको लगत राख्ने ।
- (ख) नेपालको संविधान अनुसार प्रदत्त ज्येष्ठ नागरिकहरूको हक अधिकार सुनिश्चित गर्न ज्येष्ठ नागरिकको वर्गीकरण अनुसार सार्वजनिक सवारी साधन, सार्वजनिक कार्य, स्वास्थ्य सेवा, धार्मिक तथा सार्वजनिक स्थलमा ज्येष्ठ नागरिकलाई आवश्यक सेवा, सुविधा र सहयोग सरल रूपमा प्रदान गर्ने ।
- (ग) प्रचलित ऐन, नियमअनुसार ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई सामाजिक सुरक्षा, न्याय, अधिकार र समानता प्रदान गरी निजहरूमा रहेको ज्ञान, सीप, क्षमता र अनुभवको सदुपयोग गरी विकास प्रक्रियामा सहभागी गराउने ।

४. **लक्षित वर्ग :**

ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी ऐन, २०६३ ले परिभाषित गरे अनुसारका साठी वर्ष उमेर पूरा गरेका सबै नेपाली नागरिकहरू ।

५. **ज्येष्ठ नागरिकको वर्गीकरण :**

ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी नियमावली २०६५ को नियम १४ को उपनियम (१) बमोजिम ज्येष्ठ नागरिकहरूको वर्गीकरण देहाय बमोजिम गरिएको छ :

- (क) सत्तरी वर्ष उमेर पूरा नगरेको ज्येष्ठ नागरिक,

- (ख) सत्तरी वर्ष उमेर पूरा गरेको वरिष्ठ ज्येष्ठ नागरिक,
- (ग) असहाय ज्येष्ठ नागरिक,
- (घ) अशक्त ज्येष्ठ नागरिक,
- (ङ) एकल ज्येष्ठ नागरिक ।

६. परिचय-पत्र वितरणका मापदण्ड :

ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी नियमावली २०६५ को नियम १५ बमोजिम साठी वर्ष उमेर पुगेको नेपाली नागरिकलाई मात्र ज्येष्ठ नागरिक परिचय-पत्र प्रदान गर्न सकिनेछ ।

७. ज्येष्ठ नागरिक परिचय-पत्रको ढाँचा :

ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी नियमावली २०६५ को अनुसूची ३ बमोजिमको ढाँचालाई नै आधार मानी ज्येष्ठ नागरिक परिचय-पत्रको ढाँचा यस निर्देशिकाको अनुसूची १ बमोजिमको हुनेछ । ज्येष्ठ नागरिक परिचय-पत्रको आकार (Size) नेपाली नागरिकताको प्रमाण-पत्रको आकार बराबरको हुनेछ ।

८. परिचय-पत्र वितरण प्रक्रिया :

- (क) ज्येष्ठ नागरिक परिचय-पत्र प्राप्त गर्न साठी वर्ष उमेर पुगेका ज्येष्ठ नागरिक स्वयम् वा निजको संरक्षकले सम्बन्धित स्थानीय तहका प्रमुख समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (ख) निवेदनमा आफ्नो उमेर खुलेको नागरिकताको प्रमाण-पत्रको प्रतिलिपि र दुईप्रति अटो साइजको फोटो संलग्न हुनुपर्नेछ । यस प्रयोजनको लागि नागरिकताका प्रमाण-पत्रलाई आधार मानिने छ ।
- (ग) ज्येष्ठ नागरिक परिचय-पत्र प्रदान गर्ने अधिकारी स्थानीय तहको कार्यकारी प्रमुख वा निजले तोकेको पदाधिकारी हुनेछ ।
- (घ) परिचय-पत्र प्राप्त ज्येष्ठ नागरिकहरूको लगत तोकिए बमोजिमको सफ्टवेयरमा कम्प्युटराइज गरी नगरपालिकाको कार्यालयमा राखी वार्षिक रूपमा प्रदेश र संघको सम्बन्धित मन्त्रालयमा जानकारी गराउनु पर्नेछ ।
- (ङ) ज्येष्ठ नागरिक परिचय-पत्रको प्रतिलिपि लिन सम्बन्धित प्रहरी कार्यालयको सिफारिश वा वडाको सिफारिश सहित सम्बन्धित स्थानीय तहमा निवेदन पेस गर्नुपर्ने छ ।

९. **विविध :**

- (क) ज्येष्ठ नागरिक परिचय-पत्र वितरणका लागि चौरजहारी नगरपालिकाले आफ्नो कार्यविधि आफै निर्धारण गर्नेछ ।
- (ख) ज्येष्ठ नागरिक परिचय-पत्र वितरण सम्बन्धमा माथि उल्लिखित व्यवस्था बाहेक प्रचलित कानूनको अधीनमा रही प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले निर्णय गरे बमोजिम हुनेछ ।

अनुसूची १

ज्येष्ठ नागरिक परिचय-पत्रको ढाँचा ज्येष्ठ नागरिक परिचय-पत्र

फोटो

प.प.नं. :

नाम थर : .....

ना.प्र.न. : .....

ठेगाना : जिल्ला ..... न.पा. : .....

वडा नं. : ..... टोल/गाऊँ : .....

उमेर : ..... लिङ्ग : .....

उपलब्ध छुट तथा सुविधाहरु : .....

पति/पत्नीको नाम : .....

हेरचाह केन्द्रमा बसेको भए सोको विवरण : .....

संरक्षको नाम, थर, सम्पर्क ठेगाना, मोबाइल नं. :

.....

रक्त समूह र रोग भए रोगको नाम र सेवन गरिएको औषधिको नाम :

.....

प्रमाणित गर्ने अधिकृतको :

दस्तखत :

नाम थर :

पद :

कार्यालय :

स्थानीय तहमा स्वास्थ्य संस्था दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण सम्बन्धी निर्देशिका,

२०७६

प्रस्तावना : नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ र मन्त्रीपरिषदबाट स्वीकृत कार्य विस्तृतीकरणमा उल्लेखित स्थानीय तहले आम नागरिकलाई सर्वसुलभ र गुणस्तरिय स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नुपर्ने जिम्मेवारी वहन गर्ने प्रयोजनका लागि सरकारी, निजि, सामुदायिक, गैरसरकारी वा सहकारी स्तरमा स्थापना हुने स्वास्थ्य सेवा विस्तार, स्तरवृद्धि, स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन अनुमति प्रदान गर्ने प्रक्रियालाई सरल, सहज, व्यवस्थित तथा प्रभावकारी बनाई यस चौरजहारी नगरपालिका क्षेत्रभित्र स्वास्थ्य सेवा संचालन गर्न वाञ्छनीय भएकाले, चौरजहारी नगर कार्यपालिकाले चौरजहारी नगरपालिका प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७५ को दफा ४ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी देहायको निर्देशिका बनाएको छ ।

परिच्छेद १

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :** (१) यस निर्देशिकाको नाम “स्थानीय तहमा स्वास्थ्य संस्था दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण सम्बन्धी निर्देशिका, २०७६” रहेको छ ।
२. **परिभाषा :** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा :-
  - (क) “**अनुगमन समिति**” भन्नाले चौरजहारी नगरपालिकाले गठन गर्ने अनुसूची १ बमोजिमको समिति सम्झनुपर्छ ।
  - (ख) “**नगरपालिका**” भन्नाले चौरजहारी नगरपालिका सम्झनुपर्छ ।
  - (ग) “**मन्त्रालय**” भन्नाले नेपाल सरकार, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय सम्झनुपर्छ ।
  - (घ) “**प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना**” भन्नाले प्रदेशमा रहने स्वास्थ्य क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालय वा विभाग सम्झनु पर्छ ।
  - (ङ) “**अस्पताल**” भन्नाले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले प्रचलित कानून बमोजिम स्थापित सरकारी अस्पताल, निजी अस्पताल, नर्सिङ होम, सामुदायिक अस्पताल, गैरसरकारी अस्पताल वा सहकारी अस्पताल सम्झनु पर्छ ।
  - (च) “**आयुर्वेद अस्पताल**” भन्नाले आयुर्वेद चिकित्सा पद्धतिमा आधारित भईस्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नस्वास्थ्य संस्था सम्झनु पर्छ र सो शब्दले आयुर्वेद चिकित्सा पद्धतिबाट उपचार गर्ने गरी

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम)पश्चिम(, कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-५

सञ्चालन गरिएका नर्सिङ होम, पोली क्लिनिक, पञ्चकर्म अस्पताल समेतलाई जनाउँछ ।

- (छ) **“गैरसरकारी अस्पताल”** भन्नाले मुनाफारहित उद्देश्यले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने प्रयोजनका लागि प्रचलित कानून बमोजिम दत्ता भई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल सम्झनुपर्छ ।
- (ज) **“डाईग्नोस्टिक सेन्टर”** भन्नाले निदानात्मक सेवाहरु जस्तै: प्रयोगशाला सेवा, रेडियो ईमेजिङ जस्ता सेवाहरु प्रदान गर्न कानून बमोजिम दर्ता भई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्ने संस्थालाई सम्झनु पर्छ ।
- (झ) **“निजी अस्पताल वा नर्सिङ होम”** भन्नाले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले प्रचलित कम्पनी कानून बमोजिम स्थापना भई चौरजहारी नगरपालिकाबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त निजी अस्पताल वा नर्सिङ होम सम्झनु पर्छ ।
- (ञ) **“पोली क्लिनिक”** भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई एकै संस्थाबाट कम्तिमा पाँच वटा सेवा जस्तै बहिरङ्ग सेवा, प्रयोगशाला, रेडियो ईमेजिङ, फिजियोथेरापी, परिवार नियोजन, खोप सेवा आदि जस्ता बहुसेवा उपलब्ध गराउने संस्थालाई सम्झनु पर्छ ।
- (ट) **“कन्सल्टेन्ट”** भन्नाले सम्बन्धित विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातकोत्तर उपाधि डिग्री वा डिप्लोमा प्राप्त गरेका वा तोकिए बमोजिमका विशेषज्ञ तालीम प्राप्त गरी सम्बन्धित काउन्सिलमा दत्ता भएका विशेषज्ञ चिकित्सक सम्झनुपर्छ ।
- (ठ) **“सरकारी अस्पताल”** भन्नाले नेपाल सरकारको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्व रहनेगरी सार्वजनिक हितका लागि स्थापना भएका वा हुने स्वास्थ्य सेवा प्रदायक अस्पताल सम्झनु पर्छ ।
स्पष्टीकरण: यस खण्डका प्रयोजनका लागि “आंशिक स्वामित्व” भन्नाले नेपाल सरकारको कम्तीमा एकाउन्न प्रतिशत लगानीलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ड) **“सहकारी अस्पताल”** भन्नाले सहकारीको सिद्धान्त बमोजिम सदस्य समेतलाई स्वास्थ्य सेवा दिने उद्देश्यले सहकारी ऐन, २०४८ बमोजिम दत्ता भई चौरजहारी नगरपालिकाबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल सम्झनुपर्छ ।

- (ढ) **“सामुदायिक अस्पताल”** भन्नाले सम्बन्धित सरकारी निकायमा संस्था दर्ता भई सामुदायिक लगानी र व्यवस्थापनमा सञ्चालन हुने गरी मुनाफा रहित उद्देश्य लिई चौरजहारी नगरपालिकाबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल सम्भन्नु पर्छ ।
- (ण) **“स्वास्थ्य क्लिनिक”** भन्नाले कुनै पनि व्यक्तिलाई स्वास्थ्य सम्बन्धी जाँच गर्ने, उपचार सम्बन्धी आवश्यक परामर्श, एक स्थानबाट पाँचवटा भन्दा कम सेवा जस्तै बहिरङ्ग सेवा, प्रयोगशाला, रेडियो ईमेजिङ्ग, फिजियो थेरापी, खोप सेवा, परिवार नियोजन जस्ता सेवा उपलब्ध गराउनका लागि प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भएका संस्थालाई सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले निजी क्लिनिक, आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सेवा समेतलाई जनाउँदछ ।
- (त) **“स्वास्थ्य संस्था”** भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई चौरजहारी नगरपालिकाबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल, पोली क्लिनिक, स्वास्थ्य क्लिनिक, प्रयोगशाला जस्ता सेवाहरु सञ्चालन गर्ने संस्था सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले आयुर्वेद अस्पताल समेतलाई जनाउँछ ।
- (थ) **“संस्था दर्ता गर्ने निकाय”** भन्नाले यस निर्देशिका बमोजिम स्वास्थ्य सेवा संचालन अनुमति लिनुपूर्व प्रचलित कानून बमोजिम स्वास्थ्य संस्था दर्ता गर्ने निकाय सम्भन्नु पर्छ ।
- (द) **“गैरसरकारी अस्पताल”** भन्नाले मुनाफा रहित उद्देश्यले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने प्रयोजनको लागि प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई चौरजहारी नगरपालिकाबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल सम्भन्नुपर्छ ।
- (ध) **“भवन संहिता”** भन्नाले भवन ऐन, २०५५ कोदफा ३ को उपदफा (२) बमोजिम नेपाल सरकारबाट स्वीकृत राष्ट्रिय भवन संहिता सम्भन्नुपर्छ ।
- (न) **“भवन निर्माण मापदण्ड”** भन्नाले भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड, २०६४ मा उल्लेखित मापदण्ड सम्भन्नुपर्छ र सो शब्दले स्वास्थ्य सम्बन्धी भवनकोलागि छुट्टै मापदण्ड नभएको स्थानको हकमा अनुसूची-२ मा उल्लेखित भवन निर्माण मापदण्ड समेतलाई जनाउँछ ।

परिच्छेद २

स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन अनुमति प्रक्रिया

३. **स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न चौरजहारी नगरपालिकाबाट अनुमति लिनुपर्ने:** (१) देहाय बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नति गर्न देहायका निकायले अनुमति दिन सक्नेछ, :-

- (क) स्वास्थ्य क्लिनिक, डाईग्नोष्टिक सेन्टर, पोली क्लिनिक तथा पच्चीस शैया सम्मका जनरल अस्पतालका लागि चौरजहारी नगरपालिकाको कार्यपालिकाको निर्णय अनुसार ।
- (ख) आयुर्वेद तथा अन्य वैकल्पिक चिकित्सा सँग सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाहरुका हकमा दश शैया सम्मका अस्पतालका लागि चौरजहारी नगरपालिकाको कार्यपालिकाको निर्णय अनुसार ।
- (ग) पच्चिस शैया देखि माथिका अस्पतालहरु र विशेषज्ञ अस्पताल दर्ता गर्नको लागि सम्बन्धित नगरपालिकाको कार्यपालिकाको सिफारिसमा प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना वा मन्त्रालयबाट ।
- (घ) चौरजहारी नगरपालिकाको कार्यपालिकामा स्वास्थ्य संस्था दर्ता वा स्तरोन्नति भए पछि सो को विवरण तोकिएको ढाँचामा प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचनालाई दिनु पर्नेछ ।

४. **पूर्वाधार निर्माण मनसाय पत्रका लागि निवेदन दिनुपर्ने :** (१) यस निर्देशिका बमोजिम स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, स्वास्थ्य सेवा विस्तार वा स्तरोन्नति गरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न इच्छुक स्वास्थ्य संस्थाले आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गर्ने प्रयोजनका लागि अनुसूची ३ बमोजिमका ढाँचामा मनसाय पत्रका लागि निवेदन दिनुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा चौरजहारी नगरपालिकाले निवेदन प्राप्त भएको पन्ध्र दिनभित्र देहायका विवरणहरु परीक्षण गर्ने प्रयोजनका लागि अनुगमन समिति खटाउन सक्नेछ :-

- (क) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाको व्यावसायिक कार्ययोजना,
- (ख) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्था रहने स्थानको उपयुक्तता र जग्गाको पर्याप्तता,

- (ग) प्रारम्भिक वातवाहणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन,
 (घ) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा पुऱ्याउने क्षेत्र, सो क्षेत्र को जनसंख्या/जनघनत्व,
 (ङ) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा पुऱ्याउने क्षेत्रमा अन्य अस्पतालहरुको अवस्थिति र प्रस्तावित अस्पतालले पुऱ्याउने थप योगदान,
- (३) अनुगमन समितिले उपदफा (२) मा उल्लिखित विषयहरुको विश्लेषण गरी स्पष्ट राय सहितको प्रतिवेदन तीस कार्य दिनभित्र चौरजहारी नगरपालिका समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिमका प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि सो प्रतिवेदनको आधारमा पूर्वाधार निर्माणका लागि अनुमति दिन उपयुक्त हुने देखिएमा प्रतिवेदन प्राप्त भएको मितिले पन्ध्र कार्य दिनभित्र चौरजहारी नगरपालिकाले बढीमा तीन वर्षसम्मको समयावधि दिई पूर्वाधार निर्माणका लागि निवेदकलाई मनसायपत्र (Letter of Intent) प्रदान गर्न सक्नेछ ।
- (५) उपदफा (४) बमोजिमको अवधिभित्र मनासिव कारण परी पूर्वाधार निर्माण गर्न नसकेको भनी समयावधि थपका लागि सम्बन्धित अस्पताल वा स्वास्थ्य संस्थाले अनुरोध गरेमा चौरजहारी नगरपालिकाले त्यस्ता अस्पताललाई बढीमा दुई वर्षमा नबढ्ने गरी पूर्वाधार निर्माणका लागि समयावधि थप गर्न सक्नेछ ।
५. **सञ्चालन अनुमति दिन सकिने :** (१) दफा ४ बमोजिम पूर्वाधार निर्माण कार्यसम्पन्न भए पछि सो पूर्वाधार तयार भएको व्यहोरा सहित सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा सञ्चालन गर्ने आवश्यक कागजातहरु संलग्न गरी अनुसूची ४ बमोजिमको ढाँचामा चौरजहारी नगरपालिका समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ ।
 तर स्वास्थ्य क्लिनिक, रेडियो ईमजिङ सेवा तथा पोलि क्लिनिक स्थापना तथा सञ्चालन अनुमतिका लागि अनुसूची ५ बमोजिमका ढाँचामा निवेदन दिनुपर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा चौरजहारी नगरपालिकाले निवेदन प्राप्त गरेको मितिले सात दिन भित्र अनुगमन समिति खटाउनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम खटिएको अनुगमन समितिले पन्ध्र कार्य दिन भित्र स्थलगत निरीक्षण गरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गर्न उपयुक्त भए नभएको राय सहितको प्रतिवेदन नगरपालिका समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम अनुगमन समितिको प्रतिवेदनको आधार र यस निर्देशिकामा उल्लिखित अन्य मापदण्ड पूरा गरेका स्वास्थ्य संस्थालाई चौरजहारी नगरपालिकाले पाँच वर्षका लागि स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति दिन सक्नेछ ।

(५) यस दफा बमोजिम स्वास्थ्य संस्थालाई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति दिने नदिने सम्बन्धमा उपदफा (३) बमोजिम अनुगमन समितिको प्रतिवेदन प्राप्त भएको मितिले सात कार्य दिन भित्र निर्णय गरी सक्नुपर्नेछ र सोको जानकारी सम्बन्धित संस्थालाई दिनुपर्नेछ ।

(६) यो निर्देशिका प्रारम्भ हुँदाका बखत संस्था दता गर्ने निकायमा दता भएको तर दफा (५) बमोजिम अनुमतिका लागि निवेदन नदिई सञ्चालन गरिरहेका स्वास्थ्य संस्थाले अनुसूची-६ मा उल्लेख भए बमोजिमको दस्तुरको अतिरिक्त दुइ गुणा बढी दस्तुर लिईएक पटकको लागि निर्देशिका बमोजिमको प्रकृया पूरा गरी सञ्चालन अनुमति दिन सकिनेछ ।

(७) यो निर्देशिका प्रारम्भ हुँदाका बखत संस्था दता गर्नेनिकायमा दता भई अनुमतिको लागि निवेदन दिएका स्वास्थ्य संस्थाले अनुसूची-६ मा उल्लेख भए बमोजिमको दस्तुरको अतिरिक्त लाग्ने दस्तुरमा ५० प्रतिशत बढि दस्तुर बुझाएमा एक पटकको लागि निर्देशिका बमोजिमको प्रकृया पुरा गरी सञ्चालन अनुमति दिन सकिनेछ ।

(८) उपदफा (२) (३) र (५) बमोजिम तोकिएको म्याद भित्र चौरजहारी नगरपालिका वा अनुगमन समितिले कार्य सम्पन्न नगरेमा अनुमतिका लागि निवेदन दिने स्वास्थ्य संस्थाले एक तह माथिल्लो निकायमा उजुर गर्न सक्नेछ । यसरी प्राप्त भएको उजुरी सम्बन्धमा सम्बन्धित माथिल्लो निकायले उपदफा (२), (३) र (५) मा तोकिएको म्यादमा नबढ्ने गरी शीघ्र अनुगमनको व्यवस्था मिलाइ सञ्चालन अनुमतिको व्यवस्था गरिदिन सक्नेछ ।

६. **थप सेवा विस्तार गर्न वा शाखा स्थापना गर्न अनुमति लिनुपर्ने** : स्वास्थ्य संस्थाले आफूले सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति पाएका सेवाको अतिरिक्त थप सेवा विस्तार गर्न वा शाखा स्थापना गरी सेवा सञ्चालन गर्न चाहेमा अनुमति प्रदान गर्नेनिकायबाट यस निर्देशिका बमोजिमका प्रकृया पुरा गरी

अनुमति प्राप्त गर्नुपर्नेछ ।

७. **पुनः अनुमति प्राप्त गर्न निवेदन दिनुपर्ने :** (१) यो निर्देशिका प्रारम्भ हुँदाका बखत सञ्चालन स्वीकृति लिएका स्वास्थ्य संस्थाले यस निर्देशिका बमोजिम तोकिएको पूर्वाधार तथा मापदण्ड कार्यान्वयन प्रयोजनका लागि यो निर्देशिका प्रारम्भ भए पछि तोकिएको अवधिभित्र पूर्वाधार तयारी योजना (भवन प्रबलीकरण वा नयाँ निर्माण योजना) सहित सम्बन्धित चौरजहारी नगरपालिका समक्ष निवेदन दिनुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा चौरजहारी नगरपालिकाले त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थालाई यस निर्देशिका बमोजिम तोकेको पूर्वाधार पुरा गर्नका लागि तीन वर्ष र मापदण्ड कायम गर्नका लागि एक वर्षको समयावधि दिन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम समयावधि थप भएका स्वास्थ्य संस्थाले प्रत्येक छ/छ महिनामा प्रगति प्रतिवेदन सम्बन्धित चौरजहारी नगरपालिका समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।

(४) प्रबलीकरण हुने अस्पताल वा नयाँ निर्माण गर्न अनुमति लिई साविकको भवनबाट सेवा दिईरहेका स्वास्थ्य संस्थाले निर्माण अवधि भरका लागि भवनको कारण वा अस्पतालको औजार उपकरणले हुनसक्ने दुर्घटनाको लागि शैया क्षमता बराबरका संख्यामा प्रति व्यक्ति एकलाख रुपैया बराबरका सामुहिक दुर्घटना बीमाको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(५) यस दफा बमोजिमका प्रकृत्या पुरा गरेका स्वास्थ्य संस्थालाई दफा ५ बमोजिम स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गरिनेछ ।

(६) यस दफा बमोजिम अनुमतिको लागि निवेदन नदिने, निवेदन दिए पनि अनुमति नपाउने वा निर्धारित अवधि भित्र पूर्वाधार वा मापदण्ड कायम नगर्ने स्वास्थ्य संस्थाको अनुमति चौरजहारी नगरपालिकाले रद्द गर्नेछ ।

८. **अनुमति दस्तुर बुझाउनुपर्ने :** स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नति गर्न अनुमति प्राप्त भएमा सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाले अनुसूची ६ मा उल्लेख भए बमोजिमको अनुमति दस्तुर चौरजहारी नगरपालिकालाई बुझाउनुपर्नेछ ।

९. **नवीकरण गराउनुपर्ने** : (१) यस निर्देशिका बमोजिम स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त स्वास्थ्य संस्थाले सेवा सञ्चालन अनुमतिको अवधि समाप्त हुने मिति भित्र चौरजहारी नगरपालिका समक्ष नवीकरणका लागि निवेदन दिनुपर्नेछ । चौरजहारी नगरपालिकाले अनुमतिको अवधि समाप्त भएको मितिले तीन महिना भित्र आवश्यक जाँच बुझ गरि नवीकरण गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा चौरजहारी नगरपालिकाले अनुसूची ६ मा उल्लेख भए बमोजिमको दस्तुर लिई तीन वर्षका लागि स्वास्थ्य संस्थालाई सेवा सञ्चालन अनुमतिको नवीकरण गरिदिन सक्नेछ ।

तर यो निर्देशिका प्रारम्भ हुन अघि स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गर्ने अनुमति पाएका स्वास्थ्य संस्थाको हकमा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाले यस निर्देशिका बमोजिम तोकिएको मापदण्ड तथा पूर्वाधार कायम नगरेसम्म तीन वर्षमा नबढाई प्रत्येक एक वर्षका लागि अनुमति नवीकरण गरि दिनु सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमका अवधि भित्र मनासिब कारण परी निवेदन पेश गर्न नसकेको भनी कारण खुलाई थप तीन महिना भित्र निवेदन पेश गरेमा दोब्बर नवीकरण दस्तुर लिई चौरजहारी नगरपालिकाले सेवा सञ्चालन अनुमति नवीकरण गरि दिन सक्नेछ ।

(४) उपदफा (२) वा (३) बमोजिमको अवधिभित्र नवीकरणका लागि निवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थाको सेवा सञ्चालन अनुमतिपत्र स्वतः खारेज हुनेछ र सोको जानकारी प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचनामा समेत दिनुपर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) मा जुनसुकै कुरा उल्लेख गरिएको भएता पनि यो उपदफा प्रारम्भ हुँदाका बखत सम्म अनुमति नवीकरण नगरेका स्वास्थ्य संस्थाले तोकिएको समयभित्र अनुमतिका लागि निवेदन दिएमा अनुसूची -६ मा उल्लेख भए बमोजिमको दस्तुरको अतिरिक्त पाँच गुणा बढी नवीकरण दस्तुर लिई एक पटककोलागि निर्देशिका बमोजिमको प्रकृया पुरा गरी त्यस्तो अनुमति नवीकरण गरिदिन सकिनेछ ।

१०. **गुणस्तर तथा मापदण्ड अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था**: (१) स्वास्थ्य संस्थाले आफूले प्रदान गरेका सेवाहरुको यस निर्देशिकामा उल्लिखित मापदण्ड बमोजिमको गुणस्तर भए नभएको सम्बन्धमा प्रत्येक वर्ष परीक्षण (स्व:मूल्यांकन) गराई सोको प्रतिवेदन आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले

तीन महिनाभित्र चौरजहारी नगरपालिका समक्ष अनिवार्य रूपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम तोकिएकोअवधिभित्र प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई सो प्रतिवेदन पेश गर्न चौरजहारी नगरपालिकाले निर्देशन दिन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) मा जुन सुकै कुरा लेखिएको भए तापनि चौरजहारी नगरपालिका, प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना र मन्त्रालयले आवश्यकता अनुसार जोखिम, भौगोलिक अवस्थिति, बिरामीको चाप, शल्यक्रियाको संख्या, वित्तीय लगानीका आधारमा नमूना छनौट गरी स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरेको सेवाको गुणस्तर तथा यस निर्देशिकाको मापदण्ड पुरा गरे नगरेको सम्बन्धमा निरीक्षण तथा अनुगमन गर्न वा गराउन सक्नेछ ।

(४) यस निर्देशिकामा अन्यत्र जुन सुकै कुरा लेखिएका भए तापनि प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना तथा मन्त्रालयले जुन सुकै निकायबाट सेवा सञ्चालन अनुमति प्राप्त गरेको अस्पताल वा स्वास्थ्य संस्था र चौरजहारी नगरपालिकाको समेत अनुगमन गर्न सक्नेछ ।

(५) उपदफा (३) वा (४) बमोजिम नियमित वा आकस्मिक अनुगमन गर्दा तोकिएका गुणस्तर वा पूर्वाधार पूरा नगरी सेवा सञ्चालन गरेको पाईएमा त्यस्ता संस्थालाई तत्काल सुधारका लागि बढीमा तीन महिनाको म्याद दिई सुधारको मौका दिन सकिनेछ ।

(६) यस दफा बमोजिम निरीक्षण तथा अनुगमनका क्रममा दिएको निर्देशन पालना नगर्ने, यस निर्देशिका बमोजिमका गुणस्तर तथा पूर्वाधार मापदण्ड पूरा नगर्ने वा गुणस्तर परीक्षणको वार्षिक प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई चौरजहारी नगरपालिकाले त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरि आएको सेवा पूर्ण वा आंशिक रूपमा तत्काल बन्द गर्न आदेश दिन सक्नेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम स्वास्थ्य संस्थालाई कारवाही गर्नुपूर्व सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थालाई मनासिब माफिकको सफाइ पेश गर्न मौका दिनुपर्नेछ ।

(८) यस निर्देशिकामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएका भए तापनि अन्य प्रचलित कानून बमोजिम गरिने अनुगमनलाई वा व्यवस्थाले सीमित गर्ने छैन ।

(९) स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन सम्बन्धी अनुमति लिने प्रक्रिया प्रारम्भ नगरेका स्वास्थ्य संस्थामा कुनै पनि चिकित्सक, नर्स, वा स्वास्थ्यकर्मीले

क्लिनिकल प्राक्टिस गर्न पाउने छैन । कुनै चिकित्सक, नर्स वा स्वास्थ्यकर्मीले त्यस्तो संस्थामा क्लिनिकल प्राक्टिस गरेमा निजलाइ कारवाहीको लागि सम्बन्धित परिषद्मा लेखी पठाईनेछ ।

११. **निवेदन दिन सक्ने** : (१) दफा १० को उपदफा (७) बमोजिम दिएका आदेश वा अनुगमन समितिले यस निर्देशिका बमोजिम पेश गरेको अनुगमन प्रतिवेदन उपर चित्त नबुभने स्वास्थ्य संस्थाले त्यस्तो प्रतिवेदन पेश भएको मितिले १५ दिन भित्र चित्त नबुभनुको स्पष्ट आधार र कारण सहित पुनरावलोकनको लागि प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त भएको निवेदन उपर चौरजहारी नगरपालिकाको प्रतिक्रिया समेत लिई प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचनाले छानविन गरी यथाशीघ्र निर्णय गर्नेछ, र सो सम्बन्धमा प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचनाले गरेको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।

१२. **स्वास्थ्य संस्था गाभिई सेवा सञ्चालन गर्न सक्ने** : स्वास्थ्य सेवालार्इ गुणस्तरीय, प्रभावकारी तथा सुविधायुक्त बनाउन सञ्चालनमा रहेका एक भन्दा बढी स्वास्थ्य संस्थाहरु एक आपसमा गाभिई सेवा सञ्चालन गर्न चाहेमा सेवा सञ्चालन गर्न चौरजहारी नगरपालिका समक्ष त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थाहरुले संयुक्त रूपमा निवेदन दिन सक्नेछन् ।

१३. **अनुमति खारेजी तथा कारवाही सम्बन्धि व्यवस्था** : (१) यस निर्देशिकामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि चौरजहारी नगरपालिकाले स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन सम्बन्धी अनुमति लिन वा अनुमति नवीकरण गर्नको लागि एक पटकको लागि निश्चित समय अवधि दिई सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्नसक्ने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको अवधिभित्र स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन सम्बन्धी अनुमति नलिने स्वास्थ्य संस्थाको र दफा ९ को उपदफा (५) बमोजिमको अवधिभित्र अनुमति नवीकरण नगर्ने स्वास्थ्य संस्थाको अनुमति स्वतः खारेज हुनेछ ।

परिच्छेद ३

स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन तथा गुणस्तर सम्बन्धी व्यवस्था

१४. स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन : (१) यस निर्देशिका बमोजिम अनुमति नलिई कसैले पनि स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्नु हुदैन ।

२) कसैले यस निर्देशिका बमोजिम अनुमति नलिई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गरेको पाइएमा सो कार्य रोक्न तथा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्था

आवश्यक कानूनी कारवाहीको लागि गृह मन्त्रालय मार्फत वा सोभै सम्बन्धित जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा लेखी पठाउनेछ, र त्यस्ता संस्थाका सञ्चालक भविष्यमा स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन अनुमति प्रदान नगर्ने गरी अभिलेख समेत राखिनेछ ।

(३) स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो उद्देश्य र क्षमता अनुसार चौरजहारी नगरपालिकाबाट अनुमति लिई देहायका सेवाको समुचित व्यवस्था गरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्नसक्नेछ :-

- (क) आकस्मिक सेवा,
- (ख) बहिरंग सेवा,
- (ग) अन्तरंग सेवा,
- (घ) निदानात्मक सेवा (प्रयोगशाला, रेडियो ईमेजिङ आदि),
- (ङ) शल्यक्रिया सेवा,
- (च) सघन उपचार सेवा,
- (छ) प्रवर्द्धनात्मक तथा प्रतिरोधात्मक सेवा,
- (ज) विशेषज्ञ सेवा,
- (झ) फार्मसी सेवा,
- (ञ) रक्त सञ्चार सेवा,
- (ट) फिजियोथेरापी सेवा,
- (ठ) शवगृह व्यवस्था,
- (ड) अस्पताल व्यवस्थापन,
- (ढ) वातावरण व्यवस्थापन,
- (ण) स्वास्थ्य संस्थाबाट निष्काशित फोहरमैला व्यवस्थापन ।

१५. **गुणस्तर सुनिश्चितता सम्बन्धी मापदण्ड** : (१) स्वास्थ्य संस्थाले दफा ३ बमोजिमका स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्दा देहायको गुणस्तरको सुनिश्चितता गर्नुका साथै देहायका उल्लिखित मापदण्डहरूको समेत पालना गरेको हुनुपर्नेछ :-

- (क) बहिरंग विभागमा आउने बिरामीको चापका आधारमा बिरामी दत्ता, विशेषज्ञ परामर्श, निदानात्मक सेवाहरू र औषधी कक्षमा छिटोछरितो सेवा दिने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (ख) स्वास्थ्य संस्थामा नेपाल सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्ड बमोजिम संक्रमण नियन्त्रण (Infection Prevention) कोव्यवस्था हुनुपर्नेछ, र सोको नियमित र प्रभावकारी अनुगमन गर्नु पर्नेछ ।

- (ग) स्वास्थ्य संस्थाले विभिन्न ईकाईबाट प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवाहरु स्तरीय रूपमा सञ्चालन गर्न कार्यसञ्चालन निर्देशिका (Standard Operating Manual) तयार गरी लागु गर्नु पर्नेछ ।
- (घ) स्वास्थ्य संस्थाले बहिरङ्ग सेवा प्रदान गर्ने चिकित्सकहरु उपलब्ध हुने समय तालिका (दिन र बार खुल्न गरी) सबैले देख्न ठाउँमा राखिएको हुनुपर्नेछ ।
- (ङ) स्वास्थ्य संस्थाले उपलब्ध गराउने भनिएको विशेषज्ञ सेवा सम्बन्धित विशेषज्ञ चिकित्सकबाट प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ ।
- (च) बिरामीले आफूले सेवा लिन चाहेको चिकित्सकबाट सेवा लिन पाउने व्यवस्था सुनिश्चित गर्नुपर्नेछ ।
- (छ) बिरामी वा बिरामीको रेख देख गर्ने व्यक्तिलाई रोग र उपचार पद्धतिबारे स्पष्ट जानकारी दिने व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (ज) अस्पताल परिसर तथा सेवा दिने कक्षहरु नियमित रूपमा सफा सुगन्ध राखिएको हुनुपर्नेछ ।
- (झ) सबैले देख्ने स्थानमा उजुरी पेटिका राखिएको हुनुपर्नेछ ।
- (ञ) जनगुनासो व्यवस्थापनका लागि गुनासो सुन्ने अधिकारी तोक्री जनगुन असो तथा पर्न आएका उजुरी समाधान गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ । साथै समाधान हुन नसक्ने भएमा सोको कारण सम्बन्धित व्यक्तिलाई जानकारी गराउनुपर्नेछ ।
- (ट) बिरामीले संस्थाबाट सेवा प्राप्त गर्न लाग्नेशुल्क, प्रकृया तथा अवधि समेत खुलाएको बिरामी बडापत्र (Patient Charter) अस्पतालमा नेपाल सरकारले अनुसूची ७ ढाँचामा तयार गरी सबैले देखिने गरी राख्नुपर्नेछ, र सोही अनुरूप सेवाको सुनिश्चितता गर्नुपर्नेछ ।
- (ठ) अस्पतालमा आउने बिरामीलाई आवश्यक पर्ने जानकारी गराउन सोधपुछ वा सहायता कक्षको व्यवस्था गरी सेवाग्राहीलाई आवश्यक जानकारी दिन व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (ड) सेवा प्रदायक चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीहरुको सुरक्षाका लागि विभिन्न सरुवा रोग विरुद्धका खोप तथा व्यक्तिगत सुरक्षा व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (ढ) हरेक स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत कर्मचारीहरुको सेवा शर्तसम्बन्धी विनियम बनाएको हुनुपर्नेछ ।

- (ण) स्वास्थ्य संस्थाले नेपाल सरकारबाट सञ्चालित सेवा वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा नेपाल सरकारले तोकेका प्रोटोकल/मापदण्ड/निर्देशिका अनिवार्य रूपमा पालना गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (त) अस्पतालले चौबीसै घण्टा चिकित्सक तथा दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट आकस्मिक सेवा दिएको हुनुपर्नेछ ।
- (थ) अस्पतालमा रहेको आकस्मिक शैया क्षमताको आधारमा चिकित्सक तथा अन्य स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ र सोको विवरण अनुसूची ८ बमोजिमको ढाँचामा सबैले देख्ने ठाँउमा राख्नुपर्नेछ ।
- (द) आकस्मिक विभागबाट बिरामी भर्ना गर्ने, रिफर गर्ने, बिरामीको रेफरल प्रकृया र बिरामी सार्ने पद्धति स्पष्ट परिभाषित भएको हुनु पर्नेछ र सोको व्यवहारा बमोजिमको ढाँचामा सबैले देख्ने ठाँउमा राख्नु पर्नेछ ।
- (ध) अस्पतालमा उपचारका लागि आउने विपन्न, असहाय, बेवारिसे बिरामीका लागि कुल शैयाको दश प्रतिशत शैया छुट्टयाई निःशुल्क उपचार अनिवार्य रूपमा उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।
- (न) खण्ड (ध) बमोजिम उपलब्ध गराएका उपचार सेवाको अभिलेख राखी सोको प्रतिवेदन चौरजहारी नगरपालिकाका कार्यालयमा नियमित रूपमा पठाउनु पर्नेछ ।
- (प) अस्पतालहरूमा ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई विशेष किसिमका सुविधाका व्यवस्था हुनपर्ने र आवश्यक मात्रामा शैया छुट्टयाउनुपर्नेछ ।
- (फ) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गरिने भवन र अन्य पूर्वाधार भवन संहिता र सम्बन्धित क्षेत्र भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड अनुरूप हुनुपर्नेछ ।
- (ब) अस्पतालले विपद् व्यवस्थापनको कार्ययोजना बनाएको हुनुपर्नेछ । सोकार्यका लागि सम्पर्क व्यक्ति तोकी सोको जानकारी चौरजहारी नगरपालिकाको कार्यालय र जिल्ला समन्वय समितिमा दिनु पर्नेछ
- (भ) अस्पतालले सूचना अधिकारी तोक्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद ४

अस्पताल सम्बन्धी मापदण्डहरू

१६. अस्पतालको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्डहरू : (१) अस्पतालले सेवा सञ्चालन गर्दा देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

- (क) अस्पताल रहने स्थान धुवाँ, धुलो, ध्वनि, जल तथा जमिन प्रदूषणबाट मुक्त भएको ।
- (ख) अस्पताल रहने क्षेत्र र हाताभित्र उपयुक्त सुरक्षाको व्यवस्था भएको ।
- (ग) अस्पताल स्थापना हुने स्थान सडक यातायातको पहुच भएको ।
- (घ) पानी, बिजुली र सञ्चार सुविधा उपलब्ध भएको ।
- (ङ) सवारी साधन पार्किङका लागि पर्याप्त व्यवस्था भएको ।
- (च) अस्पताल परिसरमा स्वस्थकर वातावरणका लागि वृक्षारोपण तथा बगैचाको व्यवस्था भएको ।
- (छ) जोखिमपूर्ण फोहरव्यवस्थापनका लागि उपयुक्त प्रविधिको व्यवस्था गर्नुका साथै फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ र फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७० बमोजिम फोहर व्यवस्थापनका लागि आवश्यक पूर्वाधार व्यवस्था मिलाएको ।

(२) आकस्मिक सेवाका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

- (क) कुल शैया क्षमताको कम्तिमा दश प्रतिशतका दरले आकस्मिक कक्षमा शैयाहरू उपलब्ध हुनु पर्नेछ । आकस्मिक सेवाका लागि छुट्टयाएको शैयालाई देहाय अनुरूप वर्गीकरण गरी सेवा दिने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ :-

- (१) Red (R) = अति सिकिस्त बिरामीको सेवा दिने शैया बराबर एक प्रतिशत,
- (२) Yellow (Y) = सिकिस्त बिरामीको सेवा दिने शैया बराबर दुई प्रतिशत,
- (३) Green (G) = सामान्य बिरामीको सेवा दिने शैया बराबरतीन प्रतिशत,
- (४) Black (B) =मृत्यु भईसकेका बिरामीलाई राख्ने शैया बराबर एक प्रतिशत,
- (५) Observation Room/Bed बराबर तीन प्रतिशत, दश प्रतिशत भन्दा बढी शैया छुट्टयाएको

सन्दर्भमा माथि उल्लेख भएका वर्गीकरणको अनुपातमा शैयाको बाँडफाँड हुनु पर्नेछ ।

- (ख) आकस्मिक कक्ष सञ्चालन गर्दा अल्ट्रासाउण्ड, एक्सरे इमेजिङ सेवा, प्रयोगशाला, ओ.पी.डी., ओ.टी. तथा अन्य वार्डहरूमा समेत सजिलै विरामी ल्याउन लैजान सकिने (क्लिनचेर/ट्रली, स्टेचर) गरी सञ्चालनमा ल्याएको हुनु पर्नेछ ।
- (ग) आकस्मिक कक्षमा प्रतिकालय, शौचालय, ट्रायज (Triage Room) चेन्जिङ्ग रुम, Medico-legal Case जस्तै Rape victim आदिको लागि गोपनियता सुनिश्चित हुने कोठाको समेत व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (घ) चौबीसै घण्टा आकस्मिक सेवा दिने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।
- (ङ) पच्चीस शैया क्षमताका अस्पतालमा आकस्मिक सेवाका लागि दक्ष स्वास्थ्यकर्मी चौबीसै घण्टा र चिकित्सक अनकल (on call) मा उपलब्ध हुने व्यवस्था हुनु पर्नेछ । साथै पच्चीस शैया वा सो भन्दा माथिको क्षमता भएका अस्पतालहरूमा आकस्मिक सेवा कक्षमा चौबीसै घण्टा चिकित्सक सेवा उपलब्ध हुनुका साथै सम्बन्धित विषयको कन्सल्ट्याण्ट चिकित्सक अनुकूलमा अनिवार्य रूपमा उपलब्ध हुनु पर्नेछ ।
- (च) आकस्मिक विभागबाट विरामी भर्ना गर्न, रिफर गर्ने विरामीको रेफरल प्रकृया तथा विरामी सार्ने पद्धति स्पष्टरूपमा परिभाषित रहेको हुनु पर्नेछ ।
- (छ) प्रकोपजन्य रोगहरू, प्राकृतिक प्रकोप जस्ता पक्षहरूलाई विचार गरी आकस्मिक उपचार सेवाका लागि संस्थाले विपद् व्यवस्थापन योजना बनाएको हुनु पर्नेछ ।
- (ज) आकस्मिक सेवामा काम गर्ने जनशक्ति कम्तिमा Basic Life Support (BLS)/Primary Trauma Care (PTC)/ Advance Cardiac Life Support (ACLS)/ Advance Trauma Life Support (ATLS) आदि सम्बन्धी तालिम लिएको हुनु पर्नेछ ।
- (३) बहिरंग विभागका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्नेछ :-
- (क) अस्पतालबाट प्रदान हुने प्रत्येक विशेषज्ञ सेवाका लागि ओ.पी.डी. कक्षको व्यवस्था मिलाएको ।

- (ख) अस्पतालका लागि सामान्यतया सामान्य चिकित्सा, बालरोग, सामान्य शल्यक्रिया, स्त्री तथा प्रसूती सेवा हुनुपर्ने तथा पूर्वाधार पूरा गरी हाड जोर्नी, नाक कान घाँटी, छाला तथा यौनरोग, आँखा, दन्त सेवा जस्ता सेवाको लागि स्वेच्छक रुपमा सञ्चालन गर्न सक्ने ।
- (ग) उपलब्ध भएका चिकित्सकहरु मध्ये सेवाग्राहीले उपलब्ध भएसम्म रोजेको चिकित्सकसँग परीक्षण गर्न पाउने व्यवस्था भएको ।
- (घ) पचास शैया वा सो भन्दा माथिका अस्पतालले एम.सी.एच. क्लिनिकको अलग्गै व्यवस्था गरेका ।

(४) अन्तरंग विभागका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्नेछ :

- (क) अस्पतालमा शल्यक्रिया पश्चात पनि बिरामीको अवस्था स्थिर नभएसम्म उक्त शल्यक्रिया गर्ने समूह तथा सर्जन चिकित्सक र एनेस्थेसियोलोजिष्ट अस्पतालमा रहिरहनु पर्ने र तत् पश्चात पनि सर्जरीको प्रकृति हेरी आवश्यक परेको खण्डमा तत्काल उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने ।
- (ख) नर्सिङ्ग ड्यूटी स्टेशनबाट प्रत्येक बिरामीको प्रत्यक्ष निगरानी हुने व्यवस्था गर्नु पर्ने । उक्त सुविधा नभएमा प्रत्येक बिरामीको शैयामा कल बेल राख्नु पर्ने ।
- (ग) एक कन्सल्ट्याण्टको मातहतमा स्वास्थ्य सेवाको कुनैपनि युनिटमा पच्चीस शैया भन्दा बढी शैया राख्न नपाइने ।

(५) एलाईड हेल्थ तथा निदानात्मक सेवाका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

- (क) प्रत्येक किसिमका परीक्षणको लागि राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला नीति अनुरूपको प्रयोगशालाको व्यवस्था भएको हुनु पर्ने ।
- (ख) रेडियो डाइग्नोसिस, अल्ट्रासाउण्ड, एक्सरे फिल्म लोडिङ, अनलोडिङ तथा प्रोसेसिङ लगायतका इमेजिङ सेवा कक्षहरु ओ.पी.डी., ओ.टी. तथा वार्डहरुलाई समेत सजिलै बिरामी ल्याउन लैजान सकिने (व्हीलचेयर/ टूली, स्टेचर) गरी संचालनमा ल्याएको हुनुपर्ने ।

- (ग) यस्ता सेवा प्रदान गरिने कोठाहरूमा प्रतिकालय, शौचालय, चेन्जिङ रुमको समेत व्यवस्था भएको हुनु पर्ने ।
- (६) शल्यक्रिया गर्ने स्वास्थ्य संस्थामा सेवाको प्रकार हेरी पाँचदेखि दश प्रतिशत सघन उपचार सेवाका High dependency Unit/ आई. सि. यु. शैयाहरु रहनु पर्नेछ ।
- (७) अस्पतालमा पोषण, खोप, आमा र वच्चाको स्वास्थ्य, परिवार नियोजन जस्ता सेवाहरुको नेपाल सरकारको नीति बमोजिम प्रवर्द्धनात्मक तथा प्रतिरोधात्मक सेवा उपलब्ध हुनु पर्नेछ ।
- (८) अस्पतालमा कम्तीमा वच्चा तथा आमाको लागि विशेषज्ञ सेवा र विशेषज्ञ अस्पतालमा सो अस्पतालको प्रकृति अनुसारको विशेषज्ञ सेवा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (९) औषधि पसल (Pharmacy) का लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्नेछ :-
- (क) अस्पताल हाता भित्र औषधि पसलको व्यवस्था अस्पताल फार्मेसी सेवा निर्देशिका, २०७० बमोजिम गर्नु पर्नेछ ।
- (ख) चौबिसै घण्टा फार्मेसी सञ्चालनका लागि फार्मेसी विषय अध्ययन गरेको दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (ग) फार्मेसी कक्षमा औषधिको गुणस्तरमा ह्रास नहुने गरी सुरक्षित भण्डारण गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने । साथै ताप संवेदनशील औषधि तथा भ्याक्सिनको भण्डारण तोकिएको तापक्रममा भण्डारण हुनुपर्ने ।
- (घ) उपचारमा प्रयोग गरिने लागू औषधहरु (Narcotic drugs) लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ बमोजिम स्वास्थ्य संस्थाले चिकित्सकको लिखित प्रेस्क्रिप्सन अनुसार मात्र वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ । साथै औषधिको आम्दानी तथा वितरणको अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।

- (ड) म्याद नाघेका औषधिहरु नियमित रुपमा नेपाल स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषदको Hospital Waste Management Guideline मा उल्लेख भएकोमा सोही बमोजिम र नभएको खण्डमा विश्व स्वास्थ्य संगठनको निर्देशिका बमोजिमको विधि अपनाई नष्ट गर्नु पर्नेछ ।
- (च) आकस्मिक सेवाका लागि चाहिने आवश्यक औषधिहरु चौबिसै घण्टा उपलब्ध हुने व्यवस्था हुनु पर्ने ।
- (छ) अस्पतालले बाह्य व्यक्ति वा संस्थालाई फार्मसी सेवा संचालन गर्न दिएको अवस्थामा सो व्यक्ति वा संस्थाले पनि अस्पतालले पालना गर्नुपर्ने माथि उल्लेख भएका सम्पूर्ण शर्तहरु अनिवार्य रुपमा पालना गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्ने ।
- (ज) औषधीको खुद्रा मूल्यमा छुटको व्यवस्था भएमा सबैले देख्ने गरी सूचना टाँस गर्नु पर्नेछ ।
- (झ) भवन संहितामा उल्लेखित मापदण्ड अनुरूप औषधि पसल सञ्चालन हुने भवन निर्माण भएको हुनु पर्ने ।
- (१०) रक्त सञ्चार सेवा (Blood Bank) का लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्नेछ :-
- (क) अस्पताल हातामा ब्लड बैंकको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने ।
सो नभएमा बिरामीको लागि आवश्यक पर्ने ब्लड उपलब्ध हुने गरी व्यवस्था मिलाइएको हुनु पर्ने ।
- (ख) ब्लड बैंकको सम्बन्धमा राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला नीति अनुरूपको व्यवस्था भएको हुनु पर्ने ।
- (११) पचास शैया भन्दा माथि क्षमताको अस्पतालमा फिजियोथेरापि सेवा अनिवार्यरुपमा उपलब्ध हुनु पर्नेछ ।
- (१२) अस्पतालमा रहेका बिरामी तथा अन्य सेवाग्राहीलाई असहज नहुने गरी अलग्गै चिस्यान कक्ष वा शवगृहको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (१३) अस्पताल व्यवस्थापन (Hospital Management) का लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-
- (क) सोधपछ तथा गुनासो सुनुवाई कक्ष :

(१) सेवाग्राहीहरूको सुविधाको लागि आवश्यक कर्मचारी सहितको सोधपूछ कक्षको व्यवस्था हुनुपर्ने ।

(२) अस्पतालले प्रदान गर्ने सेवाका विषयमा सेवाग्राहीको गुनासो सुनुवाइ गर्ने उचित प्रवन्ध मिलाइएको हुनु पर्ने ।

(ख) सूचना संप्रेषण :

(१) अस्पतालभित्र प्रभावकारी सूचना संप्रेषणका लागि आन्तरिक टेलिफोन कल (Intercom) को व्यवस्थाका साथै आवश्यक आधुनिक संयन्त्रको समुचित प्रयोग हुनुपर्ने ।

(२) अस्पतालहरूमा सार्वजनिक संचार सेवाको व्यवस्था हुनुपर्ने ।

(३) प्रहरी, एम्बुलेन्स, दमकल जस्ता सेवा लगायतका आकस्मिक सेवाका टेलिफोन नम्बरहरू स्पष्ट देखिने गरी राख्नु पर्ने ।

(ग) पानी वितरण :

(१) अस्पतालमा बिरामी र अन्य व्यक्तिहरूका लागि चौबीसै घण्टा शुद्ध पानी विश्व स्वास्थ्य संघले तोकेअनुरूपको आपूर्ति हुनु पर्ने ।

(२) अस्पतालद्वारा वितरण हुने पानीको गुणस्तर परिक्षण ४/४ महिनामा गराई अभिलेख राखिएको हुनुपर्ने । बहिरंग, नर्सिङ्ग कक्ष, अन्तरंग, अपरेशन थिएटर र आपतकालीन कक्षहरूमा पानी व्यवस्था हुनु पर्ने ।

(घ) विद्युत आपूर्ति :

(१) अस्पताल क्षेत्रभित्र र सबै विभागहरूमा चौबीसै घण्टा विद्युत आपूर्ति हुने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्ने । साथै लोडसेडिङको समयमा विद्युत आपूर्ति गर्न अटोमेटिक ब्याक अप सिष्टम स्थापना गरेको हुनुपर्ने ।

(२) ओ.टी., आई.सि.यू., सि.सि.यू., इमर्जेन्सी कक्ष लगायतका संवेदनशील कक्षहरूमा आपतकालीन विद्युत व्याक-अप सिष्टम राखेको हुनुपर्ने ।

(ङ) सरसफाई तथा शौचालय व्यवस्था :

(१) अस्पतालको सम्पूर्ण क्षेत्र सधै सफा राख्नु पर्नेछ ।

(२) अस्पतालमा देहाय बमोजिमको सेवा दिइने कक्षहरू वा क्लिनिकमा शौचालयको

व्यवस्था हुनु पर्नेछ :- (क) आकस्मिक कक्ष

(ख) लेवर रुम

(ग) प्याथोलोजी सेवा

- (घ) बहिरंग विभाग (आवश्यकता अनुसार महिला र पुरुषका लागि अलग अलग)
- (ङ) प्रति छ बेडको जनरल सेवामा एक
- (च) महिला तथा अपाङ्गका लागि अलगै क्याबिन तथा डबल रुमका लागि (एटेच भएको)
- (ज) डाक्टर तथा स्टाफका लागि आवश्यकतानुसार)
- (३) अस्पताल हाताभित्र सेवाग्राही तथा सेवाप्रदायकका लागि पर्याप्त पानी र साबुन सहितको शौचालयको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (४) शौचालय सधैं सफा राख्ने व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (५) मर्मत सम्भार व्यवस्था :
- (क) अस्पतालले प्रयोग गर्ने उपकरण तथा औजारहरू समयमै मर्मतको व्यवस्था हुनु पर्नेछ । साथै ठूला र गम्भीर प्रकृतीका औजार उपकरणहरूको कम्पनीले निर्दिष्ट गरेको मर्मत अवधि अनुसार मर्मत सम्भार कार्ययोजना बनाई सोही अनुसार मर्मत गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ख) अस्पतालको भवन, सवारी साधन, मेसिनरी औजार, यन्त्र, उपकरण, विद्युतीय उपकरण र अन्य विद्युतीय उपकरणहरूको नियमित मर्मत संभार गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।
- (६) विरामी कुरुवालाई सुविधा : अस्पतालको वार्ड तथा अन्य उपचार दिने स्थानमा आवश्यकता अनुसार विरामीको साथमा रहने एक जना कुरुवालाई बस्न सक्ने प्रवन्ध हुनु पर्नेछ ।
- (७) क्यान्टिन सुविधा : स्वास्थ्य संस्था हाता भित्र खाना पकाउने (Kitchen) र खाना खाने (Dining) अलग- अलग ठाउँ सहितको सफा र सुविधायुक्त क्यान्टिनको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (८) लण्डी व्यवस्था :
- (क) अस्पतालमा प्रयोग हुने एप्रोन, पन्जा, टोपी, जुत्ता, तन्ना, तकिया, खोल, रुमाल जस्ता लुगा कपडा धुनको लागि लण्डीको व्यवस्था भएको हुनु पर्ने ।

- (ख) अस्पताल भर्ना भएका विरामीको लुगा धुने सुविधाको व्यवस्था भएको हुनु पर्ने ।
- (९) भण्डार (Store) व्यवस्था :
- (क) आपत्कालीन अवस्थामा प्रयोग हुने सामग्रीहरूको अलगगै भण्डार कक्ष हुनुपर्ने । यस्तो भण्डारमा कम्तिमा एक महिनाको लागि अत्यावश्यक सामग्री स्टक राख्ने व्यवस्था हुनुपर्ने ।
- (ख) अस्पतालको लागि आवश्यक लत्ताकपडा, सरसफाइ सामग्री, औजार, उपकरण तथा औषधिको न्यूनतम मौज्जात रहनु पर्ने र सो सामग्रीहरूको उपयुक्त भण्डारणको Refrigerator, Ventilation, A/C आदि) व्यवस्था गरेको हुनु पर्ने ।
- (१०) सुरक्षा व्यवस्था :
- (क) अस्पतालमा सुरक्षा व्यवस्था मिलाउन सुरक्षा गार्डको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने ।
- (ख) आपत्कालीन अवस्थाको लागि तत्काल सेवा प्रदान गर्न राज्यका सुरक्षा निकायसँग समन्वय कायम गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्ने ।
- (११) एम्बुलेन्स सञ्चालन : अस्पतालमा मेडिकल एटेण्डेण्ट सहितको १ वटा एम्बुलेन्स अनिवार्य हुनुपर्ने र अस्पतालले त्यस्ता मेडिकल एटेण्डेण्टलाई Basic Emergency Medicine Training दिने व्यवस्था मिलाउनुका साथै एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालन नीति, २०६० बमोजिम एम्बुलेन्स सेवा संचालन गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।
- (१२) यातायातको व्यवस्था :अस्पतालले कम्तिमा रात्रीकालिन समयमा काम गर्ने कर्मचारीलाई आउन जान यातायातको व्यवस्था अनिवार्य रुपमा मिलाउनु पर्नेछ ।

(१३) स्थान तथा जग्गा पूर्वाधार :

- (क) अस्पताल रहने स्थान (Location) : अस्पताल रहने स्थान छनौट गर्दा पायक पर्ने गरी प्रदूषणमुक्त क्षेत्रको छनौट गर्न पर्नेछ । छनौट गरिएको स्थान त्यस्तै प्रकृतिको अस्पताल रहेको स्थानको कम्तिमा एक कीलोमीटर टाढा हुनु पर्नेछ । विशिष्ट प्रकृतिको बहुसेवा उपलब्ध गराउने अस्पताल, आयुर्वेद, होमीयोप्याथिक जस्ता फरक प्रकृतिका अस्पतालको हकमा र जनघनत्वको आधारमा अस्पतालको शैया आवश्यक देखिएमा यो बन्देज लागू हुने छैन ।
- (ख) अस्पताल सञ्चालनको लागि आफ्नै स्वामित्वको पर्याप्त जग्गा हुनु पर्नेछ । आफ्नो जग्गा नभएको हकमा कम्तीमा पन्ध्र बर्षका लागि जग्गा भाडामा लिई सो जग्गामा पूर्वाधार निर्माण गरी सञ्चालनमा ल्याउन सक्नेछ । पच्चिस शैया भन्दा माथि क्षमता बिस्तार गर्दा वा पचास शैया भन्दा माथिको अस्पताल सञ्चालन गर्नुपर्ने अवस्थामा आफ्नै भवन हुनु पर्नेछ ।
- (ग) आफ्नो जग्गा नभएका पच्चिस शैयाका अस्पतालले कम्तिमा पन्ध्र बर्षका लागि घर जग्गा भाडा (लिज) मा लिई सेवा सञ्चालन गर्न सक्नेछ । तर भाडामा लिईएको भवन, भवन सहिताका मापदण्ड अनुरूप निर्माण भएको हुनु पर्छ ।
- (घ) शिक्षण अस्पतालको हकमा मेडिकल काउन्सिलको मापदण्ड अनुसार हुनु पर्नेछ ।

(१४) अस्पतालको भवन (Building) :

- (क) अस्पताल सेवा सञ्चालन गरिने भवनको नक्सा र डिजाइन भवन ऐन, २०५५ को दफा ११ मा भएको व्यवस्था अनुरूप स्वीकृत भएको हुनु पर्नेछ । नेपाल सरकारले अस्पतालका सम्बन्धमा छुट्टै मापदण्ड तोकेको भएमा सोही बमोजिम र उपत्यकाको हकमा काठमाण्डौ उपत्यका विकास प्राधिकरणबाट अस्पताल भवन निर्माण सम्बन्धी योजना स्वीकृत भएको हुनु पर्नेछ । भवन संहिता तथा सम्बन्धित नगरपालिका वा नगर विकास समितिले जारी गरेको मापदण्ड बमोजिम सो भवन निर्माण भएको सहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग, डिभिजन कार्यालयबाट सिफारिस प्राप्त गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ख) भवनमा सर्वसाधारणको जानकारीका लागि Disaster Management Plan तयार गरी सुरक्षा सम्बन्धी संकेत चिन्हहरु उपयुक्त स्थानमा प्रस्ट देखिने गरी राखिएको हुनु पर्नेछ ।
- (ग) अस्पतालको कोठाहरु उपयुक्त भेन्टीलेसन वा वातानुकूलित यन्त्र राखिएको हुनु पर्नेछ ।
- (घ) अस्पतालमा प्रशासनिक कार्यालय, ओ.पी.डी., प्रयोगशाला, वार्ड, फार्मसी, क्यान्टिनको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (ङ) अस्पतालमा व्हिलचेयर तथा टूलिको सहज आवागमनको व्यवस्थाका लागि लिफ्ट/य्याम्पको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ । प्रतिक्षालयमा आवश्यकतानुसार बस्ने कुर्सीको व्यवस्था हुनुपर्ने र सूचना-पाटी, टेलिभिजन, पत्रपत्रिका लगायतका माध्यमबाट सूचना प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ ।
- (ज) आफ्नो जग्गा नभएका पच्चिस शैयाका अस्पतालले घर जग्गा भाडामा लिई सेवा सञ्चालन गर्दा सो घर भूकम्पीय जोखिम प्रतिरोध क्षमता भएको भनि सहरी विकास तथा भवन विभाग/डिभिजन कार्यालयबाट प्रमाणित भएको हुनु पर्नेछ । पच्चिस शैया भन्दा माथि क्षमता विस्तार गर्दा वा पचास शैया भन्दा माथिको अस्पताल सञ्चालन गर्नु पर्ने अवस्थामा भवन निर्माण स्विकृति लिदा प्रयोजनमा अस्पताल सेवा संचालनका लागि भनी स्पष्ट खुलेको हुनु पर्नेछ ।

- (भ) शिक्षण अस्पतालको हकमा कुल निर्माण क्षेत्रफल नेपाल मेडिकल काउन्सीलले तोके बमोजिम र नतोकेको भएमा न्यूनतम प्रति शैया नव्वेवर्गमीटर हुनु पर्नेछ ।
- (त्र) बहिरंग विभागको प्रत्येक कोठाको क्षेत्रफल कम्तिमा चौध वर्ग मीटर हुनुपर्नेछ । शौचालय, प्रतिक्षालय, विशेषज्ञको सहयोगी रहने कक्षका लागि पर्याप्त स्थान हुनु पर्नेछ ।
- (ट) बिरामीको चापको अनुपातमा पर्याप्त र सुविधाजनक हुने गरी फर्निचर सहितको प्रतिक्षालयको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
- (ठ) अस्पताल भित्र प्रवेश गर्ने र बाहिर निस्कने अलग-अलग प्रवेश द्वारा र बहिर्गमन द्वार हुनुपर्नेछ ।
- (ड) आपतकालीन सेवाका लागि प्रयोग हुने सवारी साधनहरू अस्पतालको आपतकालीन कक्ष र अन्य अत्यावश्यक ठाउँमा सहज रूपमा जान सक्ने गरी अलगगै बाटो र गेटको व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ण) सेवाग्राही र अस्पताल कर्मचारीहरूले प्रयोग गर्ने सवारी साधन र एम्बुलेन्स दमकल जस्ता सवारी साधनका लागि पार्किङको व्यवस्था हुनुपर्नेछ । न्यूनतम पार्किङ कूल जग्गाको पच्चीस प्रतिशत वा प्रति तीन शैयाका लागि एउटा कार पार्किङ गर्न मिल्ने स्थल मध्ये जुन बढी हुन्छ सोही अनुसार हुनु पर्नेछ ।
- (त) अस्पताल जेष्ठ नागरिक, बालबालिका तथा अपांगमैत्री हुनु पर्नेछ ।
- (थ) व्हिलचेयर, ट्रल, स्ट्रेचरको पर्याप्त व्यवस्था हुनुपर्ने र यस्ता सामग्री राख्ने ठाउँ र चलाउन सकिने पर्याप्त ठाँउ र चलाउने मानिसको समेत व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(१५) वातावरण व्यवस्थापनका लागि देहाय बमोजिमको मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

- (क) पचास शैया र सो भन्दा माथिको अस्पतालले सेवा संचालन गर्नुपूर्व वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ तथा वातावरण संरक्षण नियमावली, २०५४ बमोजिम सम्बन्धित निकायबाट प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन गरेको हुनु पर्नेछ ।

- (ख) प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन गर्दा फोहरमैला व्यवस्थापनको सम्बन्धमा आवश्यक ध्यान दिनु पर्नेछ ।
- (ग) प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकनमा प्रस्ताव भए बमोजिम कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।
- (१६) फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-
- (क) अस्पतालबाट निष्काशित फोहरमैलाको व्यवस्थापन फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ र फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७० ले तोके बमोजिम हुनुपर्ने ।
- (ख) अस्पतालबाट निस्कासन हुने सामान्य तथा चिकित्साजन्य फोहरमैला प्रकृति अनुसार स्रोतमै अलग अलग छुटयाउने, संकलन, ढुवानी तथा उचित विसर्जन गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने ।
- (ग) अस्पतालबाट सृजित संक्रमणजन्य फोहरलाई निः संक्रमण गरेर अन्तिम व्यवस्थापन गर्नुपर्ने ।
- (घ) अस्पतालमा मर्करीयुक्त उपकरणको सट्टा डिजीटल प्रविधियुक्त उपकरण प्रयोग गर्नु पर्नेछ । १७. अस्पताल सम्बन्धी अन्य मापदण्ड : दफा १६ मा उल्लिखित मापदण्डका अतिरिक्त देहायका शैया क्षमताका अस्पतालहरुले देहाय बमोजिमको मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्नेछ :-
- (क) पचास शैया भन्दा बढी एक सय क्षमता सम्मको अस्पतालको लागि :
- (१) भवन मापदण्ड :
- (क) भौगोलिक विषमताको आधारमा भवनको हरेक तलाको उचाई मानव स्वास्थ्यलाई अनुकूल हुने गरी बनाएको हुनु पर्नेछ । सामान्यतः कोठाको उचाई कमिमा तराईका लागि ३.६ मिटर र अन्य क्षेत्रका लागि ३ मिटर हुनु पर्नेछ ।
- (ख) अस्पतालको गुरुयोजना (Master Plan) तयार गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ग) अस्पतालको भवनमा एक तला भन्दा बढी तला भएको भवन वा अस्पताल सेवा प्रदान गर्नुपर्दा Ramp/Lift को अनिवार्य व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

- (घ) अस्पतालमा प्रत्येक विशेषज्ञ सेवाको लागि छुट्टाछुट्टै विभाग हुनु पर्नेछ ।
- (ङ) प्रशासनिक कार्यालयमा बैठक कोठा र पुस्तकालयको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
- (च) बहिरंग विभाग, अन्तरंग विभाग, प्रयोगशाला, अपरेसन थिएटर र प्रशासनिक कार्यालय जस्ता सेवाग्राही र बिरामीले हिँडडुल गर्नुपर्ने क्षेत्रहरूमा सहज आवागमन गर्न सकिने गरी व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (छ) अस्पतालमा आउने बिरामी, कुरुवा र भिजिटर्सका लागि आवश्यक पर्ने सवारी साधनहरू पार्किङको लागि अस्पतालले आवश्यक व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।
- (ज) आकस्मिक अवस्थामा बर्हिगमन द्वारको आवश्यक व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (झ) आगलागी भएको बेलामा बारुणयन्त्रको लागि अस्पताल हाताभित्र पर्याप्त स्थानमा पानी भर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।
- (ञ) प्राकृतिक प्रकोपको अवस्थामा बारुणयन्त्र आवागमनमा सहज हुने गरी भवन निर्माण भएको हुनुपर्ने, पर्याप्त संख्यामा अग्नि समनयन्त्र (Fire Extinguisher) जडान भएको हुनु पर्ने साथै आकस्मिक संकेतका लागि साईरनको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (२) अन्तरंग सेवा (Indoor service):
- (क) अस्पतालको शैया क्षमताको आधारमा डाक्टरको ड्युटी रुम, पेन्ट्री (दराज, न्याक, खाना राख्ने ठाउँ आदि), आइसोलेसन रुम, ट्रिटमेण्ट रुम, शौचालय आदिको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (ख) शैया वीचको दूरीको सम्बन्धमा साधारण शैया (General) वीचको दूरी कम्तिमा ४ फिट हुनुपर्ने र साथै भित्ताबाट कम्तिमा एक फिटको दूरीमा शैया राख्नु पर्नेछ ।
- (ग) अस्पतालमा बच्चा, सुत्केरी, अब्जभैसन तथा सरुवा रोगका लागि छुट्टाछुट्टै वार्डको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (घ) जनरल शैयाको हकमा ४ देखि ६ शैयाको अनुपातमा १ स्टाफ नर्स व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (ङ) लेबर रुमको छुट्टै व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ साथै लेबर रुमका लागि छुट्टै शौचालयको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (३) सघन उपचार सेवा (आई.सि यू., सि.सि.यू., एन. आई. सि.यू.)
:

- (क) चौबिसै घण्टा सघन उपचार सेवा दिने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।
- (ख) प्रत्येक अस्पतालमा आकस्मिक कक्षसँगै Observation Ward / Minor OT/Major OT बाट सहज पहुँच पुग्ने आई. सि. यू. (इन्टेन्सिभ-केयर युनिट) कक्ष हुनु पर्नेछ ।
- (ग) कूल उपलब्ध बेडको पाँच प्रतिशतको अनुपातमा आई. सि. यू. बेड व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (घ) आई.सि.यू. कक्षमा प्रति दूई शैयाका लागि एक भेन्टिलेटर हुनु पर्नेछ ।
- (ङ) तुरुन्तै असर गरिहाल्ने (Acute) रोगीहरूको लागि आवश्यक मात्रामा अलग्गै शैया छुट्याउनु पर्नेछ ।
- (च) आई.सि.यू., सि.सि.यू., एन.आई.सि.यू. जस्ता सघन सेवा प्रदान गर्ने युनिटमा प्रति शैयाको अनुपातमा एक जना स्टाफ नर्सको व्यवस्था हुनुपर्ने । सम्बन्धित क्षेत्रमा तालिम प्राप्त चिकित्सक चौबिसै घण्टा उपस्थित रहनु पर्ने र सम्बन्धित कन्सल्ट्याण्ट अनुकूलमा उपलब्ध हुनु पर्नेछ ।
- (छ) मेजर ओ.टी. भएको जुनसुकै अस्पतालमा आई.सि.यू. अनिवार्य हुनु पर्नेछ ।
- (ज) आई.सि.यू. युनिटमा भर्ना भएका बिरामीहरूको अवस्थाबारे चौबिसै घण्टामा कम्तिमा दुई पटक बिरामीका आफन्तलाई बिरामीको अवस्थाको जानकारी दिने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (झ) कडा सरुवारोग भएका बिरामीलाई सघन उपचार आवश्यक परेका बिरामीलाई छुट्टै आइसोलेशनमा उपचारको प्रवन्ध मिलाएको पर्नेछ ।
- (ञ) सघन उपचार कक्ष वातानुकूलित हुनु पर्नेछ ।
- (४) **ओ. टी. (अपरेशन थिएटर) (Operation Theater)M**
- (क) प्रति पचास शैया क्षमता बराबर एउटा मेजर ओ.टी. र एउटा माइनर ओ.टी.को व्यवस्था भएको हुनु पर्ने । सो का अतिरिक्त प्रत्येक पच्चीस शैया सर्जिकल बेडका लागि एक मेजर ओ.टी. र आवश्यक माइनर ओ.टी. को थप व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (ख) प्रति पचास शैया क्षमता बराबर एउटा एनेस्थेसिक तयारी कक्षको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (ग) ओ. टि., श्वास-प्रश्वास तथा हेमोडाइलाईसिस युनिटसँग पहुँच भएको हुनु पर्नेछ ।

- (घ) अक्सिजन आपूर्तिको नियमित व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (ङ) ओ. टी. वातानुकूलित गराईएको हुनु पर्नेछ ।
- (च) अत्यावश्यकीय सेवा तथा सामग्रीहरू उपलब्ध भएको हुनु पर्नेछ ।
- (छ) ओ. टी. को बाहिर विरामी कुरुवा बस्ने व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (ज) प्रत्येक मेजर ओ.टी. को लागि पोष्ट अपरेटिभ वार्डको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
- (झ) एलाईड हेल्थ सेवा (Allied Health Services):
- (क) एक्सरे मेशिन Install गर्नको लागि कम्तिमा २२५ स्क्वायर फीटको कोठा हुनु पर्नेछ ।
- (ख) एक्सरे गर्ने कोठाको wall thickness (१) 9 Inches with plaster of paris वा (२) 6 Inches with 0.2 mm lead barrier वा (३) 2.0 mm lead Thickness मध्ये कुनै एक हुनु पर्नेछ । साथै भ्याल, ढोका तथा भित्ताबाट विकिरणको चुहावट नहुने गरी आवश्यक व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (ग) X-ray Expose गर्ने व्यक्तिको लागि एक्सरे कोठाभित्र 0.5 mm को lead Aprone or Equivalent Radiation Protective Material प्रयोग गर्ने व्यवस्था हुनु पर्ने छ ।
- (घ) पचास वेड भन्दा माथिका अस्पतालमा कम्तिमा एक वटा मोबाइल एक्सरे मेसिन हुनु पर्नेछ ।
- (ङ) एन्टीनेटल, न्यूरोलोजी र नेफ्रोलोजी जस्ता विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने अस्पतालमा डिप्सटिक जस्ता परिक्षण गर्ने व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (च) माइक्रो-बायोलोजी सम्बन्धी प्रयोगशाला वातानुकूलित भएको हुनु पर्नेछ ।
- (६) **सूचना संप्रेषण :**
- (क) आधुनिक सूचना प्रविधि सहितको अस्पताल सूचना केन्द्रको स्थापना भएको हुनु पर्ने छ ।
- (ख) अस्पताल प्रवेश गर्नासाथ अस्पतालको ले-आउट देखिने नक्साद्वारा कुन सेवा कुन ठाउँमा प्राप्त गर्न सकिन्छ भनी देखिने विरामी बडापत्रको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (ग) सूचना-पाटी, टि.भि.स्क्रिन, वेभसाइट, ब्रोसियरजस्ता माध्यमबाट स्वास्थ्य सम्बन्धी जानकारी र अस्पतालबाट प्रदान गरिने सेवा र यसको लागि आवश्यक शुल्क सम्बन्धी जानकारी समेत दिने

व्यवस्थाका लागि नागरिक वडापत्र सहजरुपमा देखिने ठाउँमा राख्नु पर्नेछ ।

- (घ) प्रयोगशालाबाट सेवाग्राहीहरूले पाउनुपर्ने सूचना व्यवस्थित रूपले प्रदान गर्न यस्तो सूचना प्रणालीलाई अस्पतालको सूचना प्रणालीसँग आवद्ध गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ङ) वार्ड तथा अन्य सम्बेदनशील कोठाहरू जस्तै लेबर-रुम, डेलिभरी-रुम, आइ.सी.यू. सी.सी.यू. अपरेशन थिएटर, आपतकालीन कक्षमा शीघ्र सूचना दिने पद्धति स्थापना भएको हुनु पर्नेछ ।
- (ख) एक सय शैया भन्दा बढी क्षमताको अस्पतालको लागि :
- (१) अन्तरंग विभाग : अन्तरंग विभागमा लागि देहायको मापदण्ड पुगेको हुनु पर्नेछ :-
- (क) महिला र पुरुषको लागि अलग-अलग वार्डको व्यवस्था हुनु पर्ने ।
- (ख) अस्पतालमा वार्डको सुविधा हुनेगरी ड्रेसिङ रुम, TT Room, काउन्सिलिङ रुम आदिको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने ।
- (ग) अपांगहरूको व्यक्तिगत सरसफाई र लुगा फेर्ने प्रयोजनका लागि आवश्यक व्यवस्था हुनुपर्ने र अस्पताल भवन बालबालिका तथा अपाङ्गमैत्री हुनुपर्ने ।
- (घ) एक जनरल वार्डमा अधिकतम पच्चीस शैया भन्दा बढी राख्न नपाईने ।
- (ङ) प्रत्येक कमन रुममा छ शैया भन्दा बढी राख्न नपाईने ।
- (च) प्रत्येक वार्डमा सिंगल, डबल र क्याबिन सहितको शैया भएका कोठाहरूको समेत व्यवस्था हुनुपर्ने ।
- (छ) ठूला र जटिल प्रकारका शल्यक्रिया (Major Surgery) सेवा प्रदान गर्ने अस्पतालमा कार्डियाक मनिटर भेन्टिलेटर समेतका पोष्ट अपरेटिभ रिक्भरी शैया अनिवार्य रूपमा उपलब्ध हुनु पर्नेछ ।
- (ज) प्रत्येक वार्डको लागि अलग-अलग नर्सिङ स्टेशन हुनुपर्ने ।
- (झ) अस्पतालमा आवश्यकता अनुसार चेन्जिङ रुम, शौचालय, बाथरुम, नर्सिङ स्टोर तथा ड्युटी रुमको व्यवस्था गरिएको हुनुपर्ने ।
- (ञ) लेबर रुम र प्रसूति कक्षमा कार्डियो-टोकोग्राफी मेशिन जडान भएको हुनु पर्ने ।

- (ट) यस्तो प्रविधि अस्पतालको सूचना प्रविधिमा जोडिएको हुनुपर्ने ।
- (र) एलाइड हेल्थ: एलाइड हेल्थको लागि देहायको मापदण्ड पुगेको हुनु पर्नेछ :-
- (क) बायोकेमेष्ट्री, माइक्रोबायोलोजी, हेमाटोलोजी, प्याथोलोजी सेवाहरु सञ्चालन भएको हुनुपर्ने ।
- (ख) कम्तिमा एक जना फिजियोथेरापिष्ट सहितको फिजियोथेरापी युनिट भएको हुनुपर्ने । त्यसमा फिजियोथेरापी तथा स्पिच थेरापीको व्यवस्था भएको हुनु पर्ने ।
- (ग) प्रयोगशाला परीक्षणको लागि कम्प्युटर प्रविधि प्रयोग गरी न्यूमेट्रिक टयुव प्रणालीबाट नमुनाको संकेत र प्रतिवेदन दिने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्ने ।
- (घ) थेरापेटिक (Therapeutic) औषधि अनुगमनको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने ।
- (ङ) नमुना संकलन, रिपोर्ट वितरण र सोधपुछको लागि अलग-अलग कोठाहरु भएको हुनुपर्ने ।
- (च) Radiology मा कार्यरत कर्मचारीहरुको लागि Radiation Dose monitor गर्ने Monitor (Thermo Luminescent Dosimeters- TLD badges) उपलब्ध गराउनुपर्ने र समय समयमा Radiation survey Monitoring ug' {kg} { Eye, Gonadal, Thyroid gland cflbsf] Protection को लागि Lead glass/Gloves & Lead Apron को व्यवस्था हुनुपर्ने ।
- (छ) X-ray expose गर्ने कोठा, डार्करूम र प्रतीक्षा कक्ष छुट्टाछुट्टै हुनुपर्ने ।
- (ज) Radiology विभागमा जनसाधारणले देख्ने ठाउँमा X-ray विकिरणले स्वास्थ्यमा खराब असर पर्नसक्छ भन्नेवारे सूचना टाँस्ने । साथै सूचनामा गर्भवती महिला तथा बालबालिकालाई अनावश्यक विकिरणबाट बच्न अनुरोध गर्ने ।
- (झ) एम.आर.आई./सि.टी.स्क्यान राख्ने कोठाको साइज कम्तिमा १६×२० फिटको हुनुपर्ने ।
- (ञ) सि.टि.स्क्यानको लागि रेडियसन लिकेज हुन नदिनका लागि माथि एक्सरेको लागि उल्लेख भए बमोजिम व्यवस्था मिलाउनु पर्ने ।
- (ट) एम.आर.आई को कोठाको लागि External Magnetic असर हुन नहुने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने ।

- (ठ) कन्ट्रोल रुम कम्तिमा १० × १२ फीटको हुनु पर्ने ।
- (ड) सि.टी.स्व्यान मेशिन गुणस्तरयुक्त र Spiral (Helical) हुनु पर्ने ।
- (ढ) एम.आर.आई. 0.5 Tesla or 0.2 Tesla भएमा M.R. Angiography सुविधा भएको हुनु पर्ने ।
- (२) ब्लड बैंक (Blood Bank) : एक शैया वा सो भन्दा बढीको अस्पतालमा रक्त सेवाको व्यवस्था उपलब्ध हुनुपर्नेछ, साथै अर्थोपेडिक, कार्डियाक सर्जरी, गाइने तथा अक्स, न्यूरो सर्जरी, नेफ्रोलोजी सेवा दिने एक सय शैया भन्दा कम भएका अस्पतालले पनि आवश्यकता अनुसार रक्त सेवा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ । नेपाल रेडक्रस सोसाईटीबाट रक्त संचारसेवा उपलब्ध भएको ठाउँमा यो व्यवस्था अनिवार्य हुने छैन ।
- (४) शव गृह (Mortuary):
- (क) शवगृह अस्पताल कम्पाउण्डभित्र तर अलगगै स्थानमा हुनु पर्ने ।
- (ख) शवगृहमा राखिने शव नसडने गरी राख्न सकिने खालको प्रविधियुक्त हुनु पर्ने ।
- (ग) अस्पतालमा रहेको शव गृहले छर छिमेकमा असर नपु-याउने व्यवस्थाको ग्यारेन्टी अस्पतालले गर्नु पर्ने ।
- (५) **फोहरमैला व्यवस्थापन (Waste Management) :**
- (क) फोहरको सेग्रिगेशन, कलेक्सन, ट्रान्सपोर्टेशन, ट्रीटमेन्ट र अन्तिम विसर्जन छुट्टै योजना तयार गरी उपयुक्त प्रविधिबाट पोहरव्यवस्थापन गर्नु पर्ने ।
- (ख) मर्करीयुक्त उपकरणहरूको सट्टामा डिजिटालाइज्ड उपकरण प्रयोगमा ल्याउनु पर्ने ।
- (ग) अस्पतालबाट निष्काशित फोहरमैलाको व्यवस्थापन फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ र फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७० ले तोके बमोजिम हुनु पर्ने ।
- (घ) एक सय शैया भन्दा माथिका अस्पतालमा चिकित्साजन्य फोहर व्यवस्था सम्बन्धी कार्यको नियमित अनुगमन गर्न जनस्वास्थ्य कक्ष/वातावरणविद सहितको स्यानिटेसन यूनिट र कर्मचारी व्यवस्था हुनु पर्ने ।
- (६) **सरसफाई ब्यवस्था :**
- (क) विरामी तथा कुरुवाको लागि नुहाउने घरको ब्यवस्था हुनु पर्ने ।

(ख) महिला तथा पुरुषको लागि छुट्टाछुट्टै शौचालय तथा नुहाउने घरको व्यवस्था हुनु पर्ने ।

(ग) अस्पताल परिसर तथा वार्डहरु हमेसा सफा राख्नु पर्ने ।

(७) सुरक्षा व्यवस्था :

(क) अस्पताल भवनमा चट्याङ्ग छल्ने (Anti-Lightening) प्रविधिको जडान,वैकल्पिक भन्डको व्यवस्था, आगो निभाउने संयन्त्र, अटोफायर अलार्म, स्मोक डिटेक्टर जडान गरिएको हुनु पर्ने ।

(ख) अस्पतालका स्वास्थ्यकर्मी तथा अन्य जनशक्तिलाई विपद व्यवस्थापनका लागि (आगजनी, भुकम्प, हुलदंगा आदि) र आपत्कालीन उद्धार तथा उपचार गर्ने प्रभावकारी विधिको कार्य योजना बनाई सो सम्बन्धी अभिमुखीकरण तालिम कम्तिमा वर्षको दूई पटक र नमूना अभ्यास (Drill practice) कम्तिमा एक पटक गराउनु पर्ने ।

(घ) बहिरंग विभाग र अन्तरंग विभाग : बहिरंग विभाग र अन्तरंग विभागमा आवश्यक विशेषज्ञ सेवा (Specialized Services) को लागि देहाय बमोजिम मापदण्ड पुगेको हुनु पर्नेछ :-

(क) पच्चिस देखि पचास शैयासम्म क्षमताको अस्पतालमा सामान्य चिकित्सा, जनरल सर्जरी, बालरोग र प्रसुती तथा स्त्रीरोग सेवा अनिवार्य रुपमा हुनुपर्ने ।

(ख) एकाउन्न देखि एक सय शैया क्षमताका अस्पतालहरुमा खण्ड (क) मा उल्लिखित सेवाका अतिरिक्त अर्थोपेडिक्स, डेन्टल, नाक, कान तथा घांटी, यौन तथा छालारोग, साइकियाट्रिक जस्ता विशेषज्ञ सेवाहरु मध्येबाट थप दुई सेवा समेत हुनुपर्ने ।

(ग) सय शैया देखि दुइ सय शैया क्षमताका अस्पतालहरुमा माथि (ख)मा समावेश भै बांकी रहेका थप दुई सेवा हुनु पर्ने ।

(घ) दुइ सय देखि तीन सय शैया सम्मका अस्पतालमा माथि (ग)मा समावेश गर्न बांकी रहेका सेवा समेत थप तीन वटाविशेषज्ञ सेवाको व्यवस्था हुनु पर्ने ।

(ङ) तीन सय देखि पाँच सय शैयासम्मका क्षमताका अस्पतालका लागि खण्ड (घ)मा समावेश भएका बाहेक थप तीन वटा विशेष विशेषज्ञ सेवा (Super Speciality Service) हुनुपर्ने ।

(च) पाँच सय शैयाभन्दा माथिका क्षमताका अस्पतालहरुमा खण्ड (ङ) मा उल्लेख भएका सेवामा कम्तीमा थप पाँच विशेष विशेषज्ञ सेवा थप भएको हुनुपर्ने ।

- (छ) दुई सय शैयाभन्दा बढीका अस्पतालको अन्तरंग विभागमा कुनै एक डायोलाइसिस सेवा हुनु पर्ने ।
- (ज) खण्ड (क) देखि (छ) मा जुन सुकै कुरा लेखिएको भए तापनि एक मात्र विशेषज्ञ सेवा दिने गरी खोलिने अस्पतालको हकमा यो व्यवस्था बाध्यकारी हुने छैन ।
- (ग) यस निर्देशिकामा उल्लिखित अन्य मापदण्डका अतिरिक्त अस्पतालले देहाय बमोजिमको मापदण्डहरु तथा पूर्वाधारहरुको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ :-

(१) अस्पतालका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार

सि. न.	जन शक्ति	२५ शैया सामान्य विशेषज्ञ सेवा	५० शैया सामान्य विशेषज्ञ सेवा	७५ शैया सामान्य विशेषज्ञ सेवा	१०० शैया सामान्य विशेषज्ञ सेवा	१०१-२०० शैया सामान्य विशेषज्ञ सेवा	२०१- ३०० शैया सामान्य विशेषज्ञ सेवा	३०० शैया भन्दा माथी सेवा
१	जग्गा क) ५५ बर्ग मिटर प्रतिशैया ख) भुईँतला जग्गामा कम्तिमा १) भवन संहिता मापदण्ड अनुसार खाली जग्गा हुनुपर्ने २) २५ प्रतिशत जग्गा पार्किङका लागि छुट्याउनु पर्नेछ/३ शैयाको अनुपातमा १कार पार्क हुनुपर्ने (फरक पर्न आएमा जुनले बढी हुन्छ सोहीलाई आधार मान्नु पर्नेछ) । नोट: खाली जग्गामा निर्माण गर्न नपाइने							
२	आकस्मिक सेवा र सामग्री उपकरण यस निर्देशिकामा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।							
३	औषधि सम्बन्धमानिर्देशिकामा उल्लेख भए बमोजिम २४ सै घण्टा हुनेछ ।							
४	बहिरङ्ग सेवा सम्बन्धी मापदण्ड निर्देशिकामा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।							
५	अन्तरङ्ग सेवा निर्देशिकामा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।							
६	शल्य क्रिया कक्ष	१ माइनर १ मेजर	१ माइनर १ मेजर	१ माइनर १ मेजर+	१ माइनर १ मेजर+	१ माइनर १ मेजर+	१ माइनर १ मेजर+	१ माइनर १ मेजर+
७	आइ. सि.यू	स्वैच्छिक	अनिवार्य कुल शैया को कम्तीमा ५ प्रतिशत					
८	प्रति कारात्मक प्रवर्धनात्मक सेवा	खोप मातृशिशु सेवा, स्वास्थ्य शिक्षा, श्रव्यदृस्य	खोप मातृशिशुसेवा, स्वास्थ्य शिक्षा, श्रव्यदृस्य, परामर्श सेवा	खोप मातृशिशुसेवा, स्वास्थ्य शिक्षा, श्रव्यदृस्य, पोषण, परामर्श सेवा	खोप मातृशिशुसेवा, स्वास्थ्य शिक्षा, श्रव्यदृस्य, पोषण, परामर्श सेवा	खोप मातृशिशु सेवा, स्वास्थ्य शिक्षा, श्रव्यदृस्य, पोषण, परामर्श सेवा	खोप मातृशिशुसेवा, स्वास्थ्य शिक्षा, श्रव्यदृस्य, पोषण, परामर्श सेवा	खोप मातृशिशु सेवा, स्वास्थ्य शिक्षा, श्रव्यदृस्य, पोषण, परामर्श सेवा
९	शव गृह	कोठा	कोठा	गृह	गृह	गृह	गृह	गृह
१०	क्यान्टिन	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

	सेवा							
११	मर्मत सेवा	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

± प्रति ५० शैयाका लागि थप १ मेजर ओ.टी. हुनुपर्नेछ ।

२) आकस्मिक सेवा सञ्चालन गर्न देहायको बमोजिमको मापदण्ड पुरा गरेको हुनुपर्नेछ ।

सि. न	विवरण	२५ शैया विशेषज्ञ सेवा	५० शैया विशेषज्ञ सेवा	७५ शैया विशेषज्ञ सेवा	१०० शैया विशेषज्ञ सेवा	१००- २००	२००- ३००	३००- ५००	५०० भन्दा माथि
१	सवारी साधन जान सक्ने र सडक संग बाटो जाडिएको	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
२	सवारी साधन आवत जावत गर्न सक्ने पर्याप्त ठाउँ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
३	प्रवेश मार्ग र बाहिर निस्कने मार्ग अलग अलग	स्वेच्छिक	स्वेच्छिक	अनिवार्य	अनिवार्य	अनिवार्य	अनिवार्य	अनिवार्य	अनिवार्य
४	प्रतिक्षालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
५	सोधपुछ सम्पर्क गर्ने कक्ष	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
६	व्हील चेयर, ट्रुली, स्ट्रेचर राख्ने	१,१,१,१	२,२,२,२	३,३,३,३	४,४,४, ४	५,५,५,५	६,६,६,६	७,७,७,७	८,८,८, ८

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-३९

	ठाउँ र काम गर्ने व्यक्ती								
७	बिरामी छनौट गर्ने ठाउँ (TRIAGE)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
८	परीक्षण गर्ने कक्ष *	२*	३*	५*	५*	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
९	उपचार शैया *	३*	५*	७*	११ *	"	"	"	"
१०	अवलाकने कक्ष शैया)*	१(०) *	१(१) *	१(२) *	१(४) *	"	"	"	"
११	आकस्मिक	१	१	१	१	"	"	"	"

सि. न	विवरण	२५ शैया विशेषज्ञ सेवा	५० शैया विशेषज्ञ सेवा	७५ शैया विशेषज्ञ सेवा	१०० शैया विशेषज्ञ सेवा	१००- २००	२००- ३००	३००- ५००	५०० भन्दा माथि
	शल्यकृया कक्ष								
१२	सञ्चार सुविधा (टेलीफोन, इन्टरनेट आदि)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
१३	शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
१४	शौचालय र शौचालयमा पर्याप्त पानीको व्यवस्था	निर्देशिकामा उल्लेख भए बमोजिम							

१५	सार्वजनिक टेलिफोन सेवा	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
१६	आकस्मिक सेवाको लागि छट्टै प्रयोगशाला सेवा				✓	✓	✓	✓	✓
आवश्यक उपकरण:									
१	सेक्सन मेसिन प्रत्येक उपचार कक्षमा	१	२	३	५	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
२	सुचर सेट - प्रत्येक उपचार कक्षमा)	१	२	३	५	"	"	"	"
३	एम्बु ब्याग (Resuciation bag with Laryngoscope)	२	३	४	५	"	"	"	"
४	अक्सिजन - प्रत्येक उपचार कक्षमा)	२	४	५	७	"	"	"	"
	ई सी जी मशिने	१	१	१	२	"	"	"	"
	Cardic Monitor	१	१	१	२	"	"	"	"
	डीफीबिलेटर (Automatic Electric Defibrillator)	१	१	१	१	"	"	"	"
	भन्टीलटरे (Portable)	१	१	१	२	"	"	"	"

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम पश्चिम, कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-४१

वी पी सटे -पत्येक उपचार कक्षमा)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
आइ भी स्टेण्ड(उपचार शैयाको अनुपातमा)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
प्लाष्टर गर्ने	१	१	१	२	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार

सि. न	विवरण	२५ शैया विशेषज्ञ सेवा	५० शैया विशेषज्ञ सेवा	७५ शैया विशेषज्ञ सेवा	१०० शैया विशेषज्ञ सेवा	१००- २००	२००- ३००	३००- ५००	५०० भन्दा माथि
	सामग्री							अनुसार	अनुसार
	डाइग्नोस्टिक सेट	१	२	२	४	”	”	”	”
	आकस्मिक कार्यको लागि औषधि सहितको कार्ट (टूली)	१	१	१	२	”	”	”	”
	ट्राकियोस्टोमी सेट	१	१	१	१	”	”	”	”
	Intra ocious	१	१	१	२	”	”	”	”
	भेनस सेक्सन सेट	१	१	१	२	”	”	”	”
	CVP Line Set	१	१	१	२	”	”	”	”
	निवुलाईजर सटे	१	१	१	१	”	”	”	”
	वाटरसील ड्रनेज सेट	१	१	२	२	”	”	”	”
	सूचना पाटी	१	१	१	१	”	”	”	”
	हवील चियर, टूली, स्ट्रेचर	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

	Foot step	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	वैकल्पिक विद्युत व्यवस्था	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	ग्यास्ट्रिक टयुब/N/G tube Aspirationset	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	डुस सेट (Enema)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	खट्टाले चलाउनु सेक्सन मसिने (Non Electric)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Area Room(Beds)	R1,Y+G =2 OB1,Bo	R1,Y+G =3 OB2,Bo	R1,Y1,G3 ,OB3,B1	R2,Y2,G 3 OB4,	तल दिएको अनुपातमा	तल दिएको अनुपातमा	तल दिएको अनुपातमा	तल दिएको अनुपातमा

Red(R) = अति सिकिस्त बिरामीको सेवा दिने शैया = १ %

Yellow (Y) = सिकिस्त बिरामीको सेवा दिने शैया = २ %

Green (G) = सामान्यबिरामीको सेवा दिने शैया = ३ %

Black(B) = मृत्यु भईसकेका बिरामीलाई राख्ने शैया = १ %

Observation Room /Bed = 3%

(२) बहिरंग सेवा सञ्चालनको लागि अस्पतालले देहायका पूर्वाधार तथा मापदण्डहरूको पालना गरेको हुनु पर्नेछ -

S N	Description	25 beds	50 beds	75 beds	100 beds	100- 200beds	200- 300beds	>300 beds
1	Inquiry counter/ Cash	1(28)	1(28)	1(56)	1(75)	*	*	*
2	Medical record(sq.m)	1(10.5)	1(10.5)	1(10.5)	1(10.5)	*	*	*
3	Janitor's closet(sq.m)	1(3.5)	1(3.5)	1(3.5)	1(3.5)	*	*	*
4	Waiting room(sq.m)	1(28.0)	1(29.0)	1(29.0)	1(50.0)	*	*	*
5	Public Telephone (Self Operating)	1	1	1	1	*	*	*
6	Toilets (Male and Female)	2(17.5) 1+1	2(28) 2+1	3(35) 2+2	4(42) 2+2	*	*	*
B	Medical Clinic							
1	Consultation room (each							

S N	Description	25 beds	50 beds	75 beds	100 beds	100- 200beds	200- 300beds	>300 beds
			14 sq.m)					
2	Sub Waiting room	1(14.0)	1(21.0)	1(28)	1(35.0)	*	*	*
C	Surgical Clinic							
	1 Consultation room (each 14 sq.m)							*
	2 Treatment and Dressing room							*
3	Sub Waiting room	1(14.0)	1(21.0)	1(28)	1(35.0)	*	*	*
D	Obs/Gyne.Clinic							
	1 Consultation room (each 14 sq.m)							*
	2 Treatment room	1(17.5)	1(17.5)	1(17.5)	1(17.5)	*	*	*
	3 Toilet com cleaning							*

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-४५

S N	Description	25 beds	50 beds	75 beds	100 beds	100-	200-	>300 beds
						200beds	300beds	
	room (attached to treatment room)							
4	Waiting room	1(14)	1(14)	1(14)	1(14)	*	*	*
E	Pediatric Clinic							
1	Consultation room (each 14 sq.m)							
2	Treatment room	1(14)	1(14)	1(14)	1(14)	*	*	*
3	Immunizatio n room	1(14)	1(14)	1(14)	1(14)	*	*	*
4	Recreation & Play room	1(14)	1(14)	1(14)	1(14)	*	*	*
5	Waiting room	1(14)	1(14)	1(14)	1(14)	*	*	*
F	Orthopedic Clinic							*
1	Consultation room (each							*

S N	Description	25 beds	50 beds	75 beds	100 beds	100- 200beds	200- 300beds	>300 beds
			14 sq.m)					
2	Plaster and Splint storage room	1(14)	1(14)	1(14)	1(14)	*	*	*
3	Treatment room	1(14)	1(14)	1(14)	1(14)	*	*	*
4	Recovery & Plaster Cutting room	1(14)	1(14)	1(14)	1(14)	*	*	*
5	Waiting room	1(14)	1(14)	1(14)	1(14)	*	*	*
6	Physiotherapy room	1(28)	1(28)	1(28)	1(28)	*	*	*
G ENT Clinic								
1	Consultation room (each 81sq.m)							*
2	Treatment room							
3	Audiometry room Speech	1(14)	1(14)	1(14)	1(14)	*	*	*
4	Waiting							*

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-४७

S N	Description	25 beds	50 beds	75 beds	100 beds	100- 200beds	200- 300beds	>300 beds
			room					
H	Dental Clinic							
	1 X-ray room							*
	2 Consultation room (each 8 sq.m)							*
	3 Workshop/L ab							*
4 Recovery room							*	
I	Skin & STD clinic							
	1 Consultation room (each 8 sq.m)							*
	2 Treatment room							*

S N	Description	25 beds	50 beds	75 beds	100 beds	100- 200beds	200- 300 beds
3	Skin Lab						
4	Waiting room						
5	Counselling room						

* Patient load र सेवाको प्रकृति थप गर्न सकिने ।

*

(4) अन्तरंग सेवाको लागि देहायका पूर्वाधार तथा मापदण्डहरूको पालना गरेको हुनुपर्नेछ :

S N	Inpatient (General Ward)	25 beds	50beds	75beds	100beds	200beds	300 b
1	Ward Area (Per bed /7sqm))						
2	Nursing station	1(17.5)	1(17.5)	1(21)	1(21.0)	*	*
3	Nurse's changing room	✓	21 ✓				
4	Treatment room	1(10.5)	1(14)	1(21)	1(21)	*	*
5	Clean Utility room	1(14)	1(14)	1(14)	1(14)	*	*
6	Ward Kitchen /Pantry	1(10.5)	1(14)	1(21)	1(21)	*	*

7	Sluice room – धोई पखाली	1(10.5)	1(14)	1(21)	1(21)	*	*
---	----------------------------	---------	-------	-------	-------	---	---

S N	Inpatient (General Ward)	25 beds	50beds	75beds	100beds	200beds	300 b
		G	Ambulan ce				

* Patient load र सेवाको प्रकृती अनुसार थप गर्न सकिने

(स्वास्थ्य संस्था स्थापना, सञ्चालन तथा स्तरोन्नति मापदण्ड सम्बन्धी निर्देशिका, २०७०)

परिच्छेद ५
मानव संशाधन व्यवस्थापन

१८. जनशक्ति विकास योजना: अस्पतालको शैया क्षमताका आधारमा देहाय बमोजिमका न्यूनतम जनशक्तिको व्यवस्था भएकोहुनु पर्नेछ :-

- (क) प्रति पच्चीस शैयाका लागि एक जना एम.डी.जी.पी. चिकित्सक हुनुपर्नेछ । तर एम.डी.जी.पी. चिकित्सक नपाईने अवस्थामा पच्चीस शैयाका अस्पतालमा प्रसुती तथा स्त्री रोग विशेषज्ञ र बाल रोग विशेषज्ञ ।
- (ख) शल्यक्रिया प्रदान गर्ने कक्षमा प्रति शैया कम्तीमा एक जना शल्यचिकित्सक, एक जना एनेस्थेटिक्स, एक जना ईन्चार्ज, एक जना शल्यक्रिया सहायक र एक जना नर्स ।
- (ग) जनरल कक्षा (General Ward) मा प्रति चार देखि छ शैयामा एक जना स्टाफ नर्सको व्यवस्था भएको।
- (घ) ईमर्जेन्सी तथा पोष्ट अपरेटिभ कक्षा (Post Operative Ward) मा प्रति दुई शैयामा एक जना नर्स ।
- (ङ) सघन उपचार कक्षा (आई.सी.यू.,एन.आई.सी.यू. सी.सी.यू. आदि) मा प्रति शैयामा एक जना स्टाफ नर्सका व्यवस्था ।
- (च) प्रसुती कक्षका लेवर वेडमा प्रति वेड दुई एस.वी.ए. (Skill Birth Attendants) तालिम प्राप्त नर्स वा मीडवाइफ्रीको व्यवस्था ।
- (छ) अस्पतालमा कम्तीमा एक जना मेडिकल रेकर्डर ।
- (ज) अस्पतालमा चौबीसै घण्टा सेवा उपलब्ध गराउने गरी फर्मासिष्ट लगायत आवश्यक संख्यामा जनशक्तिको व्यवस्था ।
- (झ) अस्पतालमा कम्तीमा दुई तिहाइ पूणकालीन स्वास्थ्यकर्मी ।
- (ञ) सरकारी स्वास्थ्यकर्मीहरुबाट सेवा लिनुपर्ने अवस्थामा सम्बन्धित निकायको स्वीकृति पत्र ।
- (ट) हरेक स्वास्थ्यकर्मीले सम्बन्धित व्यवसायिक काउन्सिल वाट दर्ता नम्बर लिएको ।

(ठ) विदेशी स्वास्थ्यकर्मी वा स्वयम्सेवकले मन्त्रालयको सिफारिसमा सम्बन्धित काउन्सिलबाट स्वीकृति लिएको ।

१८. **जनशक्ति सम्बन्धी विस्तृत विवरण :** जनशक्ति सम्बन्धी विस्तृत विवरण : (१) शिक्षण अस्पतालको हकमा नेपाल मेडिकल काउन्सिलले तोकेको मापदण्ड बमोजिम र बाकीका हकमा देहायको शैया क्षमताको अस्पतालले देहायमा उल्लिखित जनशक्ति भन्दा कम नहुने गरी जनशक्तिको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ :

9	ल्याव टेक्निसियन	1	1+1#	1+2#	2+2#
10	ल्याव असिस्टेन्ट	1	1+1#	2+1#	3+1#
11	रेडियोलोजिष्ट	1*	1#	1	1+1*
सेवा/ समूह	पद/नाम	२५ शैया	५० शैया	७५ शैया	१०० शैया
1	फिजिसियन	1*	1+1#	2	2+1#
2	सर्जन	1*	1	1+1#	2+1#
3	वालरोग विशेषज्ञ	1*	1	1+1#	2+1#
4	हाड तथा जोर्नी विशेषज्ञ	1*	1*	1	1+1#
5	स्त्रीरोग विशाषज्ञे	1*	1	2	2+1#
6	यौन तथा छाला रोग विशाषज्ञे	1*	1*	1 *	1+1*
7	प्याथोलोजिष्ट/बायोकमिष्ट/माइक्रोबायोलो जिष्टे	1*	1*	1	1+1*
8	मेडिकल टेक्नोलोजिष्ट	#	#	1	1+1#
12	रेडियोग्राफी टेक्नोलोजिष्ट/रेडियोग्राफी अधिकृत/वरिष्ठ	1	3+1#	4+2#	5+2#

	रेडियोग्राफर				
13	नाक,कान, घाटीरोग सर्जन	1*	1*	1*	1#
14	नेफ्रोलोजिष्ट	1*	1*	1*	1*
15	अपथल्मोलोजिष्ट	1*	1*	1*	1#
16	एनेस्थेटिष्ट	1*	1	1+1*	1+1#
17	डेन्टल / बि.डि.एस.	1*	1#	1	1
18	मुटुरोग विशेषज्ञ	1*	1*	1*	1^
19	स्नायुरोग विशेषज्ञ	1*	1*	1*	1*
20	मानसिक रोग विशेषज्ञ	1*	1*	1*	1#
21	एम.डि.जी.पि.	1*!	1*!	1+1*	1+2*
22	मेडिकल अधिकृत (एम.बी.बी.एस)	4	6	7	9
23	मे.सू / निर्देशक	1*	1*	1	1
24	मेट्रोन	1*	1	1	1@
25	सहायक मेट्रोन	1*	1*	1	2
26	सिष्टर / बि.एन.	1	2	3	4
27	स्टाफ नर्स	5	10	15	25
28	अनमी	5	7	7	7
29	हे.अ/ सिअहेव	2	3	3	4
30	अहेव	3	4	4	5
31	फिजियोथेरापिष्ट	1*	1*	1*	1

32	दन्त सहायक	1*	1*	1	1+1*
33	हाउस किपर	1	1	1	2
34	अस्पताल प्रशासक	1*	1	1	1
35	सहायक प्रशासक	~	~	~	~
36	लेखा अधिकृत		1	1	1
37	मेडिकल रेकर्डर	1	1	2	2
38	लेखापाल/स.लेखापाल	1	~	~	~

सेवा/समूह	पद/नाम	२५ शैया	५० शैया	७५ शैया	१०० शैया
39	रिसेप्सोनिष्ट	~	~	~	~
40	स्टोर किपर	~	~	~	~
41	फर्मासिष्ट/फार्मार्सि सहायक	1#	1	1	2
42	इसिजी टेक्निसियन	1*	1*	1+1*	1+1#
43	डाइटिसियन	1*	1*	1*	1+1*
44	वार्ड एटेन्डेन्स महिला/पुरुष	~	~	~	~
45	सुरक्षा गार्ड	~	~	~	~
46	अडियोलोजी असिस्टेन्ट	1*	1*	1*	1*
47	स्पिच थेरापिष्ट	1*	1*	1*	1*
48	एनेस्थेसिया असिस्टेन्ट	1*	1	1+1*	2

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-५५

49	ईमर्जेन्सी फिजीसियन		1*	1+1*#	1+2*#
50	ईमर्जेन्सी प्यारामेडिक्स	1+1#	2+2#	3+2#	3+3#
51	ईमर्जेन्सी नर्स	1+1#	2+2#	3+2#	3+3#

* = Desirable

= Part time

^ = If ICU with ventilator

! = If other (at least Gynaecologist and Pediatrician) specialist are not available then mandatory

@ = Masters in Nursing

~ = As per need

नोट : २५ शैया क्षमता अस्पतामा अन्य विशेषज्ञ उपलब्ध नभएतापनि एक जना एम. डी. जी. पी. अनिवार्य ।

परिच्छेद ६
औजार तथा उपकरणहरु

१९. **उपकरण सम्वन्धी मापदण्ड:** शिक्षण अस्पतालको हकमा नेपाल मेडिकल काउन्सिलले तोकेको मापदण्ड बमोजिम र अस्पतालमा रहने प्रयोगशाला तथा उपकरणको हकमा देहायमा उल्लेख भए बमोजिम व्यवस्था गर्नु पर्नेछ :-
- (क) प्रयोगशालाका औजार तथा उपकरणहरु (Laboratory Instruments) :

SN	Name of Instrument	Unit	Bed capacity and number of instruments							
			25 bed	50 bed	75-100 bed	101-200	201-300	301-500	501-750	751-1000+
1.	Microscope	pcs	1-3	3	3	4	5	6	7	8
2.	Microtome	pcs		1	1	2	2	2	2	3
3.	Tissue processor	pcs		1	1	1	1	1	1	2
4.	Slide Stainer (Histo)	pcs					1	1	1	1
5.	Tissue Floating water bath	set		1	1	1	1	1	1	1
6.	Immuno histo-chemistry set	set							1	1
7.	Auto Analyzer (Bio Chemistry)	set						1	1	2

8.	Semi Auto Alalyzer (Bio Chemistry)	set	1	1	1	1	2	3	3	4
9.	Elisa reader with Washer	set				1	1	2	2	2
10.	Incubator	set	1	1-2	2	5	5	5	5	6
11.	Chemical Balance	set	1	1	1	1	1	2	2	2
12.	Electrolyte Analyzer	set	1	1	1	2	2	2	2	3
13.	Colorimeter	Set	1-3	1-3	1-3	2-3	2-3	2-3	2-3	2-3
14.	Hot air Oven	Set	1	2	2	3	3	3	5	5
15.	Autoclave	Set	1	2	2	3	3	3	3	3
16.	Refrigerator	Set	1-2	2-4	2-4	4	4	6	6	8
17.	Coagulometer for coagulation profile	set			1	1	1	2	2	2
18.	Blood cell counter(18 parameters or above)	pcs	1*	1	1	2	2	2	2	2
19.	Blood gas analyzer	Set			1	1	1	1	1	1
20.	Generator	set	1	1	1	1	1	1	1	1
21.	Centrifuge	pcs	2	4	4	6	6	6	8	8
22.	Laminar hood				1	1	1	1	1	1
23.	Counting Chamber	pcs	1-2	1-2	1-2	1-2	1-2	1-2	1-2	1-2

24.	DLC counter	pcs	1-2	2	2	2	2	2	2	2	2
25.	Pipettes, Glassware/kits /Consumables	pcs			As per need						
26.	Biosafety Cabinet (Class II)								2	2	
27.	Incinerator	set	1	1	1	1	1	1	1	1	1
28.	Glassware/kits/ reagent consumables				as per need						
29.	Computer with printer	set	1		1	1	2-4	2-4	4	4	6
30.	Adequate number of Furniture should be available.										

(ख) Imaging Equipments:

SN	Name of the Equipment	No. of Beds							
		25	50	75	100	201-300	301-500	501-750	751-1000+
1	500 ma X-ray with image intensifier		1*	1*	1*	1*	1+1*	1+2*	2+1*
2	300 ma X-ray machine	1	1	1	1	1	2*	3	4
3	100 ma X-ray machine	1	1	1	1	1	2*	2*	3*
4	100 ma X-ray machine (MOBILE)	1	1	1	1	1	2	2	3
5	Dry View Processor (CR System)	स्वैच्छिक	स्वैच्छिक	स्वैच्छिक	1	1	2	2-3	2-3
6	Dental X-ray machine	स्वैच्छिक	स्वैच्छिक	स्वैच्छिक	1	1	1	1	1
7	Ultra-sound machine with color dropler and guided biopsy	1	1	1	1	2	2	3	4
8	Spiral C.T. Scan		स्वैच्छिक	स्वैच्छिक	*	1	1	1	1
9	MRI machine		स्वैच्छिक	स्वैच्छिक	*	*	1	1	1
10	Mammography Unit				1	1	1	1	1
11	Echocardiogram	स्वैच्छिक	1	1	1	1	2	2	3

As per need.

परिच्छेद ७
सेवा सम्बन्धी व्यवस्था

२०. विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने अस्पतालका पूर्वाधार तथा मापदण्डहरू : विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने अस्पतालका पूर्वाधार तथा मापदण्डहरू प्रचलित संघीय कानून वा सो अन्तर्गत बनेका कानूनमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछन् ।

२१. **दन्तरोग** : Dental Hospital, Specialized Dental Service Center, Dental Clinic and Dental Department for General Hospital (INGOS, NGOs and Public)

Category of Hospitals

- **General Dental Hospital-** to provide Dental Services under one roof.
- **Specialized Dental service Center-** to provide specialized dental service by NMC registered specialist.
- Ora and Maxillofacial Center
- Orthodontic Center
- Prosthodontic Center
- Periodontic Center
- Pedodontic Center
- Restorative Center
- Dental Implant Center

Dental Clinic/Polyclinic- to provide general dental services.

Dental Dept. of General Hospital- to provide general dental services.

- Dental Hospital and Specialized Center should be registered as per as the Governments rules and regulation in four types as
- Private Limited Company
- Public Limited Company
- NGO
- INGO

General Dental Hospital - 15 Dental Chair

The basic aim of the general dental hospital should be to provide all basic general dental services under one roof. The general dental hospital should have the following facilities:

Infrastructure

Administrative

Reception, Waiting Room, Account Room, Maintenance Room, Store, Doctor's Meeting Room, Changing Room, Ambulance, Director's Room, Library Room

Clinical

Capacity of minimum 15 dental chairs should have at least five separate dept. namely-

- **Oral Surgery:** Minor OT with 2 beds and 2 dental chairs (Oral Surgeon visit on call and twice a week regular visit)
- **Orthodontic Dept-** 1 dental Chairs (Specialist's visit at least twice a month)
- **PostodonticDept-** 2 dental Chairs (Specialist's visit at least once a week)
- **Conservative Dept** – 2 dental chairs (Specialist's visit at least once a week)
- **Periodontics Dept** - 2 dental chairs (Specialist's visit at least once a week)

General- 10 dental chairs (Integrated system) 24 hrs

Emergency Dental services

Other facilities

Sterilization room, Radiology- OPG and CEPH, Dental Laboratory, Pharmacy, Pathology- Routine test, Waste disposal System, Water Storage, Toilets (Male/Female), Canteen (Space= One dental chairs should have Minimum 50 sqft. and total hospital should have minimum 5000 sqft. Hospital complex may be rented, leased or own house, One should have minimum of five years of agreement with the house owner)

For Minor OT

- Anesthetist Service- On call
- Minor OT Equipment
- Operating table
- Operating lights

- Suction Units
- Electro-cautery Unit
- Instrument holding tables
- Infusion Stands
- X-ray viewers
- weighing machines (swab weighing)

Staffs

• Graduate dental surgeons-	10
• Staff Nurses-	2
• Dental Hygienist-	3
• Dental Assistant-	8
• x-ray Technician-	1
• Lab Technician-	1
• Maintenance Technician-	1
• Manager-	1
• Receptionist-	1
• Accountant-	1
• Store Keeper-	1
• Guard-	1
• Sweeper-	3

General Dental Hospital 25 Dental chairs :

The basic aim of the general dental hospital should be to provide all basic general dental services under services under one roof.

Infrastructre Administrative

Reception, Waiting Room, Account Room, Maintenance Room, Store, Drs. Meeting Room, Changing Room, Ambulance, Director's Room, Library Room **Clinical** Capacity of minimum 25 dental chairs should have at least five separate department namely-1 Oral and Maxillofacial Surgery Unit/Oral Medicine Radiology

- Minor and Major OT with ICU
- 5 general beds, 2 ICU
- 5 Dental chairs

Major equipments for OT and ICU.

- Boyle's Anesthesia Machine
- Pulse Oxymeter
- Ventilator

- ECG Monitor
  - Defibrillator
  - Laryngoscope
  - Endo-tracheal Tube for nasal and oral intubation
  - IV fluid warmer
  - operating table
  - operating Light
  - Suction unit
  - Electri-cautry Unit
  - Instrument holding table
  - Infusion stand
  - X-ray viewer
  - Weighing machines (swab weighing)
- 2 Team of graduates' dental surgeons headed by Oral and Maxillofacial (regd. with NMC as Specialist) visit every day and on call.
  - 3 Orthodontic Dept.- 2 dental chairs (specialist's visit at least twice a month)
  4. Posthodontic Dept. - 2 dental chairs (specialist's visit at least once a week)
  5. Restorative/Pedo. dept. - 2 dental chairs (specialist's visit at least once a week)
  6. Perio/Community Dept. - 2 Dental Chairs (specialist's visit at least once a week)
  7. General -12 dental chair (General Integrated System)

Other Facilities

- Sterilization Room
- Radiology- OPG and CEPH and IOPA
- Dental Laboratory
- pharmacy
- pathology- routine test
- Waste disposal system
- Water storage
- Toilets (Male/ Female)
- canteen
- 24 hrs Ambulance Service

- 24 hrs emergency services

Space= One dental chair should have minimum 50 sqft. and total hospital should have minimum 12,000 sq.ft. Hospital Complex may be in rented, leased or own house; should have minimum of five years of agreement with the house owner. The building must have sufficient open space to cater the need of parking, emergency escape, rescue in case of emergency etc.

Staff

• Graduates dental surgeons-	15
• Anesthetist –on call	
• Nursing staff-	5
• Quality Manager-	1
• Dental Hygienist-	3
• Dental Assistant-	10
• X-ray Technician-	2
• Lab Technician-	2
• Maintenance-Technician-	1
• Receptionist-	2
• Store Keeper-	1
• Guard-	1
• Sweeper-	4
• Infection control and Waste disposal system expert-	1

General Dental Hospital 50 Dental chairs

the basic aim of the general dental hospital should be to provide all basic general dental services under one roof.

Infrastructure

Administrative

- Reception
- Waiting Room
- Account room
- Administration Room
- Maintenance Room
- Store
- Doctor's Meeting Room

- Changing Room
- Seminar Hall
- Ambulance Garage
- CEO Room
- Library Room

Clinical

Capacity of Minimum 50 dental chairs, should have at least 7 separate departments namely

- f) Oral and Maxillofacial Surgery Unit/ Oral Medicine Radiology Minor and Major OT with ICU-10 general beds 2 ICU, 7 Dental chairs Major equipment for OT and ICU
  - Boyle's Anesthesia Machine
  - Pulse Oxymeter
  - Ventilator
  - ECG Monitor
  - Defibrillator
  - Laryngoscope
  - Endotracheal Tube for nasal and oral intubation
  - IV fluid warmer
  - operating table
  - operating Light
  - Suction unit
  - Electri-cautry Unit
  - Instrument holding tables
  - Infusion stand
  - X-ray viewer
  - Weighing machines (swab weighing)
- g) Team of graduates' dental surgeons headed by Oral and Maxillofacial (regd. with NMC as Specialist) visit every day and on call.
- h) Orthodontic Dept.- 4 dental chairs (specialist's visit at least twice a month)
- i) Postodontic Dept.- 5 dental chairs (specialist's visit every day)
- j) Restorative-5 dental chairs (specialist's visit everyday)
- k) Pedo. dept-3 dental chairs (specialist's visit everyday)
- l) Perio-3 dental chairs (specialist's visit everyday)

- m) Community Dept- 2Dental Chairs (specialist's visit everyday)
- n) General -22 dental chair (General Integrated System)

Other Facilities

- Sterilization Room
- Radiology- OPG and CEPH and IOPA
- Dental Laboratory
- pharmacy-24 hrs
- pathology- routine test,oral pathology/ General pathology
- Waste disposal system
- Water storage
- Toilets (Male/ Female)
- canteen
- 24 hrs Ambulance Service
- 24 hrs emergency services
- Parking areas

Staff

- Graduates dental surgeons- 15
- Anesthetist on call
- Nursing staff- 5
- Quality Manager- 1
- Dental Hygienist- 3
- Dental Assistant- 10
- Radiographer -2
- Dental Lab Technician- 2
- Maintenance-Technician - 1
- Receptionist - 2
- Store Keeper - 1
- Guard-1
- Sweeper-4
- Infection control and Waste disposal system expert-1

Specialized Services Center

Any hospital or clinic can concert its department or unit to a specialized center once it fullfill the following criteria of that particular services requirement. They should provide only specialized treatment of their field.

Oral and Maxillofacial services center- only Surgical Dental Treatment

Minimum 3 dental chair (1 complete set, dedicates for minor oral surgery)

Major equipment for OT and ICU

- Boyle's Anesthesia Machine
- Pulse Oxymeter
- Ventilator
- ECG Monitor
- Defibrillator
- Laryngoscope
- Endotracheal Tube for nasal and oral intubation
- IV fluid warmer
- operating table
- operating Light
- Suction unit
- Electri-cautry Unit
- Instrument holding tables
- Infusion stand
- X-ray viewer
- Weighing machines (swab weighing)

Infrastructure

- Reception
- Waiting Room
- radiology-OPG,IOPA-X-ray and CEPH □Pathology Lab.
- Toilet
- Ward
- Patient Record Keeping System
- Infection control and waste disposal system/Protocol
- Library Room

Staff-

- Oral and maxillofacial surgeon-	1 everyday
- Graduates Dental surgeon-	3
- Nursing Staff-	6
- General Anesthetic –	On call

Orthodontic service center- Work Only Orthodontic

-Minimum 3 dental chair (1 complete set, dedicates for orthodontia)

- separate clinic for ortho patient
- Sterilization Room/Area
- Consultation room
- Waiting room
- Reception
- Toilet
- Intra Oral camera + computer
- patient Record Keeping System
- Infection Control and waste disposal system/ Protocol
- Library Room
- Orthodontic laboratory

Equipments

Dental Chair with Halogen light spittoon and water supply

- High Vacuum Suction
- Micromotor or Air motor
- Airtor Handpiece
- Light cure unit
- Ultrasonic Scaler Unit/ Pisoscaler
- Oil free Medical Grade Compressor
- IOPA-X-Ray and OPG and CEPH
- Separate Lab Micromotor
- Orthodontic Pliers/Materials
- Spot welder
- X-Ray viewer
- Autoclave/Hot air oven
- Needle destroyer with cutter

Staff

- Orthodontic specialist service -everyday
- Graduates Dental Surgeon- 2
- Receptionist- 2
- Trained Assistant-2
- Cleaner- 1

Prosthodontic Service Center- Work Only Prosthodontia

- Minimum 3 dental chair (1 complete set, dedicates for Prosthodontia)
- separate clinic for Prosthodontia patient

- Sterilization Room/Area
- Consultation room
- Waiting room
- Reception
- Toilet
- Intra Oral camera + computer
- patient Record Keeping System
- Infection Control and waste disposal system/ Protocol
- Library Room
- Prosthodontic laboratory

Equipments

Dental Chair with Halogen light spittoon and water supply

- High Vacuum Suction
- Micromotor or Air motor
- Airtor Handpiece
- Light cure unit
- Ultrasonic Scaler Unit/ Peizo scaler
- Oil free Medical Grade Compressor
- IOPA-X-Ray
- Separate Lab Micromotor
- X-Ray viewer
- Autoclave/Hot air oven
- Needle destroyer with cutter
- Generator

Staff

- Prosthodontic Specialist service everyday
- Receptionist
- Trained assistant cleaner
- Waste disposable System
- Sterilization Room/Area and Protocol

Periodontic Service Center- Work Only Perio (Gum Disease)

- Minimum 3 dental chair (1 complete set, dedicates for Perio)
- separate clinic for Perio patient
- Sterilization Room/Area
- Consultation room

- Waiting room
- Reception
- Toilet
- Intra Oral camera + computer
- patient Record Keeping System
- Infection Control and waste disposal system/ Protocol
- Library Room

Equipments

Dental Chair with Halogen light spittoon and water supply

- High Vacuum Suction
- Micromotor or Air motor
- Airotor Handpiece
- Light cure unit
- Ultrasonic Scaler Unit/ Peizo scaler
- Oil free Medical Grade Compressor
- Electrocuatry
- IOPA-X-Ray
- Separate Lab MIcromotor
- X-Ray viewer
- Autoclave/Hot air oven
- Needle destroyer with cutter
- Generator

Staff

- Perio Specialist service everyday
- Receptionist
- Trained assistant cleaner
- Waste disposable System
- Sterilization Room/Area and Protocol

Pedodontic (Child) Service Center- Work Only with Pedo patients

- Minimum 3 dental chair (1 complete set, dedicates for Pedo)
- separate clinic for Pedo patient
- Sterilization Room/Area
- Nitrous oxide System
- Consultation room
- Waiting room

- Reception
- Toilet
- patient Record Keeping System
- Infection Control and waste disposal system/ Protocol
- Library Room

Equipments

Dental Chair with Halogen light spittoon and water supply

- High Vacuum Suction
- Micromotor or Air motor
- Airotor Handpiece
- Light cure unit
- Ultrasonic Scaler Unit/ Peizo scaler
- Oil free Medical Grade Compressor
- IOPA-X-Ray
- Separate Lab Micromotor
- Orthodontic Pliers/Materials
- Spot welder
- X-Ray viewer
- Autoclave/Hot air oven
- Needle destroyer with cutter
- Generator
- Dental Lab
- Intra Oral Camera+ Computer

Staff

- Pedo Specialist service everyday
- Receptionist
- Trained assistant
- cleaner
- Waste disposable System expert

Sterilization Room /Area and Protocol Recovery Room

+ One bed

Restorative & Endodontic Service Center-

- Minimum 3 dental chair (1 complete set, dedicates for Restorative and Endodontics)
- separate clinic,
- Sterilization Room/Area
- Consultation room

- Waiting room
- Reception
- Toilet
- patient Record Keeping System
- Infection Control and waste disposal system/ Protocol
- Library Room

Equipments

Dental Chair with Halogen light spittoon and water supply

- High Vacuum Suction
- Micromotor or Air motor
- Airtor Handpiece
- Light cure unit
- Ultrasonic Scaler Unit/ PisoScaler
- Endodontic Microscope
- Oil free Medical Grade Compressor
- IOPA-X-Ray
- Separate Lab Micromotor
- X-Ray viewer
- Autoclave/Hot air oven
- Needle destroyer with cutter
- Generator
- Intra Oral Camera+ Computer

Staff

- Endo Specialist service everyday
- two graduates dental surgeons
- Receptionist
- Trained assistant
- cleaner
- Waste disposable System expert

Implant Service Center- Implant and general

- Minimum 3 dental chair (1 complete set, dedicates for Implant)
- separate clinic ,
- Sterilization Room/Area

- Consultation room
- Waiting room
- Reception
- Toilet
- patient Record Keeping System
- Infection Control and waste disposal system/ Protocol
- Library Room

Equipments

- Electric Dental Chair with Halogen light spittoon and water supply
- High Vacuum Suction
- Implant Surgical and Prosthetic kit
- Physio Dispenser (Implant Micromotor)
- Fiber Optic Airtor Handpiece
- Light cure unit
- Ultrasonic Scaler Unit/ Peizo scaler
- Oil free Medical Grade Compressor
- IOPA-X-Ray
- Separate Lab Micromotor
- X-Ray viewer
- Autoclave/Hot air oven
- Needle destroyer with cutter
- Ultrasonic cleaner
- Intra Oral Camera+ Computer
- Generator
- Patient Record keeping system

Staff

- Oral Implant trained Dental Surgeons (Oral Implantologist) with the Minimum 5 years experienced graduate or 2 years experienced post graduate dental surgeons having official training on Oral implantology from University or the Original Implant Manufacture about the system
- Receptionist
- Trained assistant

- cleaner
- Waste disposable System expert
- Sterilization Room/ Area and Protocol

Dental Clinic

The aim of the clinic is to provide general dental service in a clean and hygienic environment. Any graduate dental surgeons having permanent reg. from NMC can open dental clinic. The dental clinic should have minimum following facilities.

Infrastructure

- Reception
- Waiting
- Clinic
- Toilet
- Cleaning and Sterilization area

Equipment

- Electric Dental Chair with Halogen light spittoon and water supply
- High Vacuum Suction
- Micromotor or Air motor
- Airotor Handpiece
- Light cure unit
- Ultrasonic Scaler Unit/ PisoScaler
- Oil free Medical Grade Compressor
- IOPA-X-Ray
- X-ray viewer
- Autoclave/Hot air oven
- Needle destroyer with cutter
- Generator

Dental Dept. for General Medical Hospital

The aim of the dental department of any general hospital is to provide general dental service in an clean and hygienic environment. The dental department should have minimum following facilities.

Infrastructure-

Reception , Waiting ,Clinic ,Toilet ,Cleaning and Sterilization area

Equipment

Three dental chairs (two for Drs and one for Hygienist) with Halogen light Halogen light spittoon and water supply

- High Vacuum Suction
- Micromotor or Air motor
- Airotor Handpiece
- Light cure unit
- Ultrasonic Scaler Unit/ PisoScaler
- Oil free Medical Grade Compressor ,electrocautry
- IOPA-X-Ray ,X-ray viewer
- Autoclave/Hot air oven
- Needle destroyer with cutter
- Generator

Dental Hospital

SN	Details	15D. Chairs (DC)	15D.Chairs	50 D. Chairs
	Infrastructure (administrative)			
	Reception	1(10 Sq.M)	1(10 Sq.M)	1(10 Sq.M)
	Waiting room	1(14 Sq.M)	1(14 Sq.M)	1(14 Sq.M)
	Account room	1(10 Sq.M)	1(10 Sq.M)	1(10 Sq.M)
	Store	1(10 Sq.M)	1(10 Sq.M)	1(10 Sq.M)
	Maintenance room	1(14 Sq.M)	1(14 Sq.M)	1(14 Sq.M)
	Drs. meeting room	1(16 Sq.M)	1(16 Sq.M)	1(16 Sq.M)
	Changing Room	1(10 Sq.M)	1(10 Sq.M)	1(10 Sq.M)
	Directors Room	1(10 Sq.M)	1(10 Sq.M)	1(10 Sq.M)
	Library Room	1(14 Sq.M)	1(14 Sq.M)	1(14 Sq.M)
	CEO Room	0	1(14 Sq.M)	1(14 Sq.M)
	Seminar Room	0	1(16 Sq.M)	1(16 Sq.M)
	Clinical			
	Oral and maxillofacial Surgery	(Oral surgeon visit on call and twice a week regular visit) Minor OT-2 Beds-2 DC-2	Minor OT-2 Major OT-1 General Beds-5 DC-5 ICU beds-2	Minor OT-2 Major OT-1 General Beds-10 DC-7 ICU beds-2
	Orthodontic Department	(specialist's visit at least twice a month) DC-1	(specialist's visit at least twice a month) DC-2	(specialist's visit at least twice a month) DC-4
	Prosthodontic Department	(specialist's visit at least once a week) DC-1	(specialist's visit at least once a week) DC-2	(specialist's visit everyday) DC-5
	General	(Integrated System) DC-10	(Integrated System) DC-12	(Integrated System) DC-22
	Periodontic Department	Specialist visit at least once a week	(specialist's visit at least once a week) DC-2	(specialist's visit everyday) DC-5
	Restorative/Pedo Dept.	Specialist visit at least once a week	(specialist's visit at least	(specialist's visit

			once a week) DC-2	everyday) DC-5
	24 hrs Emergency Dental services			
	Staff			
	Graduate dental surgeon	10	15	25
	Staff Nurses	2	5	7
	Anesthetist	on call	on call	on call
	Dental Hygienist	3	3	5
	Dental Assistant	8	10	20
	Radiographer	1	2	2
	Lab Technician	1	2	2
	Maintenance Technician	1	1	1
	Receptionist	1	2	2
	Store Keeper	1	1	1
	Security Guard	1	1	2
	Sweeper	3	4	4
	Accountant	1	2	2
	Manager	1	1	1
	Other Facilities			
	Sterilization room	1(14 Sq. m.)	1(14 Sq. m.)	1(14 Sq. m.)
	radiology- OPG,IOPA and CEPHDental laboratory			
	dental Laboratory	1(14 Sq. m.)	1(14 Sq. m.)	1(16 Sq. m.)
	Pharmacy- 24hrs			
	Pathology-oral pathology			
	General Pathology			
	Waste Disposal System			
	Water storage			

Toilets (male/female)	2	2	4
Canteen			
24hr ambulance service			
Parking areas	1/3 open space	1/3 open spa ce	1/3 open spa ce

Specialists are those who are registered with Nepal Medical Council under Specialist criteria.

२२. स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिक सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधारहरु :

(१) स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलीक्लिनिकमा स्वास्थ्य जाँच गर्ने चिकित्सक कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तिमा पनि MBBS वा सो सरहको चिकित्सा सम्बन्धी उपाधि प्राप्त गरी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ ।

(२) परामर्श सेवा दिने व्यक्ति स्वास्थ्य विज्ञानमा प्रमाणपत्रतह उत्तिर्ण गरी परामर्श सेवा तालीम प्राप्त हुनुपर्नेछ ।

(३) पोलिक्लिनिकमा रेडियोलोजी, इमर्जेन्सी सेवा, प्रयोगशाला तथा औषधि उपचार सेवा संचालन गर्नु परेमा छुट्टाछुट्टै सेवा सम्बन्धी निर्धारित पूर्वाधार पुरा गर्नु पर्नेछ ।

(४) स्वास्थ्य क्लिनिक/पोली क्लिनिकमा स्वास्थ्य सेवा संचालनका लागि देहाय बमोजिमको आवश्यक न्यूनतम भौतिक सुविधाहरु हुनुपर्नेछ :-

- (क) बिरामीको जाँच गर्ने Ventilated वा AC कोठा सेवा अनुसारको छुट्टाछुट्टै हुनुपर्ने (कम्तिमा १४ वर्ग मिटरको) १
- (ख) बिरामी बस्ने ठाउँ (कुर्ने ठाउँ) १
- (ग) बिरामी जाँच्ने टेबुल १
- (घ) चिकित्सकको लागि टेबुल १
- (ङ) चिकित्सकको लागि कुर्सी १
- (च) बिरामी बस्ने टुल १
- (छ) शौचालयको व्यवस्था १
- (ज) टेलिफोन (स्वैच्छिक) १
- (झ) स्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धी सूचनामूलक पोष्टर तथा अन्य सामग्री
- (ञ) पानीको आपूर्ति भएको हुनुपर्ने ।

(५) सेवा र बिषय अनसारको आवश्यक औजार उपकरणहरुको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(६) बिरामीको सम्पूर्ण विवरण राख्नुको लागि कम्प्यूटर वा रजिष्टर हुनुपर्नेछ ।

(७) क्लिनिकमा प्रयोग गरिने सम्पूर्ण औजारहरु अनिवार्य रुपमा निर्मलीकृत गर्ने व्यवस्था हुनु

(५) क्लिनिकमा काम गर्ने अन्य व्यक्तिको योग्यताको प्रमाणपत्र र सम्बन्धित परिषद्मा अनिवार्य रुपमा दर्ता भएको हुनुपर्ने छ ।

(६) सेवा शुल्क र आयकर प्रमाणपत्र सबैले दख्ने ठाउँमा राख्नुपर्नेछ ।

(७) मासिक प्रतिवेदन नगर स्वास्थ्य कार्यालयमा पठाउने व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

२३. रेडियोलोजी वा डाईग्नोस्टिक एण्ड इमेजिङ सेवा सञ्चालनका लागि आवश्यक पूर्वाधार तथा शर्तहरु :

(१) रेडियोलोजी वा डाइग्नोस्टिक सेवो अन्तरगत दहायको प्रविधिहरु पर्दछन् :-

- X –Ray
- Computed Tomographic Scan(CT Scan)
- Magnetic Resonance Imaging (MRI)
- Ultra Sonogram(USG)
- Nuclear Medicine
- PET Scan

(२) रेडियोलोजी डायग्नोस्टिक तथा इमेजिङ सेवाबाट पर्ने विकिरणको दूष्प्रभावलाई कम गर्नको लागि उक्त सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति दिँदा वा सिफारिस गर्दा निम्न मापदण्डलाई आधार मानिनेछ :-

(क) एक्सरेको लागि :

(१) एउटा एक्सरे मेसिन Install गर्नको लागि कम्तीमा २२५ स्क्वायर फिटको कोठा उपलब्ध हुनु पर्ने ।

(२) एक्सरे गर्ने कोठाको Wall Thickness

(क) ९ ईञ्च With Plaster of Paris वा

(ख) ६ Inch with with 20 mm lead barrier वा

- (ग) २.० एम एम lead thickness हुनुपर्ने । साथै भ्याल, ढोका तथा भित्ताबाट हुने विकीकरणको चुहावट हुन नसक्ने गरी आवश्यक व्यवस्था भएको हुनुपर्ने ।
- (३) X-ray सेवा प्रदान गर्ने व्यक्तिकोलागि एक्सरे कोठा भित्र ०.५ mm को एप्रोन तथा radiation protective measures को व्यवस्था हुनुपर्ने ।
- (४) Radaiology मा कार्यरत कर्मचारीहरुको लागि radiation dose monitor उपलब्ध हुनु पर्दछ र समय समयमा Radiation Survey Monotoring गर्नुपर्ने ।
- (५) Eye Gonadal, Thyroid Gland आदिको Protection को लागि Lead glass/gloves/lead apron को व्यवस्था हुनुपर्ने ।
- (६) X-ray एक्सपोज गर्ने कोठा डार्करुम र प्रतीक्षा गर्ने कक्ष छुट्टाछुट्टै हुनुपर्ने ।
- (७) Radiology विभागमा जनसाधारणले देख्ने ठाउँमा X-ray विकिरणले स्वास्थ्यमा खराब असर पर्न सक्छ भन्नेबारे सूचना गर्ने । साथै सूचनामा गर्भवती महिला तथा बालबालिलाई अनावश्यक विकिरणबाट बच्न अनुरोध गर्ने
- (८) स्वास्थ्य मन्त्रालयको स्वीकृति वेगर Radiology सम्बन्धी मेशिन नेपाल भित्र ल्याउन र सञ्चालन गर्न नपाइने ।
- (ख) सी टी स्क्यान (CT Scan) एम आर आई (MRI) :
यस्ता उपकरण जडान गर्दा उत्पादन गर्ने कम्पनीले तोकेको निर्देशिकाको पूर्णरूपेण पालना गर्नुपर्ने र न्यूनतम पूर्वाधारहरु देहाय बमोजिमको हुनु पर्नेछ :-
- (१) एम आर आई/सी टी स्क्यान राख्ने काठाको साईज कम्तिमा १६×२० फीटको हुनु पर्नेछ ।
- (२) सी टी स्क्यानको लागि विकिरण लिकेज हुन नदिनका लागि माथी एक्सरेको लागि उल्लेख भए बमोजिम व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (२) एम आर आई को कोठाको लागि वाह्य चुम्बकीय असर नपर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (४) कन्ट्रोल रुम कम्तिमा १०×१२ फीटको हुनु पर्नेछ ।
- (५) सी टी स्क्यान मेशिन गुणस्तरयुक्त र Spiral (Helical) हुनु पर्नेछ ।

- (६) एम आर आई ०.५ Tesla वा ०.२ Telsa भएमा MRI/ Angiography सुविधा भएको हुनुपर्नेछ ।
- (७) मेशिन संघीय स्वास्थ्य मन्त्रालयको स्वीकृति वेगर ल्याउन र सञ्चालन गर्न पाईने छैन ।
- (ग) रेडियोलोजी सेवाको लागि आवश्यक जनशक्ति तथा योग्यता : रेडियोलोजी सेवाको लागि आवश्यक जनशक्ति तथा योग्यता देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछ :-
- (१) रेडियोलोजिष्ट : मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट चिकित्सा शास्त्रमा स्नातक तह उत्तिर्ण गरी रेडियोलोजी विषयमा एम डी, डी एम आर डी, एफ आर सी आर वा साे सरह कोर्ष उत्तिर्ण गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (२) रेडियोलोजी एण्ड इमेजिङको रिपोर्टिङ्ग रेडियोलोजिष्टहरूले मात्र गर्न पाउने साथै Radiological Interventional Procedure हरु पनि यथासम्भव रेडियोलोजिष्टले गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ .
- (३) रेडियोलोजी सेवाको लागि आवश्यक जनशक्ति वा योग्यता निम्न बमोजिम हुनु पर्नेछ
- (क) Medical Physicist M. Medical Physics विषयमा वा MSc उत्तिर्ण गरेको
- (ख) बायोमेडिकल इन्जिनीयर, बायोमेडिकल इन्जिनीयरिङ्ग विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातक तह उत्तिर्ण गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ग) सिनियर रेडियोग्राफीक टेक्नोलोजिष्ट-सम्बन्धित विषयमा MSc.Radiography गरी कम्तिमा स्नातक तहमा ३ वर्ष काम गरेको हुनुपर्छ ।
- (घ) रेडियोग्राफीक अधिकृत (रेडियोग्राफिक टेक्नोलोजिष्ट) - चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थान वा नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त अन्य संस्थान यस रेडियोग्राफीक विषयमा (BSc. MIT, Bsc. RT स्नातक तह उत्तिर्ण गरेको हुनु पर्ने । साथै NHPC (Nepal Health Professional Council) मा दर्ता हुनु पर्ने ।
- (ङ) रेडियोग्राफर: चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थानबाट वा नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त अन्य संस्थाबाट रेडियोग्राफी विषयमा प्रमाण पत्र तह उत्तिर्ण गरेको हुनुपर्ने ।

- (घ) **Radiation Measurement and Protection सम्बन्धी व्यवस्था** : Radiation Protection व्यवस्थित गर्न /X ray Unit हरुको गुणस्तर नाप गर्न लाई चाहिने आवश्यक उपकरण खरीद गरी स्वास्थ्य मन्त्रालयले ताकेको निकायमा राख्ने र अनुगमन तथा निरीक्षणमा प्रयोग गर्ने र गुणस्तर, Dose Monior गर्ने ।
- (ङ) **Ultrasonogram (USG) : Ultrasonogram (USG)**को प्रयोग सम्बन्धमा रेडियोलोजिष्टहरु बाहेक आफ्नो क्षेत्रमा मात्र प्रयोगमा ल्याउने गरी मान्यता प्राप्त संस्थबाट कम्तीमा ३ महिनाको USG तालिम प्राप्त गरेको स्त्री तथा प्रसूति रोगसम्बन्धी विशेषज्ञहरुले गर्न पाउनेछ । सेवा सञ्चालन गर्न आवश्यक पर्ने निम्न बमोजिमको उपकरणहरुको व्यवस्था हुनु पर्नेछ :-
- (१) इमर्जेन्सी सेवामा चाहिने औषधि लगायत औजार उपकरणहरुको व्यवस्था हुनु पर्ने ।
- (२) स्ट्रेचर, ह्वील चियरको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
- (३) शौचालयको राम्रो व्यवस्था हुनुपर्ने ।
- (४) रेकर्डिङ तथा रिपोर्टिङको लागि छुट्टै कोठाको व्यवस्था हुनु पर्ने ।
- (५) बैकल्पिक बिद्युतको लागि जेनेरेटरको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
- (६) बिरामीको लागि र बिरामी कुरुवा बस्नको लागि कोठा लगायत बेञ्चको व्यवस्था हुनु पर्ने ।
- (७) स्टोर, रिपोर्ट डिस्ट्रीब्युसनको लागि छुट्टाछुट्टै कोठाको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
- (८) १०० शैया भन्दा माथीका स्वास्थ्य संस्थामा Medical Physicist र Electrical Engineer को नियमित सेवा उपलब्ध हुने व्यवस्था हुनु पर्ने ।
- (९) Medical Equipment repair & maintenance गर्दा वायोमेडिकल इन्जिनियर वा डेडियोलोजिकल उपकरण सम्बन्धी विशेष तालिम प्राप्त व्यक्ति हुनु पर्ने ।
- (१०) A/C Machine को व्यवस्था र एक जना कम्तिमा PCL गरको व्यक्ति व्यवस्था हुनुपर्ने । विकिरण क्षेत्रमा काम गर्नेलाई अनिवार्य रुपमा रेडियेसन भत्ताको व्यवस्था हुनुपर्ने ।

(च) रेडियोलोजी सेवाको लागि न्यूनतम उपकरण तथा जनशक्ति पूर्वाधारहरु : १

सि.न.	विवरण	क्लीनीक	२५ शैया	५० शैया	५० शैया भन्दा माथी
१	एक्सरे मेशिन	१०० एम ए - १	३०० एम ए - १	३०० एम ए - १	५०० एम ए - १* ३०० एम ए - १
२	एक्सरे मेशिन पोर्टेबल मोबाइल	स्वैच्छक	१०० एम ए - १	१०० एम ए - १	१०० एम ए - १
३	अल्ट्रासाउण्ड मेशिन	स्वैच्छक	स्वैच्छक	एक	एक
४	जनशक्ति रेडियोलोजिष्ट	आंशिक समय	आंशिक समय	एक	एक
	सिनियर रेडियोग्राफिक टेक्नोलोजिष्ट			१	२
	रेडियोग्राफिक अधिकृत	१	१	२	२
	रेडियोग्राफर	दुई	दुई	तीन	तीन
	रेडियोग्राफिक अधिकृत	एक	एक	दुई	दुई

सि.न.	विवरण	१०१ शैया देखि ३०० शैया सम्म	३०१ शैया देखि ५०० शैया सम्म	५०१ शैया देखि माथी
१	एक्सरे मेशिन	३०० एम ए देखि ५०० एम ए सम्म -१+१	३०० एम ए देखि ५०० एम ए सम्म -२ +२*	३०० एम ए देखि ५०० एम ए सम्म -३+२*
२	एक्सरे मेशिन Image Intensifier	एक	एक	एक
३	एक्सरे मेशिन पोर्टेबल (मोबाइल)	१	२	२
४	अल्ट्रासाउण्ड मेशिन With colour doppler & Guided Biopsy	२	२	२+१
५	CR/DR Processer	१+१	१+२	१+३

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-८४

६	Spiral CT Scan	१ *	१	१**
७	0.5 Tesla MRI Machine	१ *	१	१ **
८	PET Scan *			
९.	Mammography Machine	१	१	१
७ जनशक्ति र CR System				
१	रेडियोलोजिष्ट	२	३ देखि ५	कम्तीमा ५
२.	रेडियोग्राफिक अधिकृत	२	४	६
३.	रेडियोग्राफिक अधिकृत	२	४	६
३	रेडियोग्राफर	य देखि १०	८ देखि १५ + ५	कम्तीमा १५ + ३
४	वायोमेडिकल इन्जिनियर	१	१	कम्तीमा २
५	मेडिकल फिजिसिष्ट	आसिक समय	१	कम्तीमा १

** CT Scan should be minimum of 128 slic, MRI should be minimum of 1.5 Tesla

*As per need

२४. **निजी प्रयोगशाला सेवा :** (१) निजी प्रयोगशाला सेवा सञ्चालनको लागि प्रयोगशालाहरुको स्तर, विभाजन र जनशक्ति देहाय बमोजिम हुनुपर्नेछ :

नेपाल स्वास्थ्य सेवा प्याथोलोजी समूह :

(क) जनरल प्याथोलोजी :

योग्यता : मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट एम. वि. वि. एस. वा सो सरह उत्तीर्ण गरी MD Path. MRC Path, DCP वा सो सरह उत्तीर्ण गरको हुनु पर्नेछ ।

(ख) हिस्टोलोजी/साईटोलोजी

योग्यता : मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट MD Path उपाधि प्राप्त वा DCP वा (Diploma in Clinical Pathology) सो सरह उत्तीर्ण गरी हिस्टोलोजी/साईटोलोजी मा विशेष तालिम वा DCP उपाधी प्राप्त हुनु पर्नेछ ।

(ग) माईक्रोबायोलोजी :

योग्यता: मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट MD Microbiology उपाधी प्राप्त ।

(घ) हेमाटोलोजी :

योग्यता: मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट MD Hameatology उपाधी प्राप्त ।

(ङ) MD Biochemistry :

याग्यता: मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट MD Biochemistry उपाधी प्राप्त ।

माथि उल्लेखित जनशक्तिहरुले योग्यता हासिल गरेको विषयको पाठ्यक्रममा उल्लेखित सम्बन्धित परीक्षण गर्न पाउनेछन् ।

मेडिकल ल्याव टेक्नोलोजी समूह :

(क) मेडिकल टेक्नोलोजिष्ट : मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट मेडिकल ल्याव टेक्नोलोजी विषयमा स्नातक BMLT उपाधी प्राप्त गर्न पाउने परिक्षणहरु: Histopathology, Cytopathology & Bone Marrow Study बाहेकका सबै परीक्षणहरु ।

(ख) विशेषज्ञ मेडिकल टेक्नोलोजिष्ट : मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट मेडिकल ल्याव टेक्नोलोजी विषयमा स्नातकोत्तर उपाधि MMLT प्राप्त ।

MMLT/M.Sc. Microiology, MLT/M.Sc. Haematology, MMLT/M.Sc. Bio chemistry, MMLT/M.Sc. Cytology गरेकोहरुले जुन विषयमा आफुले उपाधी प्राप्त गरेको छ, साही

विषयमात्र प्रयोगशालो सञ्चालन गरी विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्न पाउनेछन् ।

(घ) ल्याव टेक्नीशियन : मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट सम्बन्धित विषयमा प्रमाण पत्र तह वा सो सरह उत्तीर्ण ।

गर्न पाउने परिक्षणहरु: जिल्ला अस्पताल देखि केन्द्रीय अस्पतालहरुमा गरिने प्रयोगशाला सम्बन्धी आधारभूत देखि साधारण परिक्षणहरु ।

(ङ) ल्याव असिष्टेण्ट: मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तीमा एक वर्ष वा १५ महिनाको ल्या.अ तालिम पुरा गरी प्रमाण पत्र प्राप्त गरेको ।

गर्न पाउने परिक्षणहरु : हेल्थ पोष्ट देखि जिल्ला अस्पतालहरुमा गरिने प्रयोगशाला सम्बन्धी आधारभूत परिक्षणहरु ।

(२) उपदफा (१) मा उल्लिखित जनशक्तिले आफूले प्राप्त गरेको प्रमाणपत्रको आधारमा निजी प्रयोगशाला खोली सञ्चालन गर्न पाउने छन् र ल्याव असिष्टेण्टको हकमा आफू भन्दा माथिल्लो उपाधि प्राप्त गरेका व्यक्तिहरुको प्रत्यक्ष निगरानीमा प्रयोगशालामा काम गर्न पाउनेछन् ।

(३) उपदफा (१) मा उल्लेखित जनशक्तिले आफूले प्राप्त गरेको प्रमाणपत्रको आधारमा व्यवसाय गर्न नेपाल सरकारले तोकेको परिषद्बाट सदस्यता लिनु पर्नेछ ।

परिच्छेद ८

२५. आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सम्बन्धी स्वास्थ्य संस्थाहरुको मापदण्ड आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सम्बन्धी स्वास्थ्य संस्थाहरुका मापदण्ड

: (१) आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत निजी स्तरमा स्वास्थ्य संस्थाका स्थापना, सञ्चालन तथा स्तरोन्नति गर्दा देहायका मापदण्डहरुका पालना गर्नुपर्नेछ :-

(क) आयुर्वेद स्वास्थ्य सेवा :

(१) आयुर्वेद चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा वा चिकित्सा व्यवसाय गर्दा सम्बन्धित विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातक वा स्नातकोत्तर उपाधि हासिल गरी नेपाल आयुर्वेद चिकित्सा परिषद्मा दर्ता भएका हुनुपर्नेछ । नेपाल सरकारका वहालवाला कर्मचारी भएमा नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिनुपर्नेछ ।

- (२) पञ्चकर्म सेवा केन्द्रमा सम्बन्धित विषयमा कम्तिमा बि.ए.एम.एस वा सो सरह उपाधि प्राप्त व्यक्तिबाट वमन, विरेचन, शिरोविरेचन, आस्थापन, अनवासन वस्ति र रक्तमोक्षण प्रयोग गर्नुपर्ने र उत्तर वस्तिका लागि सम्बन्धित विशेषज्ञबाट गर्नुपर्नेछ ।
- (३) आयुर्वेद अस्पतालमा काम गर्ने कर्मचारीलाई संक्रमण सुरक्षा सम्बन्धी आवश्यक तालिम दिनुपर्नेछ ।
- (४) आयुर्वेद अस्पतालल जनशक्ति, भौतिक पूर्वाधार, आजार-उपकरण र सेवाका गुणस्तरीयतामा मात्र संस्था विस्तार गर्न स्वीकृतिका लागि माग गर्न र उपयुक्त ठहर भएमा शाखा विस्तारका स्वीकृति दिन सकिनेछ ।
- (५) विरामीका उपचारका सिलसिलामा आवश्यकता अनुसार विशेषज्ञ चिकित्सक समक्ष वा उपयुक्त स्थानमा प्रेषण (रेफर) गर्नुपर्नेछ ।
- (६) रोग निदानार्थ आवश्यक पर्ने ई.सि.जी., इ.इ.जी, प्याथोलोजी, रेडियोलोजी तथा अन्य आवश्यक सेवाहरु संचालन गर्नुपरेमा सम्बन्धित विषयका जनशक्ति र सा सम्बन्धी भौतिक पूर्वाधार, औजार उपकरण नीति नियमका पालना गर्नुपर्नेछ ।
- (७) इन्टिग्रेटेड क्लिनिक, नर्सिङ होम वा अस्पताल भनी स्वीकृतिका लागि माग भएमा कुन कुन विषय र सेवा दिन उद्देश्य राखिएका हो ? सो प्रष्ट उल्लेख गरि सोही बमोजिमका जनशक्ति, औजार उपकरण र भौतिक पूर्वाधार व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।
- (८) आयुर्वेद चिकित्सा विधामा स्वास्थ्य रक्षा, रोग निवारण, औषधि द्रव्य काष्ठौषधि, रसौषधिका प्रयोग गरिने चिकित्सा सेवा, विना औषधि दिइनेसेवा र आयुर्वेद स्वास्थ्य सेवामा उल्लेखित पूर्वकम अन्तर्गतका निराग्नी स्वेद (जल, वायु, सूर्यकिरण, पार्थिव तत्वको प्रयोग), अग्नि स्वेदन, अभ्यङ्ग (Massage), सत्वावजय चिकित्सा (योगाभ्यास, ध्यान आदि) का माध्यमबाट रोगको रोक थाम वा दीर्घजीवनका लागि सञ्चालन गरिन संस्थाहरुले आयुर्वेद स्वास्थ्यकर्मीहरु, भौतिक पूर्वाधार, आवश्यक औजार उपकरण र तोकिएका मापदण्ड पुरा गरि जुन सुकैनाममा संचालन भएतापनि आधार ग्रन्थ सहित अनुमति प्रदान गर्नेनिकायबाट अनुमति लिएर मात्र सञ्चालन गर्नपाइनेछ ।

(ख) आयुर्वेद चिकित्सा अन्तरगत रहन सेवाहरु:

चिकित्सा सेवा :

१. रोग उपचार (आतुर विकार प्रशमन)
(क) युक्ति व्यापाश्रय चिकित्सा
(ख) संशमन (औषधि चिकित्सा)
(ग) संशोधन (वमनादि पञ्चकम शोधन चिकित्सा)
(घ) दैव व्यापाश्रय
(ङ) सत्वावजय
(च) शस्त्र-प्रणिधान
(छ) योगाभ्यास
२. स्वास्थ्य प्रवर्द्धनात्मक, स्वास्थ्य रक्षा तथा प्रतिरोधात्मक स्वास्थ्य सेवा
(क) प्रकृति विनिश्चय र परामर्श
(ख) स्वस्थवृत्त पालन-ऋतुचर्या, दिनचर्या, रात्रिचर्या, पथ्यापथ्य, आहार विहार
(ग) रसायन
(घ) वाजीकरण
(ङ) पञ्चकर्म
(च) योगाभ्यास
(ग) आयुर्वेद अस्पताल तथा नर्सिङ्ग होम सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधारः(१)आयुर्वेद चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत निजीस्तरमा सञ्चालन गर्ने अस्पताल एवं नर्सिङ्ग होमहरुले आफ्नो क्षमता अनुसार क्रमशः एक वा एकभन्दा बढी तपसिलमा उल्लेखित विभाग/शाखाहरु सञ्चालन गर्न सक्नेछन् :

:- आयुर्वेद चिकित्सा सेवा अन्तर्गत विभाग वा शाखाहरु:

- (क) कार्यचिकित्सा
(ख) बालरोग चिकित्सा
(ग) प्रसूति तथा स्त्रीरोग चिकित्सा
(घ) शल्य चिकित्सा
(ङ) शालाक्य (च) रसायन
(छ) वाजीकरण ।

(२) आयुर्वेद अस्पतालले देहाय बमोजिमको भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था तथा मापदण्डको पालना गर्नु पर्नेछ :-

सि.नं.	विवरण	१०-१५ शैया सम्म	१६-२५ शैया सम्म	२६-५० शैया सम्म
१.	भौतिक पूर्वाधार			
	(क) जग्गा मापदण्ड : सडकसंग जोडिएको हुनुपर्ने (प्रति शैया ५० व.मि.) ।	✓	✓	✓
	(ख) सवारी साधन आवत जावत तथा पार्किङको लागि पर्याप्त ठाउँ हुनुपर्ने ।	✓	✓	✓
	(ग) प्रवेशद्वार र निकासद्वार - गेट छुटाछुट्टै हुनुपर्ने ।		✓	✓
	(घ) सञ्चार, बिजुली, शौचालय तथा खानेपानीको व्यवस्था हुनुपर्ने ।	✓	✓	हुनुपर्ने
२.	सेवा			
	बहिरङ्ग	✓	✓	✓
	अन्तरङ्ग	✓	✓	✓
३.	जनशक्ति			
	आयुर्वेद चिकित्सामा स्नातकोत्तर उपाधि (M.D./M.S.Ay.)	आवश्यकता अनुसार	२ जना	५ जना
	चिकित्सक (B.A.M.S.) सो सरह	३ जना	५ जना	८ जना
	आयुर्वेद सहायक (P.C.L.)सो सरह)	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
	आयुर्वेद सहायक कार्यकर्ता (AAW)सो सरह)	२ जना	३ जना	५ जना
	पञ्चकर्म सह-सहायक	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
	अभ्यङ्गकर्ता	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
	B.N.(B.Sc.Nursing)		१ जना	१ जना
	Staff Nurse	१ जना	२ जना	२ जना
	अ.न.मि.	३ जना	५ जना	६ जना
	ल्याब टेक्नोलोजिष्ट		स्वैच्छिक	स्वैच्छिक

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-१०

	ल्याव टेक्सिसियन	स्वैच्छक	१ जना	१ जना
	ल्याव असिस्टेण्ट	आवश्यकता अनुसार	१ जना	१ जना
४.	Radiology/USG			
	रेडियोलोजिस्ट		स्वैच्छक	स्वैच्छक
	रेडियोग्राफर	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
	सहायक रेडियोग्राफर	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
	हेल्पर	स्वैच्छक	स्वैच्छक	स्वैच्छक
५.	कर्मचारी प्रशासन			
	प्रशासन अधिकृत		आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
	नायव सुब्बा	आवश्यकता अनुसार	१ जना	१ जना
	खरिदार (लेखा) प्रशासन	१ जना	१ जना	१ जना
	कम्प्यूटर प्राविधिक खरिदार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
	पियन पाले	३ जना	३ जना	३ जना
	भान्छे/टहलुवा	२ जना	२ जना	२ जना
	माली	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
	डाइभर	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
	कुचिकार	२ जना	२ जना	३ जना
६.	उपकरण			
	स्टेथेस्कोप (प्रत्येक उपचार कक्षमा)	✓	✓	✓
	B.P.Set (प्रत्येक उपचार कक्षमा)	✓	✓	✓
	Thermometer (आवश्यकता अनुसार)	✓	✓	✓
	Weighing Machine	२	३	४
	उचाई नाप्ने साधन	१	१	१
	Torch light	१	३	६
	Cotton, Gauze, Bandage	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-९१

	Apron	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
	Gloves	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
	X-ray view box	आवश्यकता अनुसार	१	१
	Oxygen set	१	२	२
	Durm set	३	४	८
	Autoclave	३	३	४
	Surgical Set	१	१	२
	Sliding		१	१
	Suture Material (different size)	४	६	८
	Needle (different size & shape)	१०	२०	२५
	Forceps	१२	२४	२४
	Artery forceps	१२	२४	२४
	Cutting scissors	२	४	६
	Cutting set	२	२	२
	Blunt scissors	१	१	१
	Sharp Scissors	१	२	२
	Lancet			
	Scalpel & kitle holder etc.	२	३	३
	Dressing set			
	Kidney tray, small tray, large bowel	४	६	६
	Dissecting forceps, Thumb forceps (toothed & untoothed)	४	६	६
	Dressing trolley, dressing materials, cotton.	२	३	४

	Gauge, bandage/teucoplest/xylocain etc.	७	१०	१२
	Catherer set			
	Plain, folley's & matlicot cather	१०	२०	२०
	Diagnostic set	२	३	३
	General			
	Tongue Spatula	२	३	३
	Torch light/emergency light	२	३	४
	Specific			
	ENT set	२	२	२
	Gynecological Examination Set, D & C Set, Cucus, Sim's Speculum, emema set	१	२	३
	Neonatal care set	१	१	२
	Macintos sheet, Kally's pad	५	६	८
	Other			
	Proctoscope/Laryngoscope/ Ophthalmoscope	२	४	४
	Tonometer/Rhinoscope	१	१	१
	Sterilizer/Autoclave drum set	१	२	२
	Equipments & Materials for emergency case management	२	२	३
	Nebulizer	१	१	१
	Ryle's Tube			
	Gastric Lavage set	२	२	३
	Bed screen	३	३	४

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-९३

	Mask	२५	२५	३०
	Cap	१०	३०	३०
	Ear syringing set	२	२	२
	Wooden splint		४	६
	Urobag	२	४	४
	अन्तरङ्ग सेवा(Indoor)			
	वार्ड: पुरुष कोठ १० X२० स्क्वायर फिट	२	३	४
	महिला कोठा १० ह २० स्क्वायर फिट	२	३	४
	चिकित्सा कोठा १० ह १० स्क्वायर फिट	१	२	२
	शौचालय (पुरुष तथा महिलाका लागि छुटाछुट्टै) बास बशिनै तथा पानी पयाप्त	४	४	४
	Wheel chair/स्ट्रेचर/ट्रली	१	३	३
	चार्ट/लकर/फाइल कवीनेटे	१५	२५	५०
	बेड प्यान/शैया संख्याको आधारमा	✓	✓	✓
	कुरुवा बस्ने टुल (शैया संख्याको आधारमा)	✓	✓	✓
	चिकित्सक कक्ष	१	२	२
	नर्सिङ ड्युटी रुम १०X१५ स्क्वायर फिट	१	२	४
	बिरामी ओसार्ने एम्बुलेन्स		१	१
	औषधी स्टोरको पूर्वाधार			
	भेन्टिलेशनयुत १०X१५ स्क्वायर फिट साइजको कोठा	१	१	१
	बिरामी पूर्जा दर्ता गर्ने कक्ष	१	१	१
	औषधी बनाउने टेबुल कुर्सी	१	१	१
	बिरामीका लागी सोधपुछ तथा सहयोग कक्ष	१	१	१
	भान्साघर	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
७.	बहिरंग विभाग (OPD)			

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-९४

	विरामी दर्ता कक्ष विरामी जान्ने कोठा लेखा प्रशासन कक्ष	१ वटा १ वटा २ वटा	१ वटा २ वटा २ वटा	१ वटा २ वटा
८.	आकस्मिक सेवा सुविधा अक्सिजन सेट आकस्मिक सेवामा आवश्यक अन्य उपकरण विशेषज्ञ सेवाको हकमा सोही अनुसारका जनशक्ति कक्ष र आवश्यक उपकरण हुनुपर्ने ।	२ सेट हरेकका २/२ सेट आवश्यकता अनुसार	३ सेट हरेकका ३/३ सेट आवश्यकता अनुसार	४ सेट हरेकका ४/४ सेट आवश्यकता अनुसार
९.	प्रयोगशाला कोठा	२	३	३
१०.	मनोपरामर्श एवं जीवनशैली कोठा	१	१	१
११.	योगासन, प्राणायाम, ध्यान आदिका लागि (१६X ३२)	१	१	१
१२.	पूर्वकर्म सेवाको लागी प्रत्येक सवाको अलग अलग कक्ष	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
	a) स्नेहन कक्ष b) अभ्यङ्ग कक्ष c) स्वेदन कक्ष(नाडि स्वेद लगायत १३ प्रकारकम स्वेदनका लागी अलग अलग कक्ष अभ्यङ्ग टेबुल सर्वाङ्ग स्वेदन यंत्र नाडि स्वेदन यंत्र लगायत विविध १३ प्रकार कम स्वेदनका लागी अलग अलग आवश्यक यन्त्र d) कटि तथा जानु स्वेदन यन्त्र अवगाह स्वेदन यन्त्र निराग्नी स्वेदका लागी कम्मल, मृदिका, प्रस्तर, जल, तेज, प्रथिव तत्व आदिको व्यवस्था पञ्चकर्म सवाको लागी सामाग्री वमन टेबुल सहित वमन कक्ष विरेचननीय आशन e) शिरोविरेचनको लागी कक्ष तथा साधन शिरोधारा टेबुल सहित सेट शिरो बस्ति यन्त्र	१ १ आवश्यकता अनुसार आवश्यकता अनुसार १ आवश्यकता अनुसार	१ १ आवश्यकता अनुसार आवश्यकता अनुसार १ आवश्यकता अनुसार १ १ आवश्यकता अनुसार आवश्यकता अनुसार आवश्यकता अनुसार १	१ १ आवश्यकता अनुसार आवश्यकता अनुसार १ आवश्यकता अनुसार १ १ आवश्यकता अनुसार आवश्यकता अनुसार आवश्यकता अनुसार १

		आवश्यकता अनुसार १ १ १ २	१ १ २	१ १ २
१३.	पञ्चकर्म सेवा (५ वटै सेवाका लागि अलग अलग कक्ष हुनुपर्ने)	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
१४.	पुर्नस्थापन कक्ष	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
१५	फुल फल सहित स्वच्छ वातावरण र औषधि युक्त हर्व रियमै समेत हुनुपर्ने ।	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	१

**(घ) आयुर्वेद स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिक सम्बन्धी मापदण्ड तथा
पूर्वाधारहरु : आयुर्वेद**

पोलिक्लिनिक सेवा सञ्चालन गर्दा एउटै व्यवस्थापन अन्तर्गत रही तीन वा सो भन्दा बढी सेवा प्रदान गर्नु पर्नेर औषधि सेवाको व्यवस्था समेत हुनुपर्नेछ । स्वास्थ्य जाँच गर्ने तथा परामर्श दिने व्यक्ति कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तिमा पनि **BAMS** वा सो सरहको चिकित्सा सम्बन्धी उपाधि प्राप्त गरी आयुर्वेद चिकित्सा परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ ।

(१) एक सेवा सञ्चालनका लागि आवश्यक न्यूनतम भौतिक सुविधाहरु निम्न अनुसारको हुनुपर्नेछ :-

- (क) बिरामीको जाँच गर्ने भेन्टिलेटेड कोठा सेवा अनुसारको छुट्टाछुट्टै हुनुपर्नेछ । (कम्तिमा १४×१० वर्ग फिट)
- (ख) बिरामी बस्ने ठाउँ (कुर्ने ठाउँ)
- (ग) बिरामी जाँच्ने टेबुल
- (घ) चिकित्सकको लागि कुर्सी
- (ङ) चिकित्सकको लागि टेबुल
- (च) बिरामी बस्ने कुर्सी/टुल
- (छ) बिरामी कुर्न बस्ने बेन्चहरुको व्यवस्था
- (ज) शौचालयको व्यवस्था
- (झ) टेलिफोन (स्वैच्छिक) ।

(२) आवश्यक औजार उपकरणहरु निम्न अनुसारको हुनुपर्नेछ :-

- (क) थर्मोमिटर -१
- (ख) तौल लिने मेशिन -१
- (ग) उचाई नाप्ने मेशिन -१
- (घ) टंग डिप्रेसर - १
- (ङ) ब्लड प्रेशर जाँच्ने मेशिन -१
- (च) स्टेथोस्कोप -१
- (छ) आँखा, नाक, कान जाँच्ने सेट -१
- (ज) प्रोक्टोस्कोप -१
- (झ) प्रोव
- (ञ) सिरिन्ज

- (ट) टर्च लाइट
- (ठ) पञ्जा
- (ड) मास्क, एप्रोन
- (ढ) किडनी ट्रे
- (ण) बाल्टीन ।

(३) अन्य व्यवस्था (थप मापदण्ड):

- (क) विशेषज्ञ सेवा र बिषय अनुसारको आवश्यक औजार उपकरणहरुको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (ख) बिरामीको सम्पूर्ण बिबरण राख्नको लागि एउटा रजिष्टर हुनुपर्नेछ ।
- (ग) क्लिनिकमा प्रयोग गरिने सम्पूर्ण औजारहरु अनिवार्य रुपमा निर्मलकृत गरिएको हुनुपर्नेछ ।
- (घ) क्लिनिकमा काम गर्ने व्यक्तिले आफ्नो योग्यताको प्रमाणपत्र तथा आयुर्वेद चिकित्सा परिषद् दर्ता नं., सेवा शुल्क र आयकर प्रमाणपत्र सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नुपर्नेछ ।
- (ङ) मासिक प्रतिवेदन नियम अनुसार सम्बन्धित निकायमा पठाउने व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (घ) आयुर्वेद पूर्वकर्म पञ्चकर्म सेवा केन्द्र सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधारहरु :

(१) भौतिक पूर्वाधार : आयुर्वेद पञ्चकर्म सेवा प्रदान गर्ने केन्द्र, हेल्थ क्लव र हेल्थ रिसोर्टहरु सञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने अभ्यङ्ग, स्वेदन, स्नान, वमन, विरेचन, शिरोविरेचन, वस्ति आदि उपचार कक्षहरु र सौका लागि देहायका सामग्रीहरुको व्यवस्था हुनुपर्नेछ । यसका साथै औषधि निर्माण कक्ष, प्रकृति परीक्षण, सत्वावजय चिकित्सा, योग ध्यान एवं अन्य सहायकहरुका लागि आवश्यक कक्षहरु हुनुपर्नेछ । साथै उपयुक्त किसिमका पुस्तकालय, शौचालय आदिको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

- (क) अभ्यङ्ग कक्ष
- (ख) स्वेदन कक्ष (ग्यास सिलिण्डर कक्ष बाहिर हुनु पर्ने)
- (ग) अभ्यङ्ग टेबुल
- (घ) सर्वाङ्ग स्वेदन बक्स
- (ङ) नाडि स्वेदन यंत्र
- (च) वस्ति यंत्र सेट
- (छ) वमन टेबुल सहित वमन कक्ष

- (ज) शौचालय संलग्न रहेको विरेचन कक्ष
- (झ) विरेचन कुर्सी
- (ञ) नस्य कुर्सी
- (ट) शिरोधारा टेबुल सहित सेट
- (ठ) शिरो बस्ति सेट
- (ड) जानु बस्ति, कटि बस्ति आदि सेट
- (ढ) कटि स्वेदन टब
- (ण) अवगाह स्वेदन टब
- (त) संसर्जन कर्मका लागि भोजनालय
- (थ) अन्य पूर्वाधार तथा आत्यायिक चिकित्सा सामाग्री नोट :
पंचकर्मको प्रधानकर्म संचालनका लागि अन्तरंग सेवा संचालन स्विकृति अनिवार्य हुने छ ।
- (२) पञ्चकर्म सेवाहरु : यी सेवा केन्द्रहरु व्यवस्थित रूपमा सञ्चालित गरिनुपर्नेछ । यी केन्द्रहरुबाट दिइने सेवाहरु आयुर्वेद चिकित्सा सिद्धान्त अनुसार रसायन, वाजीकरण, स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, प्रतिरोधात्मक, पुनर्स्थापन एवं उपचारात्मक कर्ममा आधारित रहनुपर्नेछ । रसायन, वाजीकरण सेवा पनि दिनुपर्नेछ । पञ्चकर्म र सो सम्बन्धी सेवाहरु निम्नानुसार गर्नुपर्नेछः—

(क) पञ्चकर्म

- (१) पूर्वकर्महरु: स्नेहन, स्वेदन, अभ्यङ्ग, पिण्डस्वेद, नाडी र पिचु आदि ।
- (२) संसर्जन, रसायन कर्म
- (३) प्रधानकर्महरु : वमन, विरेचन, वस्ति (अनुवासन, आस्थापन, शिरोविरेचन, रक्तमोक्षण (जलौका) ।
- (४) पश्चात् कर्म ।

(ख) अन्य कर्म

- (१) अभ्यङ्ग, स्वेदन, २३ प्रकार स्वेद वाह्य वस्ति, नेत्र तर्पण, शिरोधारा, शिरो वस्ति, तेल, स्नान, लेप, कटिस्नान, पादस्नान आदि कर्महरु ।
- (२) सत्वावजय कर्म: सत्वावजय,
- (३) आवश्यक जनशक्तिहरु: आयुर्वेद चिकित्सा अन्तर्गत पञ्चकर्म र सम्बन्धित कुनै पनि कर्महरु दक्ष अनुभवी आयुर्वेद चिकित्सकहरुको मातहतमा रहेर मात्र दिइनु

पर्नेछ । निम्नानुसार योग्यता भएका जनशक्तिहरुबाट उपरोक्त सेवाहरु सञ्चालन गर्नु पर्नेछ:-

- (क) आयुर्वेद चिकित्सक : आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीमा स्नातक वा स्नातकोत्तर उपाधि प्राप्त ।
  - (ख) पञ्चकर्म चिकित्सा सहायक : आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीमा प्रमाणपत्र तह वा आयुर्वेद स्वास्थ्य सहायक तह उत्तीर्ण गरी न्यूनतम ३ महिनाको पञ्चकर्म तालिम प्राप्त गरेको हुनुपर्नेछ ।
  - (ग) पञ्चकर्म सह-सहायक : कम्तिमा एस.एल.सी.पास गरी आयुर्वेद चिकित्सकको मातहतमा रही सो सम्बन्धी आवश्यक कर्महरुको तालिम सहितको २ वर्षको अनुभव प्राप्त गरेको ।
  - (घ) अभ्यङ्गकर्ता (महिला र पुरुष दुवै) : कम्तिमा आठ कक्षा पढी २ वर्षसम्म आयुर्वेद चिकित्सकको मातहतमा बसी अभ्यङ्गकर्ताको रूपमा अनुभव प्राप्त गरेको ।
- (४) आयुर्वेद अभ्यङ्ग कर्म मात्र दिइने केन्द्रहरुबाट विश्रान्ती अभ्यङ्ग कर्म मात्र दिन सक्नेछन् र सो कर्मका लागि न्यूनतम सुपरिवेक्षण प्राविधिक निरीक्षण टालीद्वारा समय समयमा गरिनेछ ।
- (५) पूर्वकर्म पञ्चकर्म चिकित्सा गर्दा प्रयोग हुने औषधि तथा अन्य द्रव्य :
- (क) क्वाथ, फाण्ट, अर्क, स्वरस
  - (ख) अवलेह, पाक, खण्ड, किसरा
  - (ग) स्नेह, प्रस्तर, मृदिका, जल, तेज, धुम्र, वास्प, कम्बल, वस्त्र, पट्ट, जल आदि ।
- (६) पश्चातकर्ममा प्रयोग हुने द्रव्य तथा निर्मित औषधि व्यवस्था :
- (क) सात्विक आहार, ऋतु तथा दिनचर्या, ब्रम्हचर्या पालन
  - (ख) औषधि-चूर्ण, वटी, फान्ट, अवलेह
  - (ग) आसव, अरिष्ट
  - (घ) लौह, मण्डुर
  - (ङ) तेल, घृत
  - (च) रस, रसायन
  - (छ) लेप, मलहम
  - (ज) भष्म, पिष्टी

- (ड) होमियोप्याथिक चिकित्सा सेवा स्थापना तथा सञ्चालन मापदण्ड :
- (१) होमियोप्याथिक स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिकमा स्वास्थ्य जाँच गर्ने तथा परामर्श दिने
- (क) सहायक होमियोप्याथिक चिकित्सक -१ (कम्तिमा होमियोप्याथिकमा प्रमाणपत्र तह वा सो सरह)
- (ख) होमियोप्याथिक सहायक -१ (मान्यता प्राप्त संस्थाबाट होमियोप्याथिकमा तालिम प्राप्त गरेको)

सेवा:

- (क) उपचार
- (ख) परामर्श
- (च) होमियोप्याथिक इमर्जेन्सी सेवा :
- (१) होमियोप्याथिकमा इमर्जेन्सी सेवा २४ सै घण्टा सीमित सेवा खुल्ला राख्न सकिनेछ ।
- (२) भौतिक पूर्वाधार:
- २०×१५ साईजको भेन्टिलेशन तथा शौचालययुक्त कोठा
  - चिकित्सक बस्ने टेबुल र कुर्सी -१ थान
  - स्टाफ नर्स बस्ने कुर्सी -१ थान
  - बिरामी बस्ने कुर्सी, तुल -१ थान
  - अपरेशन टेबुल -१ थान
  - Hanging light (100 wt) -१ थान
  - च्याक -१ थान
  - हिटर -१ थान
  - Sterilization set -१
  - शौचालयमा पर्याप्त मात्रामा पानी उपलब्ध भएको ।
- (३) उपकरण:
- स्टेथोस्कोप
  - BP set
  - Globes
  - X-ray view Box
  - Thermometer
  - Weighing Machine

- उचाइ नाप्ने साधन
- Plastic Apron
- Dressing set
- Stitching set
- Torch
- Mask
- Cap
- Cotton, Gauze, bandage
- Stab, stand + oxygen cylinder, suction machine

(४) सेवा सम्बन्धी:

- Dressing
- Stitching
- साधारण Injury

(५) जनशक्ति:

- चिकित्सक -१ जना
- स्टाफ नर्स -१ जना
- कार्यालय सहयोगी -१ जना

(६) औषधि : होमियोप्याथीमा प्रयोग हुने केही इमर्जेन्सी औषधिहरु

(छ) निजी स्तरको होमियोप्याथिक अस्पतालका पूर्वाधार :

सि.न.	विवरण	१०-१५ शैया	१६-२० शैया	२१-२५ शैया	२६-५०शैया
१	भौतिक पूर्वाधारहरु : अस्पताल भवन आफ्नै वा भाडामा, पार्किङ्ग स्थल, खुल्ला जग्गा, अस्पताल प्रवेशमार्ग, यातायातको सुविधा, प्रतिकालय, सोधपुछ कक्ष आदि आवश्यकता अनुसार उपलब्ध भएको				
२	सेवा				
	क) बहिरङ्ग सेवा				
	ख) अन्तरङ्ग सेवा				
३	जनशक्ति				
	चिकित्सक (स्नातकोत्तर तह)	स्वैच्छक	स्वैच्छक	१	२
	चिकित्सक (स्नातक तह)	४	५	६	८
	सहायक चिकित्सक	३	४	५	६
	स्टाफ नर्स	स्वैच्छक	१	१	३

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-१०२

		अ.न.मी.	२	३	४	५
		ल्याब टेक्नोलोजिष्ट	स्वैच्छिक	स्वैच्छिक	स्वैच्छिक	१
		प्याथोलोजिष्ट ल्याब टेक्निसीयन	स्वैच्छिक	स्वैच्छिक	१	१
		ल्याब एसिस्टेन्ट	१	१	२	३
		रेडियोलोजिष्ट रेडियोग्राफर	स्वैच्छिक	स्वैच्छिक	१	१
		वार्ड ब्वाई	१	१	२	३
		प्रशासन अधिकृत	—	—	१	१
		नायब सुब्बा	१	१	१	१
		सहलेखापाल	१	१	१	१
		कम्प्युटर सहायक	१	१	१	२
		पियन/पाले	४	४	५	५
		भान्छे/ टहलुवा	३	३	३	३
		माली	१	१	१	१
		सवारी चालक	१	१	१	१
		कुचीकार	२	२	३	४
		उपकरण				
	४	स्टथेस्कॉपे	आवश्यकतानुसार	आवश्यकतानुसार	आवश्यकतानुसार	आवश्यकतानुसार
		B.P. Set	" "	" "	" "	" "
		X-ray view box	" "	" "	" "	" "
		Thermometer	" "	" "	" "	" "
		Weighing Machine	" "	" "	" "	" "
		उचाई नाप्ने साधन	" "	" "	" "	" "
		Apron	" "	" "	" "	" "
		Gloves	" "	" "	" "	" "
		Oxygen set	" "	" "	" "	" "
		Catheterization set	" "	" "	" "	" "
		Torch	" "	" "	" "	" "
		Cotton, gauze, bandage	" "	" "	" "	" "
		र अन्य आवश्यक	" "	" "	" "	" "

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-१०३

		सामागीहरू					
	५	अन्तरङ्ग सेवा					
		पुरुष कोठा	17×10'	17×10'	17×12'	17×12'	
		महिला कोठा	17×10'	17×10'	17×12'	17×12'	
		चिकित्सा कोठा	14×10'	14×10'	14×10'	14×10'	
		शौचालय, वास बशिनै तथा पानी पच्यप्त	२	२	३	३	
		Wheel Chair/ स्ट्रेचर/टली	२	२	३	३	
		चाई/लकर/फाइल	५	१०	१५	२५	
		बेड प्यान (शैया संख्याको आधारमा)	५	१०	१५	२५	
		कुरुवा बस्ने टुल	५	१०	१५	२५	
		चिकित्सक आराम गर्ने बेड	१	१	१	१	
		नर्स ड्युटी रुम १४ ×१०	१	१	१	१	
		विरामी ओसार्ने एम्बुलेन्स	१	१	१	१	
		कम्प्युटर तथा प्रिन्टर	३	३	४	४	
		औषधि स्टोरका पूर्वाधार					
		भेन्टिलेशन युक्त १४×१० साईजको कोठा	१	१	१	१	
		विरामीको पुर्जा दर्ता गर्ने टेबुल, कुर्सी					
		औषधि बनाव्दने टेबुल, कुर्सी					
		विरामी पुर्जा दर्ता गर्ने रजिष्टर					
		बहिरङ्ग सेवाको लागि विरामिहरूको पखने	25×14'	25×14'	30×14'	30×14'	

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-१०४

	कोठा				
बहिरङ्ग	सेवाको लागि विरामी जाँच्ने कोठा	14×10'	14×10'	14×10'	14×10'

(ज) **एक्यूप्रेसर:** अनेक रोगको उपचार गर्ने एक्यूप्रेसर क्लिनिक वा पोलि एक्यूप्रेसर (प्राकृतिक चिकित्सा) क्लिनिक सञ्चालन गर्न निम्न लिखित न्यूनतम व्यवस्था हुपर्नेछ :-

(१) दक्ष जनशक्ति:

- (क) कुनै विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धित विषयमा आवश्यक योग्यता (डाक्टर उपाधि) प्राप्त गरेको व्यक्तिहरु ।
- (ख) कुनै पनि मान्य प्राप्त संघ संस्थाबाट आवश्यक तालिम (डाक्टर वा सो सरहको उपाधि) प्राप्त गरेका व्यक्तिहरु ।

(२) अर्ध दक्ष जनशक्ति:

- (क) कुनै पनि मान्यता प्राप्त संघ संस्थाबाट एक वर्ष वा सोभन्दा बढी तालिम प्राप्त व्यक्तिहरु ।
- (ख) दक्ष जनशक्तिका साथमा न्यूनतम तीन वर्षसम्म अनुभव प्राप्त गरेको कुरा दक्ष जनशक्तिले प्रमाणित गरेको व्यक्तिहरु ।

(३) विरामी जाँच गर्ने कोठा

(४) एक्यूप्रेसर थेरापिष्टहरुको लागि मेच र टेबुल

(५) दक्ष एक्यूप्रेसर थेरापिष्ट (उपचारक)

(६) अर्धदक्ष एक्यूप्रेसर थेरापिष्ट (उपचारक) -१ जना

(७) कार्यालय सहायक -१ जना

(८) स्वीपर -१ जना

(९) आवश्यक उपकरणहरु:

(क) एक्यूप्रेसर जाँच गर्ने मेशिन

(ख) तौल लिने मेशिन

(ग) एक्यूप्रेसर गर्ने जिमका मेशिनहरु

(घ) शक्ति सञ्चार गर्ने उपकरणहरु

(ङ) इलेक्ट्रोनिक एक्यूप्रेसर मेशिन

(च) स्पाइनल रोलर

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-१०५

- (छ) फेसियल रोलर र अन्य व्यायामका उपकरणहरु ।
- (१०) संस्थागत रुपमा खोलिने क्लिनिक:
- (क) नेपाल सरकारबाट स्वीकृत प्राप्त निकायको अनुमति लिएर मात्र स्वास्थ्य क्लिनिक सञ्चालन गर्नुपर्छ ।
- (ख) स्वास्थ्य क्लिनिक सञ्चालन गर्न माथि उल्लेखित व्यवस्था हुनु अनिवार्य छ ।
- (ग) चिकित्सक उपचारक लगायत काम गर्ने जनशक्तिले नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्र प्राप्त गरेको हुनुपर्दछ ।
- (११) बिरामी भर्ना गरेर पनि उपचार गर्न सकिनेछ ।
- (१२) बिरामी भर्ना गर्न स्वास्थ्य क्लिनिकमा निम्नलिखित थप व्यवस्था हुनुपर्दछ:—
- (क) बिरामी राख्ने कोठा
- (ख) बिरामी सुत्ने बेड, आवश्यक ओडने ओछ् प्याउने सामान
- (ग) सफा र प्रदूषणमुक्त कोठा
- (घ) स्नान घर
- (ङ) सफा पानी
- (च) सन्तुलित भोजन आदि
- (छ) बिरामी सुत्ने बेड एकले अर्कालाई नछुने गरी कम्तिमा २-३ फिटको दूरीमा राख्ने
- (ज) शौचालय ।
- (१३) नेपाल सरकारबाट अनुमति लिएर सञ्चालित सबै एक्स्प्रेसर स्वास्थ्य क्लिनिकले आयुर्वेद विभागमा वैकल्पिक चिकित्सामा संस्था दर्ता गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (१४) एक्स्प्रेसर प्राकृतिक चिकित्सा विषयमा प्रचार/प्रसार तथा अनुसन्धान मात्र गर्ने उद्देश्यले पनि संस्था खोली सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।
- (क) सम्बन्धित विषयको अनुसन्धान गर्ने आवश्यक योग्यता प्राप्त गरेको जनशक्ति हुनु पर्नेछ ।
- (ख) प्रचार गर्दा एउटा विषयसंग अर्को विषय बाभने गरी तथा एकले अर्कालाई हानी पुऱ्याउने प्रचार गर्नु हुँदैन ।
- (१५) एक्स्प्रेसरको लागि नेपाल सरकार सरकारको स्वीकृति प्राप्त संस्थाबाट वा वैकल्पिक चिकित्साबाट प्रमाणित गरेर मात्र यस

सम्बन्धी विक्री वितरणमा बजारमा ल्याउनु पर्नेछ । जस्तै: जोगाड, अन्य जिम आईटमका सामग्रीहरु ।

(१६) समय परिस्थिति र स्थान अनुसार उपचारमा प्रयोग हुने उपकरणको विकासक्रम अनुसार परिवर्तन हुन सक्नेछ ।

(भ) एक्यूपञ्चर सेवा अस्पतालका पूर्वाधार र मापदण्डहरु : एक्यूपञ्चर सेवा सञ्चालनको लागि देहायको पूर्वाधार तथा मापदण्ड पालना गरेको हुनु पर्नेछ :-

सि.नं.	विवरण	५ शैया	१० शैया	१५ शैया
१	भौतिक पूर्वाधारहरु जनरल अस्पताल सरह	✓	✓	✓
२	सेवा a) मोक्सिबसन b) एक्यूपञ्चर	✓	✓	✓
३	जनशक्ति			
	क) स्नातकोत्तर	०	१	२ जना
	ख) स्नातक	१	२	३ जना
	ग) एक्यूपञ्चर सहायक	२	३	६ जना
	घ) नर्सिङ्ग स्टाफ	०	२	३ जना
	ड) प्रशासनिक कर्मचारी जनरल अस्पताल सरह			
	च) कार्यालय सहयोगी	१	२	य जना
४	उपकरण			
	क) एक्यूपञ्चर निडिल			
	ख) मोक्सि स्टिक			
	ग) कपिङ्ग			
	घ) अटोक्लेभ			
	ड) स्टेथोस्कोप			
	च) थर्मामिटर			
	छ) रेकर्ड रजिष्टर			
	ज) अन्य व्यवस्था जनरल अस्पताल सरह			

नोट : अस्पताल स्थापना तथा संचालनका नीति तथा नियमहरु जनरल अस्पताल सरह हुने अस्पताल, नर्सिङ होम वा स्वास्थ्य क्लिनिक आयुर्वेद विभागमा दर्ता गर्नुपर्नेछ ।

(ज) प्राकृतिक चिकित्सा अस्पतालका पूर्वाधारहरु :

सि.नं.	विवरण	१० शैया	१५ शैया	२० शायौ	२५ शैया	कैफियत
१.	आवश्यक अस्पताल भवन एवं खुल्ला जग्गा (५५ वर्ग मी. प्रति शैया)	✓	✓	✓	✓	
२	प्रवेश मार्ग :-अस्पतालसम्म मोटर सजिलै जाने, फर्कने र रोक्न सक्ने सुविधा हुनुपर्ने	✓	✓	✓	✓	
३.	प्रतिक्षालय सोधपुछ/सम्पर्क र सूचना/टेलिफोन सेवा हुनुपर्ने प्रतिक्षालयमा बस्ने ठाउँ पर्याप्त पानीको व्यवस्था भएको शौचालय महिला र पुरुषको लागि (अलग) ह्वील चियर/टूली/स्टेचर	२ वटा १ वटा	२ वटा २/२ वटा	५ वटा ३/३ वटा	६ वटा ४/४ वटा	
४.	<u>बहिरंग विभाग (OPD)</u> बिरामी जाँच्ने कोठा व्यवस्थापन कक्ष	१ वटा १ वटा	२ वटा १ वटा	३ वटा १ वटा	५ वटा २ वटा	सेवा प्रदान गर्ने कोठा अनुसार
५.	आकस्मिक सेवा सुविधा अक्सिजन सेट IV Set आकस्मिक सेवामा आवश्यक अन्य उपकरण	आवश्यकतानुसार				
६.	प्रयोगशाला कोठा	✓	✓	✓	✓	
	उपचारका सामग्री (माटो, पानी					
	आदिको गुणस्तर जाँच गर्ने कोठा)					

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-१०८

सि.नं.	विवरण	१० शैया	१५ शैया	२० शैया	२५ शैया	कैफियत
७.	मनोपरामर्श एवं जीवनशैली र स्वास्थ्य प्रशिक्षण कोठा	१ वटा	१ वटा	२ वटा	३ वटा	
८.	योगासन, प्राणायाम, ध्यान आदिका लागि आवश्यक हल	२० जना	४० जना	६० जना	१०० जना	आवश्यकतानुसारको कोठा
९.	Physiotherapy Unit	१ वटा	१ वटा	१ वटा	१ वटा	आवश्यकतानुसारको कोठा
१०.	उपचार सेवाको कोठा (जल चिकित्सा, माटो चिकित्सा, सूर्य किरण चिकित्सा, चुम्बक चिकित्सा, मालिस एवं अन्य प्राकृतिक चिकित्सा सेवाका लागि)	१० वटा	१५ वटा	२० वटा	२० वटा	उपचारको प्रकृति
११.	भोजनालय (चिकित्सकले दिएको भोजन तालिमका अनुसारको भोजन दिन सक्ने भोजनालय, भोजन एवं पोषण विशेषज्ञका लागि आवश्यक कोठा)	३ वटा	३ वटा	३ वटा	३ वटा	संस्था अनुसार
१२.	पुनर्ताजगी कक्ष - चिकित्सक, सहायक चिकित्सक आदिको लागि	✓	✓	✓	✓	महिला/पुरुष छुट्टाछुट्टै
१३.	शैया/कोठा विशेष सघन उपचार कोठा (१ जना बिरामी मात्र राख्ने) २/२ जना बिरामी राख्ने सुविधा भएको कोठा ४/४ जना बिरामी राख्ने सुविधाभएको कोठा ६/६ जना बिरामी राख्ने सुविधाभएको कोठा	२ २ १ -	२ २ २ १	२ ४ २ २	६ ८ ४ २	शौचालय, स्थान सुविधा सहित

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-१०९

सि.नं.	विवरण	१० शैया	१५ शैया	२० शैया	२५ शैया	कैफियत
१४.	शौचालय एवं स्नान कोठा	५ वटा	६ वटा	७ वटा	९ वटा	
१५.	फूल विरुवा प्रशस्त भएको बगैँचा					
१६.	उपकरण					
	सम्पूर्ण शरीरको वाष्पस्नान यन्त्रस्थानीय वाष्पस्नान यन्त्रकटिस्नान टवरीढस्नान टवएनीमा (Enema) विभिन्न प्रकारका पट्टिहरू (चिसा पट्टि) सकको यन्त्रहरू माटो चिकित्सामा प्रयोग हुने उपकरणहरू सूर्य किरण चिकित्सामा प्रयोग हुने उपकरण षट्कर्ममा प्रयोग हुने उपकरणहरू मालिसमा प्रयोग हुने उपकरणहरू पानीलाई विभिन्न तापक्रममा ल्याउने एवं वाफ बनाउने यन्त्रथर्मोमिटर (पानीको तापक्रम र शरीरको तामक्रम नाप्ने)	२ वटा २ वटा ५ वटा ३ वटा २ वटा २० वटा ३/३ वटा ५/५ वटा	३ वटा ३ वटा ३ वटा ७ वटा ५ वटाय वटा ३० वटा ५/५ वटा १०/१० वटा	३ वटा ३ वटा ९ वटा ७ वटा ५ वटा ४० वटा ७/७ वटा १०/१० वटा	१ वटा १ वटा १५ वटा ९ वटा ६ वटा ४० वटा ११/११ वटा १५/१५ वटा	विभिन्न आकार एवं किसिमका हुने हुनाले छुट्टै निर्धारण गर्नु पर्ने ।
		१० सेट १/१ वटा १०/१०	२० सेट १ वटा २०/२०	२० सेट २ वटा ३०/३० वटा १० वटा	२५ सेट ३ वटा ३०/३० वटा १५ वटा	

	रक्तचाप नाप्ने यन्त्र (BP Set) नाक, कान, घाँटी जाच्ने यन्त्र (ENT Set) तौल नाप्ने यन्त्र (Weighing Machine)	वटा ५ वटा २ वटा	वटा ५ वटा ३ वटा	य वटा	६ वटा	
१७	जनशक्ति चिकित्सक सहायक चिकित्सक उपचारक सहायक उपचारक लेखा अधिकृत लेखापाल प्रशासकीय प्रमुख प्रशासकीय सहायक सुपरभाईजर Receptionist कार्यालय सहयोगी (पियन) माली चौकीदार	२ जना २ जना १० जना २ जना १ जना १ जना १ जना १ जना ३ जना १ जना ३ जना	२+२=४ जना २ जना १५ जना ३ जना १ जना १ जना १ जना १ जना १ जना १ जना १ जना	३+३*जना a) जना २ जना b) जना - १ जना १ जना १ जना १ जना २ जना ५ जना २ जना १ जना	३+४*जना ६ जना २५ जना ५ जना १ जना १ जना १ जना २ जना २ जना ३ जना ६ जना ३ जना ५ जना	प्राविधिक प्राविधिक अप्राविधिक अप्राविधिक अप्राविधिक अप्राविधिक अप्राविधिक अप्राविधिक अप्राविधिक अप्राविधिक अप्राविधिक अप्राविधिक

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम पश्चिमको, निर्देशिका संग्रह -१११

परिच्छेद ९
अभिलेख तथा प्रतिवेदन सम्बन्धी व्यवस्था

२६. **अभिलेख तथा प्रतिवेदन** : (१) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरेका सेवाहरु पालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त एकिकृत स्वास्थ्य व्यवस्थापन सुचना प्रणाली अनुसार अभिलेख राख्नुपर्नेछ । तोकिएको समयमा आफुले प्रदान गरेको सेवाको प्रतिवेदन पालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त एकिकृत स्वास्थ्य सुचना व्यवस्थापन प्रणालीको ढाँचामा चौरजहारी नगरपालिकाको कार्यालयमा अनिवार्य रूपमा पेश गर्नुपर्नेछ । यसरी तोकिए बमोजिमको अभिलेख नराख्ने र प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई नगरपालिकाले सचेत गराउनुका साथै अनुमति खारेज गर्नसमेत सक्नेछ ।

(३) सूचना व्यवस्थापन गर्नेकर्मचारीलाई नगरपालिकाको कार्यालयबाट एकिकृत स्वास्थ्य सुचना व्यवस्थापन प्रणालीसम्बन्धि तालिम लिने व्यवस्था गराउनुपर्नेछ ।

(४) स्वास्थ्य संस्थाले सेवा प्रदान गरेका विरामीहरुको रोगको विवरण ICD 10 अनुसार coding गरी प्रतिवेदन गर्नुपर्नेछ ।

(५) स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो संस्थामा भएको जन्म तथा मृत्युको घटना विवरण प्रचलित कानून बमोजिम तोकिएको ढाँचामा स्थानीय पञ्जिकाधिकारीलाई मासिक रूपमा दिनुपर्नेछ ।

(६) स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो संस्थामा नेपाल सरकारले तोकेको notifiable diseases का विरामी पत्ता लागेको वा शंका लागेको खण्डमा वा कुनै रोगको महामारीको शंका लागेमा तुरुन्तै नगरपालिकाको कार्यालयमा सुचना गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद १०
सञ्चालन अनुमति नवीकरण हुन नसक्ने अवस्था र खारेजी सम्बन्धी व्यवस्था

२७. **सञ्चालन अनुमति नवीकरण नहुने** : (१) यस निर्देशिकामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि देहायका अवस्थामा स्वास्थ्य संस्थाका सेवा सञ्चालन अनुमतिको नवीकरण गरिने छैन :-

(क) नियमित वा आकस्मिक अनुगमन गर्दा तोकिएका गुणस्तर वा पूर्वाधार पुरा नगरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गरेको पाईएमा,

- (ख) प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणमा उल्लिखित शर्तहरू पालना नगरेको पाईएमा,
- (ग) अस्पतालले प्रदान गरेका सेवाको तोकिएको ढाँचामा अभिलेख नराखेमा, तोकिएको ढाँचा र समयमा नियमित प्रतिवेदन नगरेमा र वार्षिक प्रतिवेदन नगरपालिकाको कार्यालयमा पेश नगरेमा,
- (घ) स्वास्थ्य संस्थाबाट सिर्जित अस्पतालजन्य फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन नगरेको पाईएमा,
- (ङ) मन्त्रालय वा प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना वा सम्बन्धित निकाय वा पालिकाको कार्यालयले दिएको निर्देशनको उल्लंघन गरेमा,
- (च) भवन संहिता अनुरूप भवन निर्माण नभएको वा पुराना भवनको हकमा तोकिएका समयभित्र भुकम्पीय दृष्टिकोणले भवन प्रबलीकरण गरेको नपाईएमा ।
- (छ) गैर कानूनी क्रियाकलाप गरेको पाईएमा सम्बन्धित निकायले सम्बन्धित सेवा निलम्बन वा त्यस्ता संस्थाका सञ्चालन अनुमति खारेजी गर्नसक्नेछ ।
- (ज) दफा २७ र २८ मा तोकिएका कार्यहरू उल्लंघन गरेमा ।

परिच्छेद ११

विविध

२८. **सेवा शुल्क निर्धारण समिति सम्बन्धी व्यवस्था :** (१) सर्वसाधारणलाई उचित मूल्यमा गुणस्तरीय स्वास्थ्यसेवा पुऱ्याउने प्रयोजनका लागि स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरका आधारमा त्यस्तास्वास्थ्य संस्थाले लिन सक्ने सेवा शुल्क सम्बन्धी मापदण्ड निर्धारण गर्नका लागि सम्बन्धि पालिकाले एउटा सेवा शुल्क निर्धारण समिति गठन गर्नेछ र उक्त समितिको सिफारिसको आधारमा सेवा शुल्क निर्धारण हुनेछ ।
- (२) उपदफा (१) का प्रयोजनका लागि सेवा शुल्क निर्धारण समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार वस्नेछ ।
- (३) सेवा शुल्क निर्धारण समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
२९. **अनुगमन समिति :** (१) नगरक्षेत्र भित्र रहेको स्वास्थ्य संस्थाहरू अस्पताल, नर्सिङ होम, क्लिनिक, प्रयोगशाला सेवा औषधि पसल समेतको अनुगमनका

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम पश्चिमको, निर्देशिका संग्रह -११३

लागी देहायको अनुगमन समिति गठन गरिनेछ :

(क)	उप प्रमुख	संयोजक
(ख)	मेडिकल अफिसर	सदस्य
(ग)	सम्बन्धित विषयको विशेषज्ञ	सदस्य
(घ)	उपभोक्ता संस्थाका प्रतिनिधि	सदस्य
(ङ)	सामाजिक समितिको संयोजक वा सदस्य	सदस्य
(च)	स्वास्थ्य संयोजक	सदस्य

(२) अनुगमनको क्रममा उद्योग वाणिज्य संघ, प्रेससंग व्यक्तिहरूलाई समेत संलग्न गराउन सकिनेछ ।

३०. मापदण्ड तथा अनुसूचीमा हेरफेर : मापदण्ड तथा अनुसूचीमा हेरफेर नगर कार्यपालिकाले यस निर्देशिकामा उल्लिखित मापदण्ड तथा अनुसूचीहरू आवश्यकता अनुसार हेरफेर र थपघट गर्न सक्नेछ ।
३१. व्याख्या गर्ने अधिकार : यस निर्देशिकामा उल्लिखित मापदण्डका कुनै प्रावधानको कार्यान्वयनमा कुनै द्विविधा उत्पन्न भई कार्यान्वयनमा बाधा आई परेमा नगर कार्यपालिकाले सो मापदण्डको व्याख्या गर्नेछ ।
३२. स्वतः अमान्य हुने : यस निर्देशिकामा लेखिएका कुनै कुरा प्रचलित कानूनको कुनै व्यवस्थासंग बाभिएमा बाभिएको हदसम्म स्वतः अमान्य हुनेछ ।

अनुसूची १
पूर्वाधार, स्थायी एवं स्तरोन्नती स्वीकृतिको प्रयोजनको लागि अनुगमन समिति
सम्बन्धी व्यवस्था
(दफा २ को खण्ड (क) सँग सम्बन्धित)

१.	मे.सु./मेडिकल अधिकृत -	संयोजक
२.	ल्याब टेक्नीसियन/अधिकृत (एक) -	सदस्य
३.	रेडियोग्राफर/अधिकृत (एक) -	सदस्य
४.	पब्लिक हेल्थ नर्स/अधिकृत (एक) -	सदस्य
५.	(सब) इन्जिनियर (सिभिल)(एक) -	सदस्य
६.	नगरपालिकाबाट मनोनित विज्ञ(एक)	सदस्य
७.	स्वास्थ्य संयोजक	सदस्य सचिव

पुनश्च: नगर कार्यपालिकाको कार्यालयमा सबै सदस्यहरू नभएको अवस्थामा जिल्ला स्वास्थ्य/जनस्वास्थ्य कार्यालय तथा जिल्लामा अवस्थित सरकारी अस्पतालका कर्मचारीहरूबाट सदस्य कायम गर्ने ।

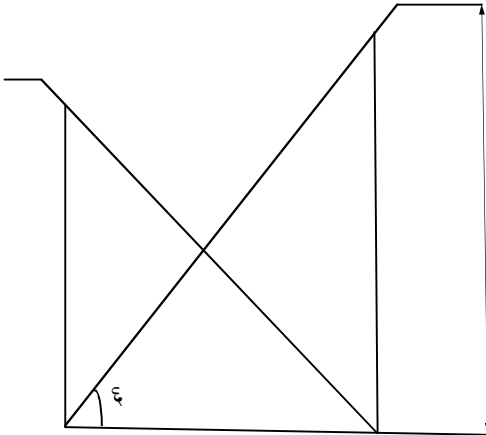
नोट : समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित विषयका विशेषज्ञलाई समितिका सदस्यको रूपमा थप गर्न सक्नेछ ।

अनुसूची २
भवन सम्बन्धी मापदण्ड (दफा २ को खण्ड (प) सँग सम्बन्धित)

नगरपालिकाभित्र निर्माण गरिने स्वास्थ्य संस्थाका हकमा मापदण्डमा उल्लेख गरिएका भए सोही अनुसार तथा नभएका हकमा देहायका मापदण्ड अनुसार कायम गरिनुपर्नेछ ।

- अधिकतम ग्राउण्ड कभरेज - ४० प्रतिशत
- Floor Area Ratio (FAR) - २.५
- न्युनतम पार्किङ स्थल - जम्मा जग्गाका २५ प्रतिशत
- भवनका सेट ब्याक (Set Back) - कम्तिमा ३ मिटर भवनका चारैतिर
- लाईट प्लेन

(Light Plane)– ६३.५ डिग्री

अनुसूची ३
पूर्वाधार स्वीकृतिको मनसाय पत्रका लागि निवेदन फाराम
(दफा ४ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

श्री .....

..... ।

निम्नानुसार प्रस्तावित अस्पतालका संचालन तथा पूर्वाधार स्वीकृतिको मनसाय पत्रका लागि देहाय अनुसार कागजात सहित निवेदन फाराम पेश गरेका छु/छौ ।

निवेदन फाराम:

कार्यकारी अधिकृत/संचालन समितिका तर्फबाट

.....

१. अस्पतालको नाम :-

शैया संख्या :-

२. साधारण सेवा/विशेषज्ञ सेवा वा अस्पताल के हो उल्लेख गर्ने:-

३. अस्पतालको ठेगाना (पत्राचार गर्ने ठेगाना) :-

पालिका :

वडा नं. :-

ब्लक नं. :-

टेलिफोन :-

पो.ब.नं. :-

४. अस्पताल खोल्न व्यक्तिहरु (५ प्रतिशत भन्दा बढी शैय र धारण गर्नेहरुको मात्र) :-

नाम :-

ठेगाना :-

नागरिकता नं. :-

मोबाइल नं. :-

फोन नं. :-

५. अस्पतालका लागि आवश्यक जग्गा र स्वामित्वका

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम पश्चिम, कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह" -११७

(क) जग्गाका कित्ता, क्षेत्रफल र स्वामित्वका प्रकार:

(ख) लिजमा भए कबुलियतनामा पेश गर्ने:

६. अस्पतालका वित्तीय स्रोत :-

(क) निजी लगानी (ख) बैंक कर्जा (ग) सरकारी

घ) अनुदान सहयोग (ङ) गैरसरकारी संस्थाबाट कर्जालिइ संचालन (च) अन्य
गर्नेभए सोको विवरण

वित्तीय लगानी :- (स्थीर पूँजी लागत) रु. ....

(क) भवन तथा जग्गाको लागि :- रु. .... (ख) औजार उपकरणको लागि :- रु. .... वित्तीय लगानी
(चाल पूँजी लागत) रु. ....

रोजगार संख्या :-

अनुमानित आमदानी :- रु. .... अनुमानित मुनाफा :- ..... मासिक :- रु. .... त्रैमासिक :- रु.
..... वार्षिक :- रु. ....

७. देहायका विषयहरु समेत समावेश भएको व्यावसायिक कार्ययोजना

(क) स्वीकृत संस्थाबाट प्रदान गन सेवाहरूका विवरण :

निदानात्मक सेवा

- एक्स-रे
- अल्ट्रासाउण्ड
- इन्डोस्कोपी
- इसीजी, ट्रेड मिल

प्रतिकारात्मक सेवा

- खोप
- गर्भवती, सुत्केरी जाँच
- परिवार नियोजन
- .....

उपचारात्मक सेवा

- प्रसूति तथा स्त्री रोग
- जनरल मेडिसिन
- जनरल सर्जिकल
- विशेषज्ञ सेवा :

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-११८

- प्रयोग शाला • .....
- ..... • .....
- ..... • .....
- ..... • .....

जस्ता प्रसूति सेवा, मृगौला
रोग, स्नायु,
आँखा, हाडजोर्नी,
मानसिक सेवा

ॐ .....
ॐ .....

(ख) संस्थामा प्रयोग हुन आवश्यक उपकरणहरूका विवरण (संलग्न):

- (१).....
- २).....
- ३).....
- ४).....

(ग) संस्थामा सेवा पुऱ्याउनका लागि आवश्यक पन जनशक्तिका विवरण (संलग्न गर्ने):

- (१) विशेषज्ञ : नाम : पद : योग्यता : पार्टटाइम : फुलटाइम :
- (२) प्राविधिक : नाम : पद : योग्यता : पार्टटाइम : फुलटाइम :
- (३) प्रशासनिक : नाम : पद : योग्यता : पार्टटाइम : फुलटाइम : नोट :

- (१) संस्थामा कार्य गर्न प्राविधिक कर्मचारीहरू सम्बन्धित परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्ने । सम्बन्धित परिषद्को प्रमाण पत्र अनिवार्य रूपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- (२) कर्मचारीहरूको योग्यताका प्रमाणित प्रतिलिपिका साथै कार्य गर्ने मन्जुरीनामा समेत संलग्न हुनुपर्ने ।
- (३) सरकारी कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारीहरू संलग्न हुने भएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ का दफा ५९ अनुसारको स्वीकृति पत्र अनिवार्य रूपमा संलग्न हुनुपर्ने ।
- (४) प्राविधिक कर्मचारीहरूले आफै कार्य गर्ने अन्य संस्थाहरूका समेत विवरण खुलाउने ।

अनुसूची ४

स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नतिको लागि अनुमति प्राप्त गर्न दिने निवेदन फाराम
(दफा ५ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

१. संस्थाका नाम :- शैया संख्या :-
२. साधारण सेवा/विशेषज्ञ सेवा अस्पतालमा कुन हो उल्लेख गर्ने:-
३. संस्थाका ठेगाना (पत्राचार गन ठेगाना) :-
अञ्चल :- वडा नं. :- टोल :- जिल्ला :-
ब्लक नं. :- टेलिफोन नं. :-
४. संस्था खोल्ने व्यक्तिहरु :-
नाम :-
नागरिकता नं. :- ठेगाना :- फोन नं. :- मोबाइल नं. :-
५. संस्थाको वित्तीय स्रोत :-
क. निजी :- ख. शेयर कर्जा :- ग. सरकारी :-
घ. गैर सरकारी संस्थाबाट कर्जा लिई संचालन गर्न भए सो उल्लेख गर्न :-
वित्तीय लगानी :-
(लागत) रु.
क. भवन तथा जग्गाको लागि :- औजार उपकरण :- जनशक्ति :-
अनुमानित आम्दानी :-

आम्दानी स्वदेशी:-
अनुमानित मुनाफा :-
त्रैमासिक :-

विदेशी:-
मासिक :-
वार्षिक :-

अचल सम्पत्तिको स्रोत :-

६. नर्सिङ्ग होम तथा निजी अस्पतालका वर्गीकरण अनुसार प्रदान गर्ने सेवाहरुको विवरण कुन-कुन सेवा पुऱ्याउने हो ? खुलाउने

निदानात्मक सेवा	प्रतिकारात्मक सेवा	उपचारात्मक सेवा	अन्य सेवा
एक्स-रे	खोप	प्रसूति तथा स्त्रीरोग	एम.सि.एच क्लिनिक परिवार
प्याथोलोजी ल्याव	आहार विहार	जनरल मेडिसिन	नियोजन
अल्ट्रासाउण्ड		जनरल सर्जिकल विशेषज्ञ सेवा जस्तै :- इण्डोस्कोपी	
		प्रसूति सेवा, मृगौला रोग, स्नायु, दन्त,	

ई.सी.सी., ट्रेडमील प्रयोगशाला
सर्जिकल सेवा तथा रुजाहर व्यवस्थापन

७. संस्थामा प्रयोग हुने आवश्यक मुख्य उपकरणहरुको विवरण तथा स्रोत :-

- (क)
- (ख)
- (ग)
- (घ)
- (ङ)
- (च)
- (छ)
- (ज)

(भू)

द. संस्थामा सेवा पुऱ्याउने कर्मचारीहरुका विवरण सम्बन्धित मापदण्ड अनुसार :-

(क) विशेषज्ञ :-

<u>नाम</u>	<u>पद</u>	<u>योग्यता</u>	<u>पार्टटाईम</u>	<u>फुलटाईम</u>
------------	-----------	----------------	------------------	----------------

(ख) प्राविधिक :-

<u>नाम</u>	<u>पद</u>	<u>योग्यता</u>	<u>पार्टटाईम</u>	<u>फुलटाईम</u>
------------	-----------	----------------	------------------	----------------

(ग) प्रशासनिक :-

<u>नाम</u>	<u>पद</u>	<u>योग्यता</u>	<u>पार्टटाईम</u>	<u>फुलटाईम</u>
------------	-----------	----------------	------------------	----------------

नोट :

- १) सम्बन्धित सेवा अनुसार निर्धारित मापदण्डहरु र पूर्वाधारहरु पूरा भएपश्चात मात्र सेवा संचालन गर्न पाईनेछ ।
- २) उपर्युक्त बमोजिम के कति कर्मचारीहरुका संस्थामा संलग्न हुने हो, स्पष्ट उल्लेख हुनुपर्ने ।
- ३) सबै शुल्क विवरण विस्तृत रुपमा उल्लेख हुनुपर्ने ।
- ४) संस्थामा कार्य गर्ने प्राविधिक कर्मचारीहरु सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको हुनुपर्ने, सम्बन्धित परिषदको प्रमाणपत्र अनिवार्य रुपमा पेश गर्नुपर्ने ।
- ५) कर्मचारीहरुको योग्यताको प्रमाणित प्रतिलिपिका साथै कार्यगर्ने मन्जुरीनामा समेत संलग्न हुनुपर्ने ।
- ६) नेपाल सरकारमा कार्यरत कर्मचारीहरु संलग्न हुनेभएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ का दफा ५९ अनुसारका स्वीकृति पत्र अनिवार्यरुपमा संलग्न हुनुपर्ने ।
- ७) प्राविधिक कर्मचारीहरुल आफै कार्य गर्ने अन्य संस्थाहरुको समेत विवरण खुलाउने ।

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-१२२

नोट: स्वास्थ्य संस्था सञ्चालनका लागि निवेदन दिदा संलग्न गर्नुपर्ने कागजातहरू

१. निवेदन फारम
२. कम्पनी दता/ संस्था दताको प्रमाणित प्रतिलिपि
३. संस्था/कम्पनीको विधान/प्रबन्ध पत्र, नियमावलीको प्रतिलिपि
४. स्थायी लेखा दर्ता प्रमाण-पत्रका प्रतिलिपि
५. स्थापना गर्न लागिएका ठाउँमा अस्पताल आवश्यक छ, भन्ने सम्बन्धित वडाको सिफारिस पत्र
६. अस्पतालमा काम गर्ने जनशक्ति सम्बन्धी विवरण
  - (क) बायोडाटा
  - (ख) शैक्षिक योग्यता, तालिमको प्रमाणित प्रतिलिपि
  - (ग) प्राविधिक कर्मचारीहरूल सम्बन्धित काउन्सिलका दर्ता प्रमाण-पत्रको प्रतिलिपि
  - (घ) नागरिकता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि
  - (ङ) जनशक्तिहरूको काम गर्न समय (पार्टटाइम/फुलटाइम किटान गर्नुपर्नेछ)
  - (च) मञ्जुरीनामा/कबुलियतनामा
७. औजार उपकरणका विवरण तथा स्रोत
८. सम्पूर्ण सेवा शुल्क विवरण
९. भौतिक सामग्रीको विवरण
१०. प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) वा वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन (EIA) स्वीकृति पत्रका प्रतिलिपी
११. अस्पतालको विस्तृत सर्भेक्षण सहितको प्रस्ताव
१२. अस्पतालको आर्थिक नियमावली
१३. अस्पतालले लिन सेवा शुल्क विवरण र गरीब तथा असहायलाई छुट दिने नीति
१४. प्रदान गरिन सेवाका विवरण

१५. जग्गा/घरका स्वामित्व
१६. घर/कोठा बहालमा लिइ सञ्चालन गर्नेभए घर बहाल सम्झौता-पत्र र भवन स्वास्थ्य संस्था संचालन गन राष्ट्रिय भवन संहिता बमोजिम उपयुक्त छ, भन्ने सम्बन्धि सिफारिश पत्र
१७. भवनका स्वीकृत नक्सा
१८. संस्थाका चल अचल सम्पत्ति विवरण तथा वित्तीय स्रोत
१९. संस्थाका कार्ययोजना (Scheme)
२०. PAN मा दर्ता नम्बर:
२१. कर चुक्ता प्रमाण पत्र (लागुहुने अवस्थामा मात्रै)
२२. लेखापरीक्षण प्रतिवेदन (लागु हुनेअवस्थामा मात्रै)
२३. विरामी बडापत्रका नमुना
२४. सम्बन्धित निकायका भवन संहिता सम्बन्धी स्वीकृत पत्र
२५. रु. ५ को हुलाक टिकट
२६. मूल्य अभिवृद्धि कर वा आयकरमा दर्ता भएको प्रमाणपत्र
२७. भवन निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्र
२८. सम्बन्धित निकायबाट भवनका नक्सा डिजाइन र निर्माण राष्ट्रिय भवन संहिताका मापदण्ड बमोजिम भएका स्वीकृत पत्र ।

अनुसूची ५
स्वास्थ्य क्लिनिक/रेडियो ईमेजिङ सेवा/पोलिक्लिनिक सञ्चालन अनुमति माग गर्ने निवेदन फाराम
(दफा ५ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

१. संस्थाको नाम :-

शैया संख्या :-

२. संस्थाको ठेगाना (पत्राचार गर्ने ठेगाना):-

अञ्चल :-

पालिका :-

ब्लक नं :-

जिल्ला :-

वार्ड नं :-

टेलिफोन नं :-

पो.व.नं. :-

३. संस्था खोल्ने व्यक्तिहरु :-

नाम :-

नागरिकता :-

ठेगाना :-

फोन नं. :-

४. संस्थाको वित्तीय स्रोत :-

क. निजी :-

ख. शेयर कर्जा :-

ग. वैदेशिक :-

घ. गैर सरकारी :-

ड. सामुदायिक :-

च. अन्य

५. संस्थाको क्षमता तथा विस्तृत कार्य योजना :-

सेवा प्रदान गर्ने क्षेत्रहरु :

निदानात्मक सेवा

प्रतिकारात्मक सेवा

उपचारात्मक सेवा

एक्स-रे

खोप

प्रसूति तथा स्त्रीरोग

अल्ट्रासाउण्ड

एम.सि.एच.

जनरल मेडिसिन

इण्डोस्कोपी परिवार नियोजन सेवा जनरल सर्जिकल विशेषज्ञ सेवा जस्तै:- ई.सी.सी.,

ट्रेडमील प्रयोगशाला आँखा, नाक, मुटु, मृगौला, स्नायुरोग ईत्यादि अन्य सेवा:- फार्मसी

६. सेवा शुल्क (अलग र स्पष्टसँग) खुलाउन :-

७. संस्थामा सेवा हुन आवश्यक उपकरणहरुका विवरण तथा स्रोत :-

८. संस्थामा सेवा पुऱ्याउन जनशक्ति विवरण :-

संख्या/योग्यता/अनुभव/पार्टटाईम /फूलटाईम /अन्य सुविधा

सामान्य चिकित्सक :

विशेषज्ञ चिकित्सक :

अन्य प्राविधिक :

नोट :

१) सम्बन्धित सेवा अनुसार निर्धारित मापदण्डहरु र पूर्वाधारहरु पूरा भए पश्चात मात्र सेवा संचालन गर्न पाईनेछ ।

२) उपर्युक्त बमोजिम के कति कर्मचारीहरु संस्थामा संलग्न हुन हो, स्पष्ट उल्लेख हुनुपर्ने ।

- ३) संस्थामा काम गर्न कर्मचारीहरु सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएका हुनुपर्ने, सम्बन्धित परिषदका प्रमाणपत्रहरु अनिवार्य रुपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- ४) कर्मचारीहरुको योग्यताको प्रमाणित प्रतिलिपिहरु संलग्न हुनुपर्नेछ ।
- ६) नेपाल सरकारमा कार्यरत कर्मचारिहरु संलग्न हुन भएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ का दफा ५९ अनुसारका स्वीकृति पत्र अनिवार्यरुपमा संलग्न हुनुपर्ने ।

अनुसूची ६
स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा नवीकरण अनुमति दस्तुर
(दफा ८ र ९ को उपदफा (२) सँग सम्बन्धित)

सि.नं.	संस्थाका किसिम	शुल्क निर्धारण इकाइ	स्थापनाका लागि		नवीकरणका लागि दस्तुर
				दस्तुर रकम रु.	
१	अस्पताल तथा नर्सिङ होम	शैया संख्या	प्रति शैया	रु ४०००।-	प्रति शैया रु ५००।-
२	डायग्नोस्टिक सेन्टर	शैया संख्या	प्रति शैया	रु १०,०००।-	प्रति शैया रु १०००।-
३	पोलिक्लिनिक	शैया संख्या	प्रति शैया	रु १०,०००।-	प्रति शैया रु १०००।-
४	आयुर्वेद अस्पताल	शैया संख्या	प्रति शैया	रु ४,०००।-	प्रति शैया रु ५००।-
५	आयुर्वेद क्लिनिक	सेवा प्रकार		रु २,०००।-	प्रति सेवा रु ५००।-
६	क्लिनिक	शैया संख्या		रु ५,०००।-	प्रति शैया रु १०००।-

अनुसूची ७
स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिने सेवाको विरामी बडापत्रको ढाँचा
(दफा १५ उपदफा (१) को बुदाँ (ट) सँग सम्बन्धित)

सि.न.	शाखा	प्रदान गरिने सेवा विवरण	प्रक्रिया	दस्तुर	लाग्ने समय	सम्पर्क ब्यक्ति	कैफियत

अनुसूची ८
स्वास्थ्य संस्थाबाट आकस्मिक सेवाको लागि चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीको विवरणको ढाँचा
(दफा १५ उपदफा (१) को बुँदा (थ) सँग सम्बन्धित)

मिति:

क्र.स.	स्वास्थ्यकर्मीको नाम	पद	समय	कैफियत

एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालन निर्देशिका, २०७६

प्रस्तावना : चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम(पश्चिम) भित्र खासगरी स्वास्थ्य सेवाको पहुचबाट टाढा रहेका बासिन्दालाई स्वास्थ्य सेवामा सर्वसुलभ पहुच पुर्याउनका लागि एम्बुलेन्स सेवा संचालनलाई पारदर्शी,सरल, भरपर्दो र व्यवस्थित गर्न तथा एम्बुलेन्स सेवामा जनताको पहुँच बढाई सेवाको गुणस्तर वृद्धि गर्न वाञ्छनीय भएकोले सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा १०२ (२) को अधिकार प्रयोग गरी चौरजहारी नगरपालिकाले देहायको निर्देशिका जारी गरेको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

- (क) यो निर्देशिकाको नाम एम्बुलेन्स “सेवा सञ्चालन निर्देशिका,” २०७६ रहेको छ ।
- (ख) यो निर्देशिका नगर कार्यपालिकाले स्वीकृत गरेको मितिबाट प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा- :

- (क) “एम्बुलेन्स” भन्नाले विरामी ओसार्ने स्विकृति प्राप्त गरेको वहान सम्भन्धुन्छ र सो शब्दले एम्बुलेन्समा जडित उपकरण, चालक र परिचारिका समेतलाई जनाउँछ ।
- (ख) “एम्बुलेन्स जनशक्ति” भन्नाले एम्बुलेन्समा उपस्थित रहने स्वास्थ्यकर्मी सम्भन्धु पर्छ ।
- (ग) “चालक” भन्नाले एम्बुलेन्स चलाउने चालक सम्भन्धु पर्छ ।
- (घ) “नगरपालिका” भन्नाले चौरजहारी नगरपालिकालाई सम्भन्धु पर्छ ।
- (ङ) “सेवा शुल्क” भन्नाले एम्बुलेन्स प्रयोग बापत गरे सेवाग्राहीले बुझाउनु पर्नेगरी तोकेको समितिले शुल्क सम्भन्धु पर्छ ।
- (च) “समिति” भन्नाले दफा ३ बमोजिम गठित एम्बुलेन्स सेव्यवस्थापन तथा अनुगमन समिति सम्भन्धु पर्छ ।
- (छ) “सेवा” भन्नाले एम्बुलेन्सले विरामीलाई दिने सम्पूर्ण सेवा सम्भन्धु पर्छ ।

३. **एम्बुलेन्स सेवाव्यवस्थापन तथा अनुगमनसमिति:** (१) एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालनकोव्यवस्थापन, अनुगमन तथा रेखदेख गर्नदेहायको पदाधिकारीहरु रहेकोएक नगर एम्बुलेन्स सेवाव्यवस्थापन तथा अनुगमन समिति रहनेछ ।

(क) नगर प्रमुख	- संयोजक
(ख) प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	- सदस्य
(ग) वडाध्यक्ष वडा नं.	- सदस्य
(घ) प्रतिनिधि,नगर रेडक्रस सोसाईटी, चौरजहारी	- सदस्य
(ङ) चौरजहारी अस्पताल तथा स्वास्थ्य संस्था प्रमुख	- सदस्य
(च) नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	- सदस्य सचिव

(२) समितिको कुल सदस्य सङ्ख्या मध्ये एकाउन्न प्रतिशत सदस्य उपस्थित भएमा बैठक बस्नको लागि गणपुरक सङ्ख्या पुगेको मानिनेछ ।

(३) समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार बस्नेछ । समितिको बैठक भत्ता नगरकार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(४) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य व्यवस्था र कार्यविधि समितिले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

४. **समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार :** (१) समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ- :

- (क) एम्बुलेन्स सेवा पारदर्शी, सरल, भरपर्दो र व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन गरे, नगरेको अनुगमन गर्ने।
- (ख) चालकले पालना गर्नुपर्ने आचारसंहिता लागू गराउने । निर्देशिका अनुसारको आचारसंहिता पालन नगर्ने चालकलाई चेतावनी दिने र आचारसंहिता पालना गर्न लगाउने ।
- (ग) एम्बुलेन्स सेवाको बारेमा कुनै गुनासो तथा उजुरी आएमा सोको सुनुवाई तथा व्यवस्थापन गर्ने।
- (घ) एम्बुलेन्सको निश्चित मापदण्डको आधारमा भाडा निर्धारण गर्ने एक पटक निर्धारण भएको भाडा एक वर्ष नपुगि पुनरावलोकन गर्न नपाइने ।
- (च) सरोकारवाला तथा अन्य सङ्घहरु बिच आवश्यकता अनुसार एम्बुलेन्स सेवाबारे समिक्षा बैठक गर्ने

- (छ) नगरपालिकाको विशिष्टतालाई ध्यानमा राखि एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालनको लागि आवश्यक थप मापदण्ड बनाउने ।
- (ज) चालकले अनुसुची बमोजिम सेवा शुल्क बैक/कोषमा लिई दाखिला गरे नगरेको समय समयमा निरीक्षण गर्ने ।
- (२) समितिको सदस्य-सचिवले सेवा प्रवाह स्थितिको अद्यावधिक विवरण प्रत्येक चौमासिकको अन्तमा नगर कार्यपालिकामा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- (५) **सेवा शुल्कसम्बन्धी व्यवस्था :** (१) एम्बुलेन्स सेवा प्रयोग गरेबापतसम्बन्धित सेवाग्राहीले अनुसुची (१) मा उल्लेख भए अनुसारको रकम सेवा शुल्कको रूपमा बुझाउनु पर्नेछ ।
- (२) एम्बुलेन्स सेवा बापत उठेको रकम नगरपालिकाले एक अलग बैक कोष खाता खडागरी त्यसमा जम्मा गर्नेछ ।
- (३) सेवा शुल्क बापत लिइने रकमको असुलीका लागि नगरपालिकाले नगदी छपाई रसिद उपलब्ध गराउनेछ । नगदी रसिदको अभिलेख/नियन्त्रण खाता नगरपालिकामा राखिने छ ।
- (४) सेवा दिएबापत लिइने सेवाशुल्क नगदी रसिद काटी बैक खातामा जम्मा गर्ने जिम्मेवारी सम्बन्धित चालकको हुनेछ ।
- (५) कोषको रकम नगर कार्यपालिकाले स्वीकृत गरेको वार्षिक कार्ययोजना मात्र खर्च अनुसारगर्न पाइने छ । कोषको रकम सामान्यतया चालकको तलब भत्ता, इन्धन, एम्बुलेन्सको मर्मत सम्भार र एम्बुलेन्समा रहने अति आवश्यक सामग्रीको खरिदमा खर्च गरिनेछ ।
- (६) **चालकको नियुक्ती र सेवा सुविधा**(१ :एम्बुलेन्स सेवा संचालनका लागि नगर कार्यपालिकाले एक जना योग्यता पुगेको चालक सेवा करारमा नियुक्ती गर्नेछ ।
- (२) चालकको सेवा सुविधा दफा (३) बमोजिमको समितिले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
- (३) चालकको रु. २ लाख सम्मको दुर्घटना विमा गरिनेछ । विमाको प्रिमियम बापतको रकम यसै निर्देशिका बमोजिमको कोषबाट वेहोरिने छ ।
- (३) चालकले पालना गर्नुपर्ने आचार संहिता अनुसुची (२) बमोजिम हुनेछ ।
- (७) **एम्बुलेन्स रहने स्थान सोको मर्मत सम्भार:**(१) एम्बुलेन्स चौरजहारी नगरपालिका वडा नं. २ मा रहेको चौरजहारी नगरपालिकाको हाता भित्र रहनेछ ।
- (२) एम्बुलेन्सको नियमित मर्मत सम्भार गर्ने जिम्मेवारी चालकको हुनेछ ।

- (८) **विविध :** (१) एम्बुलेन्समा रहने न्यूनतम सेवा सुविधा तथा औषधीको विवरण(३) अनुसुचीबमोजिम हुनेछ ।
- (२) एम्बुलेन्समा सवार विरामी, विरामीका आफन्त तथा स्वास्थ्यकर्मीको विमाको दायित्वसेवाग्राही स्वयंको हुनेछ ।
- (३) यस निर्देशिकामा आवश्यकता अनुसार संसोधन र हेरफेर समितिको सिफारिशमा नगर कार्यपालिकाले गर्न सक्नेछ ।

अनुसूची १
(निर्देशिकाको दफा(५) संग सम्बन्धित सेवा शुल्क सम्बन्धी दररेट)

क्र.सं.	देखि	सम्म	दररेट(रु.)	कैफियत
	चौरजहारी नगरपालिका	चौरजहारी नगरपालिका	१० कि. मि. सम्म रु. ५००।०	
	चौरजहारी नगरपालिका	चौरजहारी नगरपालिका	१० कि.मि. भन्दा माथि रु. ७००।०	
	चौरजहारी नगरपालिका	जिल्लाका अन्य न.पा.	प्रति कि.मी. रु. ३०।०	
	चौरजहारी नगरपालिका	कोहलपुर		
	चौरजहारी नगरपालिका	कोहलपुर		
	चौरजहारी नगरपालिका	नेपालगञ्ज		
	चौरजहारी नगरपालिका	काठमाण्डौं		
	चौरजहारी नगरपालिका	भरतपुर, चितवन		
	चौरजहारी नगरपालिका	बुटवल/भैरहवा		

- दुरीको हकमा गन्तव्य स्थान नै मान्य हुनेछ ।
- एम्बुलेन्समा लाग्ने ईन्धन खर्च प्रयोग कर्ताले नै इन्धन बेहोर्नु पर्नेछ । प्रति ७ किलोमिटर बराबर १ लिटरका दरले लाग्नेछ ।
- बाटोमा लाग्ने करहरू प्रयोग कर्ताले नै बेहोर्नु पर्नेछ ।
- एम्बुलेन्सको तोकिएको सेवा शुल्क र माग फाराम भरी बिरामी लैजानु अगावै कार्यालयमा बुझाउनुपर्नेछ ।

अनुसूची २

(निर्देशिकाकोदफा ६ को उपदफा(३) सँग सम्बन्धीत) एम्बुलेन्स चालकले पालना गर्नुपर्ने आचार संहिता

१. एम्बुलेन्स सञ्चालन निर्देशिका, २०७६ लाई पूर्णतः पालना गर्नुपर्ने,
२. आफ्नो पेशागत भूमिका निर्वाह गर्ने क्रममा ईमान्दारिता र विश्वसनीयता कायम आफ्नो गद पेशाको मान मर्यादामा खलल पुग्ने कुनै काम गर्न नहुने,
३. मादक पदार्थ सेवन गरी एम्बुलेन्स चलाउनु नहुने,
४. बिरामीको ओसारपसार तथा उपचार गनेए क्रममा बिरामी तथा बिरामीको परिवारलाई सधै सम्मानपूर्वक व्यवहार गरी उच्चस्तरीय सेवा प्रदान गर्नुपर्ने,
५. आफुले लिएको यहरुमानिर्ण आफ्नै व्यक्तिगत रुपमा जिम्मेवार र जवाफदेही हुनुपर्ने,
६. आफ्नो पेशागत दक्षता सुधार गर्दै लैजानुका साथै आफुमा भएका पेशागत नोदक्षता क्षेत्रक आफ अरुलाई पनि सिकाउनु पर्ने,
७. कुनै पनि बिरामीलाई ओसारपसार गर्नु अघि उसको बारेमा पर्याप्त जानकारी लिई उपचारमोग सहय गर्नुपर्ने,
८. बिरामीलाई विच बाटोमा छाड्न नहुने,
९. आफ्नो कामको सिलसिलामा पाएका कुनै पनि सूचनाप्य राख्नुपर्नेगो तथा बिरामीहरुबाट कोपाए जानकारी तेस्रो पक्षलाई न खोल्लहुने तर कानूनी र पेशागत वदानिर्वाहयत गर्न वा बिरामीको सेवामा आवश्यक परेमा त्यस्तो सूचनाबारेमा जानकारी दिन सक्ने,
१०. अस्पताल पूर्व सेवा, एम्बुलेन्स सेवा व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्ने तथा अनुसन्धानमा मदत पुऱ्याउन पर्ने,
११. आफुले उचित देखेको बिरामीको गुणस्तरिय सेवामा प्रभाव पार्ने राम्रा पक्षहरुको नो जानकारी आप सुपरिवेक्षक तथा स्वास्थ्य संस्थालाई जानकारी दिनुपर्ने,
१२. नेपाल सरकारले प्रतिबन्ध लगाएका वस्तुहरु ओसार पसार नगर्ने प्रचलित, कानूनको पालना गर्नुपर्ने ।

म.....(नाम).....ठेगाना

.....ना.प्र.प.नं. ....जिल्ला, ड्राईभिङ्ग लाईसेन्स नं.

.....ले माथिको उल्लेखित आचार संहिता अध्ययन गरेको छु ।

..... जिल्ला ..... संस्थाको एम्बुलेन्स
चलाउदा मैले यो आचार संहिता पूर्णरूपमा पालना गर्न सहमति जनार्थ सही छाप
गरेको छु ।

चालकको :

दस्तखत :

मिति :

रोह बरमा प्रमाणित गर्ने व्यक्तिको :

दस्तखत :

नाम/पद :

मिति :

संस्थाको छाप :

अनुसूची ३
(निर्देशिकाकोदफा ८ को उपदफा(१) सँग सम्बन्धीत)

“ग” वर्गको (Common Life Support (CLS)) एम्बुलेन्समा हुनुपर्ने औषधी र उपकरणको विवरण

- First Aid का सामानहरु,
- Oxygen Cylinder, Flow Meter / Mask जडित वा जरुरी परेमा राख्न सकिने सवारी साधन,
- IV Injection दिन सक्ने व्यवस्था,
- Stetcher Cum Board,
- Stethoscope, B.P. Apparatus, Toarchlight,
- Driver With basic training in first aid and emergent medicine।

लागू औषध निषेध मदिरा तथा सूतिजन्य पदार्थको नियन्त्रण सम्बन्धी निर्देशिका

२०७७

प्रस्तावना: नगरपालिकाको विकास र समृद्धिको यात्रामा प्रशस्त सम्भावनाहरू भए तापनि गहिरो गरी जरा गाडेको केही मूलभूत अवरोध विकृति, विसङ्गति र व्यवहारहरूका कारण नगरपालिकाले लिएको सद्विच्छा र जनचाहना सजिलै पूरा गर्न सक्ने देखिदैन । समाजमा रहेका कैयौं विकृति, विसङ्गति र कुसंस्कारहरूलाई नियन्त्रण नगरी नगरवासी जनमानसले अपेक्षा गरेको विकास र समृद्धि हासिल हुन नसक्ने भएकोले स्वस्थ, सभ्य, सदाचारी र अपराधमुक्त समाजको निर्माणको अभियानमा लाग्नु अपरिहार्य भएको छ ।

समाज र नागरिकको स्वास्थ्य, सदाचारिता र शान्ति तथा अमन चैनमा व्यक्तिको व्यवहार, नागरिक कर्तव्य र अगुवाहरूको भूमिका विशेष रहन्छ । स्वस्थ सभ्य, सदाचारी र अपराधमुक्त समाज निर्माणको लागि व्यक्तिको शारीरिक, मानसिक र मनोवैज्ञानिक पक्षहरूमा नकरात्मक असर पुऱ्याउने तत्वहरूको पहिचान जरुरी छ । यस क्रममा लागू पदार्थ दूर्व्यसन र मदिरा सेवन व्यक्तिको मनोसामाजिक व्यवहारलाई विकृत र अपराधतर्फ उन्मुख गराउने एक प्रमुख कारकको रूपमा रहेको छ ।

जिल्ला समन्वय समिति, रुकुम (पश्चिम) को अग्रसरतामा जिल्ला समन्वय समिति प्रमुखको अध्यक्षतामा जिल्लाभिन्नका प्रतिष्ठित एवम् अधिकार प्राप्त अधिकारीहरू, स्थानीय तहका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरू, माननीय प्रदेश सभा सदस्यहरू लगायतको उपस्थितिमा मिति २०७५ माघ ५ गते बसेको बैठकले समाजको वृहत्तर हितलाई मध्यनजर गर्दै मदिराजन्य पदार्थको उत्पादन, विक्रि वितरण लगायतको कार्यलाई व्यवस्थित गर्ने र प्रचलित कानून र मापदण्ड विपरित भए गरेको पाईएमा बन्द गराउने एवम् रुकुम (पश्चिम) जिल्लाभिन्न अनिश्चितकालको लागि मदिराजन्य पदार्थको गैरकानूनी उत्पादन, आयात, विक्रि वितरण र सेवनमा प्रतिबन्ध लगाउने निर्णय गरेको थियो । उक्त निर्णयको विरुद्धमा केही मदिरा व्यवसायिहरूले उच्च अदालत सुर्खेतमा उक्त निर्णय बदर गरी पाउँ भनि रिट निवेदन दिएकोमा उच्च अदालत सुर्खेतको मिति २०७६।०३।१९ गतेको फैसलामा वैधानिक रूपमा मदिराजन्य पदार्थ विक्रि वितरण गर्न अनुमति लिएका व्यक्तिहरूको हक अधिकारसमेतलाई ध्यान दिँदै व्यवस्थित तवरबाट मदिराजन्य पदार्थको आयात चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह" -१३९

निर्यात तथा विक्रि वितरणसमेत गर्ने व्यवस्था शिघ्र मिलाउनु भनि विपक्षीहरूका नाममा परमादेशको आदेश जारी हुने ठहरेको उल्लेख भएको छ ।

उच्च अदालत सुर्खेतको परमादेश विरुद्ध सम्मानित सर्वोच्च अदालतमा दायर रिट निवेदनको सम्बन्धमा जारी अन्तरिम आदेशमा जिल्ला समन्वय समितिको निर्णयमा समाजको वृहत्तर हितलाई ध्यानमा राखि वैधानिक रूपमा अनुमति लिई मदिराजन्य पदार्थ उत्पादन, विक्रि वितरण गरी रहेको कार्यलाई व्यवस्थित गर्ने र प्रचलित कानून र मापदण्ड विपरित भए गरेको पाइएमा त्यस्तो कार्य बन्द गराउने भन्ने उल्लेख भएको देखिएकोले इजाजतपत्रानुसार मदिराजन्य पदार्थको पेशा व्यवसाय गर्न रोक नलगाउनु नरोक्नु भन्ने उच्च अदालत सुर्खेतको आदेश निवेदनको अन्तिम टुङ्गो नलागेसम्म कार्यान्वयन नगर्नु नगराउनु भनि विपक्षीहरूका नाममा अन्तरिम आदेश जारी भएको देखिन्छ । उच्च अदालत सुर्खेत र उच्च अदालत सुर्खेतका विरुद्धको सर्वोच्च अदालतबाट जारी अन्तरिम आदेशको मूल आशय मदिराजन्य पदार्थको उत्पादन, विक्रि वितरण र सेवन लगायतको कार्यलाई समाजको वृहत्तर हित हुने गरी शिघ्र व्यवस्थापन गर्ने नै रहेको छ ।

व्यापारिक प्रयोजनको लागि अखाद्य वस्तु मिसाएर घरेलु जाँड रक्सी, छ्याङ्, तोड्वा, निगारजस्ता मदिराजन्य पदार्थ छ्यापछ्याप्ति विक्रि वितरण र सेवन भइरहेको भन्दै कानून, न्याय तथा सामाजिक कल्याण मञ्चका तर्फबाट दायर रिटमा पैसला गर्दै सम्मानित सर्वोच्च अदालतले घरेलु मदिराजन्य पदार्थको विकृति रोक्न सरकारका निकायलाई निर्देशनात्मक आदेश जारी गरेको छ । जसमा; मदिरा ऐन, अन्तशुल्क ऐन र उपभोक्ता हित संरक्षण ऐनमा भएका नियमन र नियन्त्रणकारी व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, अर्थ मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय, प्रहरी प्रधान कार्यालय, आन्तरिक राजस्व विभाग लगायतका निकायलाई निर्देशनात्मक आदेश भएको छ ।

तसर्थ, विद्यमान कानूनी व्यवस्था, सम्मानित उच्च अदालत तथा सर्वोच्च अदालतबाट लागू औषध निषेध, मदिरा तथा सूतीजन्य पदार्थको उत्पादन विक्रि वितरण र सेवन सम्बन्धमा भएका फैसलाहरू, स्वस्थ, सभ्य, सदाचारी र अपराधमुक्त समाज निर्माण अभियान २०७५ एवम् सर्वसाधारण जनताको सदाचार, स्वास्थ्य, सुविधा तथा आर्थिक हित कायम राख्नको लागि लागू औषध निषेध, मदिरा चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-१४०

तथा सूतिजन्य पदार्थको उत्पादन, बिक्री वितरण र निकासी पैठारी समेतमा नियन्त्रण गर्न वाञ्छनीय भएकोले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ को उपदफा (२) को आ को (१) मा उल्लेखित स्थानीय व्यापार, वस्तुको माग, आपूर्ति तथा अनुगमन उपभोक्ता अधिकार हित सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, कार्यान्वयन र नियमन सम्बन्धी स्थानीय तहको एकल अधिकार एवं ऐ ऐनको ऐ दफाको उपदफा (४) को ख को (१३) मा सुर्ती मदिरा र लागू पदार्थजन्य वस्तुको प्रयोग नियन्त्रण तथा सचेतना अभिवृद्धि सम्बन्धी स्थानीय तहको अधिकारको कार्यान्वयन गर्न ऐ ऐनको दफा १०२ को उपदफा (२) बमोजिम चौरजहारी नगर कार्यपालिकाले यो निर्देशिका बनाएको छ ।

१. **संक्षिप्त नाम, विस्तार र प्रारम्भ** : (१) यस निर्देशिकाको नाम “लागू औषध निषेध, मदिरा तथा सूतिजन्य पदार्थको नियन्त्रण सम्बन्धी निर्देशिका, २०७७” रहेको छ ।

(२) यो निर्देशिका नगरपालिकाभर लागू हुनेछ ।

(३) यो निर्देशिका तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषा** : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा,

(क) “मदिरा” भन्नाले अन्न, फलफूल वा अन्य कुनै स्टार्चयुक्त वस्तुलाई जीव रासायनिक प्रक्रियाद्वारा कुहाई वा अन्य कुनै तरीकाबाट तयार पारिएको अल्कोहलयुक्त पदार्थ सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले रक्सी, जाँड, छ्याड, विहस्की, रम, जीन, ब्राण्डी, भोड्का, बियर, वाइन, सेरी, सेम्पेन, साइडर, पेरी, मिड, माल्टन, औद्योगिक अल्कोहल, रेक्टिफाइड स्प्रिट, माल्ट स्प्रिट, साइलेण्ट स्प्रिट, डिनेचर्ड स्प्रिट र हेड्स स्प्रिट समेतलाई जनाउँछ ।

(ख) “घरेलु मदिरा” भन्नाले घरेलु सामग्री कच्चा पदार्थहरु प्रयोग गरी नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड पूरा नगरी तयार पारिएको मदिरालाई जनाउँदछ ।

(ग) “लागू औषध” भन्नाले—

(१) गाँजा,

(२) औषधोपयोगी गाँजा,

(३) अफीम,

- (४) तैयारीको अफीम,
- (५) औषधोपयोगी अफीम,
- (६) कोकाको झार र पात, र
(६क) अफीम तथा कोकाको सारतत्व, मिश्रण वा लवण समेत मिसाई तयार गरिने कुनै पदार्थ ।
- (७) नेपाल सरकारले समय समयमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकिदिएका प्राकृतिक वा कृत्रिम लागू औषध तथा मनोदीपक पदार्थ (साइकोट्रपिक्स सब्स्टान्स) र तिनको लवणहरू तथा अन्य पदार्थ समेत सम्झनु पर्छ ।
- (घ) “सूर्तिजन्य पदार्थ” भन्नाले धूम्रपान वा सूर्ति सेवनको निमित्त बनाइएको वा उत्पादन गरिएको चु रोट बिँडी, सिगार, तमाखु, सुल्फा कक्कड, कच्चा सूर्ति, खैनी, गुट्खा सूर्ति वा यस्तै प्रकारका अन्य सूर्तिजन्य पदार्थ सम्झनु पर्छ ।
- (ङ) “धूम्रपान” भन्नाले चु रोट बिँडी, सिगार, तमाखु, सुल्फा कक्कड, सूर्ति वा यस्तै प्रकारका अन्य पदार्थ सेवन गर्ने काम सम्झनु पर्छ ।
- (च) “सूर्ति सेवन” भन्नाले खैनी, गुट्खा सूर्ति वा यस्तै प्रकारका अन्य पदार्थ मुखमा राख्ने त्यस्तो पदार्थको नस लिने वा सेवन गर्ने काम सम्झनु पर्छ ।
- (छ) “उत्पादन” भन्नाले मदिरा तयार गर्नका लागि आवश्यक पदार्थ कुहाउने, तताउने, पकाउने वा त्यस्तो पदार्थमा वास्ना वा स्वाद आउने गरी कुनै कुराको सम्मिश्रण गर्ने वा मदिरा तयार गर्नको लागि अपनाइने सबै वा कुनै विधि वा कार्य सम्भन्नु पर्छ ।
- (ज) “अनुमतिपत्र” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम मदिरा उत्पादन, बिक्री वितरण निकासी वा पैठारी गर्न दिइएको अनुमतिपत्र सम्भन्नु पर्छ ।
- (झ) “तोकिएको वा तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस प्रचलित मदिरा ऐन अन्तर्गत बनेका नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्भन्नु पर्छ ।
- (ञ) “नगरपालिका” भन्नाले चौरजहारी नगरपालिकालाई सम्झनु पर्छ ।

- (ट) "प्रचलित कानून" भन्नाले मदिरा सम्बन्धी प्रचलित मदिरा ऐन र मदिरा नियमहरूलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ठ) "प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत" भन्नाले चौरजहारी नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ड) "सार्वजनिक स्थल" भन्नाले दफा ३ मा तोकिए बमोजिमको स्थललाई जनाउँदछ ।
- (ढ) "व्यवस्थापक" भन्नाले सार्वजनिक स्थलको काम कारवाहीको सम्बन्धमा अन्तिम निर्णय गर्न अधिकारप्राप्त व्यक्ति सम्झनु पर्छ र सो शब्दले सार्वजनिक सवारीको हकमा त्यस्तो सवारीको चालक समेतलाई जनाउँछ ।

३. सार्वजनिक स्थल मानिने: (१) देहायको स्थललाई सार्वजनिक स्थल मानिनेछ :-

- (क) राज्य तथा सरकारी निकाय, संस्था वा कार्यालय,
- (ख) शिक्षण संस्था, पुस्तकालय तालीम तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी संस्था,
- (ग) विमानस्थल, वायुसेवा तथा सार्वजनिक सवारीका साधन
- (घ) बालकल्याण गृह, शिशु स्याहार केन्द्र, वृद्धाश्रम, अनाथालय, बाल उद्यान तथा क्लब,
- (ङ) सार्वजनिक शौचालय,
- (च) उद्योग तथा कल कारखानाका कार्यस्थल,
- स्पष्टीकरण :** यस खण्डको प्रयोजनको लागि "कार्यस्थल" भन्नाले उद्योग तथा कल कारखानाले काम गर्न छुट्याएको कार्यालय वा स्थल सम्झनुपर्छ ।
- (छ) चलचित्र घर, सांस्कृतिक केन्द्र तथा नाट्यशाला,
- (ज) होटल, मोटल, रिसोर्ट, रेष्टुरेण्ट, बार, भोजनालय, चमेनागृह, लज, छात्र वा छात्रावास तथा अतिथि गृह,
- (झ) रङ्गशाला, कर्भडहल, शारीरिक सुगठन व्यायाम केन्द्र पौडी पोखरी तथा पुल हाउस
- (ञ) डिपार्टमेण्टल स्टोर तथा मिनी मार्केट,
- (ट) धर्मशाला तथा धार्मिक स्थल

- (ठ) सार्वजनिक सवारीका प्रतिक्षालय तथा टिकट काउण्टर ।
 (२) उपदफा (१) मा उल्लिखित स्थलको अतिरिक्त कुनै ठाउँको महत्व र सम्बेदनशीलतालाई विचार गरी नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकिदिएको अन्य स्थल समेत सार्वजनिक स्थल मानिनेछ ।

४. **समिति गठन सम्बन्धी व्यवस्था :** (१) लागू औषध निषेध, धुम्रपान, सूतिजन्य पदार्थ तथा मदिरा नियन्त्रण सम्बन्धी क्रियाकलाप कार्यान्वयन गर्न देहायको नगरस्तरिय **सामाजिक रूपान्तरण तथा सुधार मूल समिति** गठन गरिनेछ;

- (क) नगर प्रमुख -संयोजक
 (ख) नगर उपप्रमुख -सदस्य
 (ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत -सदस्य
 (घ) इलाका प्रहरी कार्यालय प्रमुख -सदस्य
 (ङ) नगरपालिकास्तरिय उद्योग वाणिज्य संघका प्रमुख -सदस्य
 (च) मदिरा नियन्त्रण सम्बन्धी कार्यमा सक्रिय शिक्षक, बुद्धिजिवी, समाजसेवी वा नागरिक समाजका प्रमुख वा प्रतिनिधिमध्येबाट नगर प्रमुखले तोकेका तीन जना -सदस्य
 (छ) नगर प्रहरी प्रमुख -सदस्य
 (ज) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले तोकेको कर्मचारी -सदस्य सचिव
 (२) अन्य कुराका अतिरिक्त मूल समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम रहेको छ :-

- (क) मदिरा तथा सूतिजन्य पदार्थको अव्यवस्थित कारोवारलाई व्यवस्थित गरी नगरपालिकामा हुने विकृति तथा विसङ्गतिजन्य क्रियाकलाप रोक्न आवश्यक कार्य गर्ने तथा गराउने ।
 (ख) वडास्तरिय सामाजिक रूपान्तरण तथा सुधार समितिहरूलाई आवश्यक सहयोग तथा निर्देशन दिने ।
 (ग) मदिरा तथा सूतिजन्य पदार्थको उत्पादन, विक्रि वितरण सेवन सम्बन्धी कार्यलाई व्यवस्थापन तथा नियमन गर्न यस निर्देशिकालाई कडाईका साथ लागू गर्ने तथा गराउने ।

- (घ) यो निर्देशिका विपरित सूति तथा मदिराजन्य पदार्थको कारोवार तथा गतिविधि गर्नेलाई जरिवाना गर्ने तथा गराउने ।
- (ङ) सूति तथा मदिराजन्य पदार्थको कारोवारलाई व्यवस्थापन तथा नियमन गर्न आवश्यक अध्ययन, अनुसन्धान र अनुगमन गर्ने तथा गराउने ।
- (च) वडास्तरिय सामाजिक रुपान्तरण तथा सुधार समितिको काम कारवाहीको अनुगमन गर्ने तथा गराउने ।
- (छ) नगरपालिकालाई लागू औषधको निषेध, मदिरा तथा सूतिजन्य पदार्थको कारोवारको प्रभावकारी व्यवस्थापनको लागि प्रत्येक नगर सभा हुनुपूर्व नीति बजेट तथा कार्यक्रमका बारेमा लिखित सुझाव पेशगर्ने ।
- (ज) लागू औषध निषेध तथा मदिरा एवं सूतिजन्य पदार्थको उत्पादन, विक्रि वितरण तथा सेवन नियमन तथा हानिकारक सेवन नियन्त्रण सम्बन्धी नगरपालिकास्तरिय कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने तथा गराउने ।
- (झ) नगरपालिकाबाट संचालन गरिने सम्पूर्ण तालिम तथा पाठ्यक्रममा लागू औषध निषेध, सूति तथा मदिराजन्य पदार्थ उत्पादन, विक्रि वितरण र सेवनमा नियमन तथा हानिकारक सेवनमा नियन्त्रणको विषय अनिवार्य रूपमा समावेश गर्ने तथा गराउने ।
- (ञ) लागू औषध, मदिरा तथा सूतिजन्य पदार्थको दूर्व्यसनबाट हुन सक्ने सबै किसिमका नोक्सानका बारेमा अभिमुखिकरण/ अन्तरिक्रिया कार्यक्रम संचालन गर्ने तथा गराउने ।
- (ट) नगरपालिकाको नेतृत्वमा यस क्षेत्रमा काम गर्ने गैर सरकारी संघसंस्था, आमा समूह, स्वयंसेवी महिला, युवा तथा बाल क्लब लगायतका संघ संस्थाहरु र सरकारी निकायहरुको साझेदारी, सहयोग र समन्वयमा लागू औषध निषेध, मदिरा तथा सूतिजन्य पदार्थ उत्पादन, विक्रि वितरण तथा सेवनमा नियन्त्रण सम्बन्धी न्याली, सभा, गोष्ठी र छलफल जस्ता कार्यक्रमहरु गरी सचेतना अभियान संचालन गर्ने ।

- (ठ) स्वस्थ, सभ्य र अपराधमुक्त समाज निर्माणमा बाधा पुऱ्यउने मदिरा सेवन एवं लागू औषध दूर्व्यसनको नियन्त्रण र अन्य सामाजिक कुरीति/विकृति अन्त्य गर्न लागू औषध तथा मदिरा सेवन नियन्त्रण सम्बन्धी नगरपालिकाको योजना, कार्यक्रम तथा व्यवस्था गरी कार्यान्वयन गर्ने तथा गराउने ।
- (ड) युवाहरुलाई विभिन्न खालका कुलत, अराजकताबाट बचाउने, परिश्रमी बनाउने र श्रृजनशील बनाउने ।
- (ढ) लागू औषध निषेध, मदिरा तथा सूतिजन्य पदार्थको उत्पादन, विक्रि वितरण तथा सेवनमा नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गर्न आवश्यक अन्य कार्यहरु गर्ने तथा गराउने ।

(३) लागू औषध निषेध, मदिरा तथा सूतिजन्य पदार्थको उत्पादन विक्रि वितरण र सेवनलाई व्यवस्थित गर्न प्रत्येक वडामा देहाय बमोजिम वडास्तरिय सामाजिक रुपान्तरण तथा सुधार समिति गठन हुनेछ :-

- (क) सम्बन्धित वडाको वडा अध्यक्ष -संयोजक
- (ख) सम्बन्धित वडाका वडा सदस्यहरु -सदस्य
- (ग) सम्बन्धित वडामा कार्यक्षेत्र भएको प्रहरी कार्यालयको प्रमुख वा प्रमुखले तोकेको प्रहरी कर्मचारी -सदस्य
- (घ) सम्बन्धित वडाका सामुदायिक विद्यालय, नागरिक सङ्गठन, संघ, संस्था, टोल, आमा समूहमध्येबाट वडा अध्यक्षले तोकेको ३ जना -सदस्य
- (ड) वडा सचिव -सदस्य सचिव

(४) वडास्तरिय सामाजिक रुपान्तरण तथा सुधार समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्य कुराका अतिरिक्त देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) मदिरा व्यवसाय संचालन अनुमतिको लागि सिफारिस दिँदा निर्देशिकामा उल्लेख भएका प्रक्रिया पूरा गर्ने व्यवसायिलाई मात्र अनुमतिको लागि सिफारिस गर्ने ।
- (ख) वडामा यस निर्देशिका अनुसार लागू औषध निषेध भएको छ, छैन ? सूति तथा मदिराजन्य पदार्थको उत्पादन, विक्रि वितरण तथा

सेवन भएको छु छैन ? सोको अनुगमन गरी त्यसको जानकारी मूल समितिलाई दिने ।

- (ग) यस निर्देशिकामा भएको व्यवस्थालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने तथा गराउने ।
- (घ) यस निर्देशिकाको पालना नगर्नेलाई निर्देशिका बमोजिम जरिवाना गर्ने । जरिवाना तिर्न अटेरी गरेमा सोको जानकारी मूल समितिलाई दिने ।
- (ङ) समय समयमा मूल समितिले दिएको निर्देशन आदेशको पालना गर्ने तथा गराउने ।
- (च) यस निर्देशिका बमोजिम आफूले गर्नुपर्ने अन्य कार्य गर्ने ।
- (छ) निर्देशिका कार्यान्वयनका लागि आवश्यक सुझावहरू भए समितिको निर्णय गराई मूल समितिमा लिखित प्रतिवेदन पेश गर्ने ।

५. **लागू औषध निषेध, मदिरा तथा सूतिजन्य पदार्थ व्यवस्थापन कोष सम्बन्धी व्यवस्था :** (१) यस निर्देशिका विपरित कार्य गर्ने व्यक्तिबाट यस निर्देशिका बमोजिम उठेको जरिवाना रकममध्ये २० प्रतिशत रकम यस कोषमा जम्मा हुनेछ । नगरपालिकाको आर्थिक ऐन अनुसार मदिरा तथा सूतिजन्य पदार्थको कारोवार गर्ने व्यवसायीहरूबाट अनुमति दर्ता तथा नवीकरण गर्दा लाग्ने दस्तुर बाहेक लिईने एकमुष्ट वार्षिक रकम **विपन्न उपचार सहयोग कोषमा** जम्मा गरी देहाय अनुसार खर्च गरिनेछ :

- (क) गम्भिर रोग लागेका तर आर्थिक अवस्था अभावका कारण उपचार गर्न असमर्थ भएका व्यक्तिहरूलाई आर्थिक सहयोग गर्ने ।
- (ख) घरेलु हिंसामा परेका महिलाहरूलाई आवश्यक जिविकोपार्जनका लागि आवश्यक सहयोग गर्ने ।
- (ग) बेवारिसे व्यक्ति मरी लास सदगद गर्नु परेमा ।
- (घ) लागू औषध निषेध, मदिरा तथा सूतिजन्य पदार्थ सेवन विरुद्ध सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू संचालन गर्न ।
- (ङ) लागू पदार्थ एवम् मदिरा सेवन गर्ने व्यक्तिहरूको पुनर्स्थापनाको लागि स्थापना भएको केन्द्र व्यवस्थापन कार्यमा ।

(च) मूल समितिले तोकेका अन्य कार्यहरू गर्न ।

(२) कोषको सञ्चालन प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा निजले तोकेको अधिकृतस्तरको कर्मचारी र लेखा प्रमुख वा निजले तोकेको लेखाको कुनै कर्मचारीको संयुक्त दस्तखतबाट हुनेछ ।

(३) कोषको अन्तिम लेखा परीक्षण महालेखा परीक्षकको कार्यालयबाट हुनेछ ।

(४) कोषमा दफा ५ को उपदफा (१) मा उल्लेखित रकमका अतिरिक्त संघ तथा प्रदेश सरकार एवम् अन्य सहयोगी निकायहरूबाट लागू औषध निषेध, मदिरा तथा सूतिजन्य पदार्थको सेवन नियन्त्रणको लागि प्राप्त रकम यस कोषमा जम्मा गरिनेछ ।

६. **रकम उपलब्ध गराउने** : नगरस्तरिय तथा वडास्तरिय सामाजिक रूपान्तरण तथा सुधार समितिहरूलाई आफ्नो काम, कर्तव्य र अधिकार कार्यान्वयनको लागि वार्षिक रूपमा देहाय बमोजिम रकम उपलब्ध गराईनेछ :-

(क) नगरस्तरिय समितिलाई स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसार कम्तिमा रु दुई लाख ।

(ख) वडास्तरिय समितिहरूलाई स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसार प्रतिवडा कम्तिमा रु एक लाखका दरले ।

७. **स्वयंसेवक नगर प्रहरी खटाउन सकिने** : (१) लागू औषध निषेध, मदिरा तथा सूतिजन्य पदार्थको उत्पादन, विक्रि वितरण तथा सेवन एवम् अन्य विकृति र विसङ्गतिजन्य कार्यहरूको नियन्त्रणको लागि एवम् तोकिएको कार्यशर्तगत विवरण (TOR) अनुसार कामकाज गर्ने गरी वडास्तरिय सामाजिक रूपान्तरण तथा सुधार समितिको सिफारिसमा नगरस्तरिय सामाजिक रूपान्तरण तथा सुधार मूल समितिले वडास्तरिय समितिका सदस्यहरूमध्येबाट वा उक्त समितिले तोकेका नगर प्रहरी हुन योग्यता पुगेका व्यक्तिहरूमध्येबाट आवश्यकता अनुसार निश्चित पारिश्रमिक प्राप्त गर्ने गरी स्वयंसेवक नगर प्रहरी गठन गरी खटाउन सक्नेछ ।

(२) यसरी स्वयंसेवक नगर प्रहरी खटाउँदा प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम, मुख्यमन्त्रि रोजगार कार्यक्रम र नगर प्रमुख रोजगार कार्यक्रमसँग तादाम्यता मिलाएर खटाउन सकिनेछ ।

८. लागू औषध निषेध र नियन्त्रण गर्ने : (१) लागू औषध निषेध तथा नियन्त्रण सम्बन्धी प्रचलित कानूनहरुको पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन गरी लागू औषधको खेती, उत्पादन, निर्माण, खरीद-बिक्री, सञ्चय, ओसारपसार, सेवन तथा निकासी पैठारी समेतमा पूर्ण प्रतिबन्ध लगाइनेछ ।

(२) नगरपालिका क्षेत्रभित्र कोही कसैले लागू औषधको खेती, उत्पादन, निर्माण, खरीद-बिक्री, सञ्चय, ओसारपसार, सेवन तथा निकासी पैठारी लगायतको कार्यमा प्रचलित लागू औषध नियन्त्रण सम्बन्धी कानून बमोजिम दण्ड तथा सजाय गर्न स्थानीय प्रशासनलाई पूर्ण रूपमा सहयोग गर्नु पर्नेछ ।

९. सूतिजन्य पदार्थ नियमन तथा नियन्त्रण गर्ने : (१) सार्वजनिक स्थलमा धूम्रपान तथा सूति सेवन गर्न नहुनेः

(क) कसैले पनि सार्वजनिक स्थलमा धूम्रपान तथा सूति सेवन गर्न पाउने छैन ।

(ख) खण्ड (क) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि व्यवस्थापकले कारागार, विमानस्थल वा पर्यटकीयस्तरको होटलको कुनै खास ठाउँमा अन्य व्यक्तिलाई प्रतिकूल असर नपर्ने गरी धूम्रपान तथा सूतिजन्य पदार्थ सेवन गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(ग) खण्ड (ख) बमोजिम धूम्रपान तथा सूति सेवनको लागि छुट्याइएको ठाउँमा कायम गर्नु पर्ने प्रचलित नेपाल कानूनमा तोकिए बमोजिमका आधारभूत कुराहरु पूरा गर्नु पर्नेछ ।

(२) व्यवस्थापकले आफूसँग सम्बन्धित सार्वजनिक स्थलको आवश्यकता अनुसार विभिन्न ठाउँमा धूम्रपान तथा सूति सेवन गर्न नपाउने व्यहोराको सूचना सबैले देखे र पढ्न सक्ने गरी टाँस गर्नु पर्नेछ ।

(३) कसैले पनि अन्य व्यक्तिलाई असर पर्ने गरी घर तथा निजी सवारी साधनभित्र धूम्रपान गर्न पाइने छैन ।

(४) उत्पादकले सूतिजन्य पदार्थको प्याकेट तथा ज्यापर्समा देहायको विवरण उल्लेख गर्नु पर्नेछ :-

- (क) प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता गराइएको लेबुल तथा ट्रेडमार्क चिन्ह,
- (ख) उत्पादकको नाम, ठेगाना र सूर्तिजन्य पदार्थमा रहेको निकोटिनको मात्रा,
- (ग) तोकिएका अन्य हानिकारक तत्व एवं आवश्यक कुराहरु ।
- (५) उत्पादकले सूर्तिजन्य पदार्थको प्याकेट तथा न्यापर्समा नाबालकलाई आकर्षण गर्ने कुनै किसिमको लोगो, चिन्ह, शब्द र चित्र राख्न पाउने छैन ।
- (६) कसैले पनि अन्य उद्योग तथा उत्पादनको ब्राण्ड तथा ट्रेड नाम राखी सूर्तिजन्य पदार्थ उत्पादन गर्न पाउने छैन ।
- (७) कुनै उद्योगले चु रोट बिँडी वा सिगारको आकारमा कुनै पनि वस्तु उत्पादन गर्न पाउने छैन ।
- (८) उत्पादकले सूर्तिजन्य पदार्थ बिक्री वितरण गर्नु अघि त्यस्तो पदार्थमा भएको निकोटिनको मात्रा, हानिकारक तत्व लगायत अन्य आवश्यक कुराहरुको विवरण कानून बमोजिमको अन्य निकायका अतिरिक्त नगरपालिका समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (९) सूर्तिजन्य पदार्थको उत्पादन तथा निकासी पैठारी गर्ने व्यक्तिले प्रत्येक वर्ष आफूले गरेको उत्पादन तथा निकासी पैठारीको विवरण अन्य तोकिए बमोजिमको निकायका अतिरिक्त नगरपालिका समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (१०) उत्पादकले सूर्तिजन्य पदार्थको बट्टा र्यापर्स, प्याकेट तथा पार्सलको प्याकेजिङ्ग र लेबुलको बाहिरी कुल भागमध्ये कम्तीमा पचहत्तर प्रतिशत भागमा “सूर्तिजन्य पदार्थ स्वास्थ्यलाई हानिकारक छ” भन्ने जस्ता व्यहोराको मन्त्रालयले तोके बमोजिम चेतावनीमूलक सन्देश र सूर्तिजन्य पदार्थको सेवनको असरबाट भएको घातक, रङ्गिन चित्र प्रष्ट रूपमा बुझ्ने र देख्ने गरी नेपाली भाषामा छापनु तथा अङ्कित गर्नु पर्नेछ ।
- (११) आयातकर्ताले उपदफा (१) बमोजिमको मापदण्ड पूरा नभएको सूर्तिजन्य पदार्थ आयात गर्न पाउने छैन ।

(१२) उत्पादक लगायत कसैले पनि पत्रपत्रिका तथा रेडियो, टेलिभिजन, एफ.एम., इन्टरनेट, ई-मेल जस्ता विद्युतीय सञ्चार माध्यम, अन्तरक्रिया कार्यक्रम, होर्डिङ्ग बोर्ड, भित्तेलेखन, लोगो, सङ्केत, लेख, दृश्य, आवाज, चिन्ह, व्यक्ति वा अन्य कुनै पनि माध्यमबाट सूर्तिजन्य पदार्थको विज्ञापन वा प्रवर्द्धन गर्न वा कुनै कार्यक्रम समाचार वा सूचना सम्प्रेषण वा प्रायोजन गर्न पाउने छैन ।

(१३) कसैले पनि एक्काइस वर्ष नपुगेका व्यक्ति र गर्भवती महिलालाई सूर्तिजन्य पदार्थ बिक्री वितरण गर्न वा गर्न लगाउन वा निःशुल्क उपलब्ध गराउन पाउने छैन ।

(१४) खण्ड (१३) बमोजिमको प्रयोजनको लागि सूर्तिजन्य पदार्थको बिक्रेताले कुनै क्रेताको उमेरको बारेमा यकिन हुन चाहेमा निजसँग आवश्यक प्रमाण माग गर्न सक्नेछ र बिक्रेताले माग गरेको प्रमाण पेश गर्नु सम्बन्धित क्रेताको कर्तव्य हुनेछ ।

(१५) कसैले पनि शिक्षण तथा स्वास्थ्य संस्था, बाल कल्याण गृह, शिशु स्याहार केन्द्र, बृद्धाश्रम, अनाथालय र नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकिदिएको सार्वजनिक स्थलबाट कम्तीमा दुई सय मिटरभित्रको घर, पसलबाट सूर्तिजन्य पदार्थ बिक्री वितरण गर्न गराउन पाउने छैन ।

(१६) कसैले पनि फुटकर रुपमा चुरोट बिँडी वा सिगारको खिल्ली बिक्री वितरण गर्न पाउने छैन ।

(१७) कसैले पनि निःशुल्क रुपमा सूर्तिजन्य पदार्थ वितरण गर्न वा उपहार दिन पाउने छैन ।

(१८) सूर्तिजन्य पदार्थ बिक्री वितरण गर्न नगरपालिकाबाट अनिवार्य रुपमा इजाजतपत्र लिनु पर्नेछ ।

(१९) कसैले पनि सूर्तिजन्य पदार्थप्रति आकर्षण हुने गरी बिक्रीस्थल सजावट गर्न तथा त्यस्तो पदार्थको प्रदर्शन गर्न पाउने छैन ।

(२०) कसैले यस निर्देशिका विपरीत सार्वजनिक स्थलमा धूम्रपान वा सूर्ति सेवन गरे वा नगरेको वा उत्पादक वा व्यवस्थापकले यस निर्देशिका बमोजिम गर्नु पर्ने कुराहरू पूरा गरे वा नगरेको सम्बन्धमा

निरीक्षण गर्ने काम समेतको लागि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा निजले तोकेको अधिकृत कर्मचारीले निरीक्षक गर्न सक्नेछ ।

(२१) खण्ड (२०) बमोजिम निरीक्षण गर्दा कसैले धूम्रपान वा सूति सेवन गरेको देखिएमा व्यवस्थापकले धूम्रपान वा सूति सेवन गर्न तुरुन्त रोक लगाउनु पर्नेछ ।

(२२) कुनै व्यवस्थापकले सार्वजनिक स्थलमा धूम्रपान वा सूति सेवन गरेमा सो स्थलसँग सम्बन्धित व्यक्ति वा कर्मचारीले र सार्वजनिक सवारीका हकमा त्यस्तो सवारीका यात्रीले व्यवस्थापकलाई धूम्रपान वा सूति सेवन गर्नबाट तुरुन्त रोक लगाउनु पर्नेछ ।

(२३) खण्ड (२२) बमोजिम व्यवस्थापकले धूम्रपान वा सूति सेवन गरेमा सो थाहा पाउने वा देखे व्यक्तिले निरीक्षक समक्ष उजुरी गर्न सक्नेछ ।

(२४) कसैले सार्वजनिक स्थलमा धूम्रपान वा सूति सेवन गरेमा व्यवस्थापकले देहाय बमोजिम सजाय गर्नुपर्नेछ :-

- (क) धूम्रपान वा सूति सेवन गर्न तुरुन्त रोक लगाउने र त्यसरी रोक लगाउँदा नमानेमा वा पटक पटक धूम्रपान वा सूति सेवन गरेमा निजलाई त्यस्तो सार्वजनिक स्थलबाट बाहिर निकाल्ने वा पाँच सय रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय गर्नु पर्ने,
- (ख) धूम्रपान वा सूति सेवन गर्ने व्यक्ति सार्वजनिक स्थलसँग सम्बन्धित व्यक्ति वा कर्मचारी भएमा धूम्रपान वा सूति सेवन गर्न तुरुन्त रोक लगाउने र पटक पटक धूम्रपान वा सूति सेवन गरेमा अनुशासनमा नरहेको सरह मानी निजको सेवा शर्त सम्बन्धी कानून बमोजिम सचेत गराउने वा अन्य विभागीय कारबाही गर्नु पर्ने ।
- (ग) व्यवस्थापकले यस निर्देशिका विपरीत सार्वजनिक स्थलमा धूम्रपान वा सूति सेवन गरेमा अनुशासनमा नरहेको सरह मानी निजलाई कानून बमोजिम अधिकारप्राप्त अधिकारीले सचेत वा विभागीय कारबाही गर्नु पर्नेछ ।

- (घ) व्यवस्थापकले खण्ड (२४) बमोजिम जरिवाना वापत लिएको रकम राजस्व खातामा जम्मा गर्नु पर्नेछ ।
- (ङ) खण्ड (२) बमोजिम सूचना टाँस नगरेमा पाँच हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना,
- (ख) खण्ड ४, ५, ६, ७, ८, ९ र १० बमोजिमको कुनै काम नगरेमा त्यस्तो सूर्तिजन्य पदार्थ जफत गरी पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना,
- (ग) खण्ड १२ विपरीत कुनै काम गरेमा एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना,
- (घ) खण्ड १३ विपरीत कुनै काम गरेमा दश हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना,
- (ङ) माथि उल्लेखित लेखिएदेखि बाहेक यस निर्देशिका विपरित कार्य गरेमा पाँच हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना ।
- (२५) नगरपालिकाले यस निर्देशिका बमोजिम जफत गरेको सूर्तिजन्य पदार्थ नष्ट गर्नु पर्नेछ ।

(२६) नगरपालिकाले खण्ड (२५) बमोजिम सूर्तिजन्य पदार्थ नष्ट गर्दा मानव स्वास्थ्य तथा वातावरणमा प्रतिकूल प्रभाव नपर्ने गरी नष्ट गर्नु पर्नेछ ।

१०. **मदिराको उत्पादनमा नियन्त्रण** : कुनै व्यक्तिले अनुमतिपत्र बेगर र अनुमतिपत्र पाएकोले पनि यस निर्देशिका र अनुमतिपत्रमा तोकिएको शर्त बमोजिम बाहेक नगरपालिकाभित्र मदिराको उत्पादन गर्न पाउने छैन ।

११. **मदिराको बिक्री वितरणमा नियन्त्रण** : कुनै व्यक्तिले अनुमतिपत्र बेगर र अनुमतिपत्र पाएकोले पनि अनुमतिपत्रमा तोकिएको शर्त र यस निर्देशिका बमोजिम बाहेक नगरपालिकाभित्र मदिरा बिक्री, वितरण गर्न वा मदिरा खुवाउने बार वा रेष्टुरेण्ट वा पसल थाप्न पाउने छैन ।

तर अन्य जुनसुकै निकायबाट अनुमति लिएको भएतापनि नगरपालिकाले अनुमतिपत्र लिएर पनि विक्री वितरण गर्न नपाउने गरी नगरपालिकाभरी वा नगरपालिकाभित्रका केही स्थानहरूमा मदिरा निषेध गर्न सक्नेछ ।

१२. **मदिराको उत्पादन, सेवन तथा बिक्री वितरणमा बन्देज** : (१) कसैले पनि प्लाष्टिकको पोका (पाउच) मा मदिरा राखी मदिराको उत्पादन तथा बिक्री वितरण गर्नु हुँदैन ।

(२) कसैले पनि एक्काइस वर्षको उमेर पूरा नगरेको व्यक्तिलाई मदिरा बिक्री वितरण गर्न पाइँदैन ।

(३) एक्काइस वर्षको उमेर पूरा नगरेको व्यक्तिले मदिराको बिक्री वितरण गर्नु हुँदैन ।

(४) सरकारी तथा सार्वजनिक कार्यालय र स्थलको ५०० मिटर वरीपरीको क्षेत्रमा मदिराजन्य पदार्थ उत्पादन, विक्रि वितरण र सेवन गर्न पाइँदैन ।

१३. **मदिराको निकासी पैठारीमा नियन्त्रण** : कुनै व्यक्तिले अनुमतिपत्र बेगर र अनुमतिपत्र पाएकोले पनि अनुमतिपत्रमा तोकिएको शत र यस निर्देशिका बमोजिम बाहेक नगरपालिकाभित्र मदिराको निकासी वा पैठारी गर्न पाउने छैन ।

१४. **शर्तहरू पालना गर्नुपर्ने** : नगरपालिकाभित्र अनुमतिपत्र लिई मदिराको विक्रि वितरण गरिरहेका व्यक्तिहरूले देहायका शर्तहरू पालना गर्नुपर्नेछ :-

क. इजाजतपत्र प्रत्येक आर्थिक वर्षको असार महिनाभित्र नवीकरण गराईसकेको हुनुपर्नेछ ।

ख. इजाजतपत्र सबैले देख्ने गरी कारोवार स्थलमा राख्नु पर्नेछ ।

ग. डिपार्टमेण्टल स्टोर तथा अन्य मदिरा विक्रिवितरण गर्न इजाजत प्राप्त व्यक्तिले मदिराजन्य पदार्थ बिक्री गर्ने प्रयोजनको लागि अलग्गै बिक्री कक्षको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

घ. प्रत्येक बोतलमा विक्रो र बोतलमा पर्ने गरी अन्तःशुल्क टिकट टाँसी निकासी गर्नु पर्नेछ ।

ङ. मदिराको विक्रि वितरण गर्दा नगरपालिकाबाट जुन उद्देश्यको लागि अनुमति लिएको हो सो बमोजिम बेलुका ५:०० बजेदेखि बेलुका ७:०० बजेसम्ममात्र मदिराको कारोवार गर्नु पर्नेछ । तर सार्वजनिक विदाको दिन अपरान्ह ४:०० बजेदेखि बेलुका ७:०० बजेसम्म मदिराको कारोवार गर्न पाइनेछ ।

च. एक्काइस वर्ष उमेर नपुगेको व्यक्तिलाई मदिरा बिक्री वितरण गर्न पाइँने छैन ।

- छ. मदिरा खरिद बिक्री गर्नेले मदिरा खरिद बिक्री गरेको विजक राख्नु पर्नेछ ।
- ज. इजाजतपत्रवालाले प्रत्येक वोटलमा अन्तःशुल्क टिकट टाँसेको मदिरा मात्र बिक्री गर्नु पर्नेछ । अन्तःशुल्क टिकट नरहेको सामान खरीद बिक्रीको लागि राखेको पाइएमा त्यस्तो वस्तु जफत गरी बिक्रेतालाई कानून बमोजिम दण्ड जरीवाना हुनेछ ।
- झ. अन्तःशुल्क ऐन तथा मदिरा ऐन र सो अन्तर्गत बनेका नियम तथा निर्देशिकामा उल्लेखित प्रावधानहरूको पालना गर्नु पर्नेछ ।
- ञ. नगरपालिकाभित्र मदिराजन्य पदार्थ आयात गर्दा नगरपालिकाले तोकेको स्थानमा कानून बमोजिमको स्वास्थ्य सेवा शुल्क वापतको रकम दाखिला गर्नु पर्नेछ ।
- ट. नगरपालिकाभित्र जड्याह कार्ड प्राप्त व्यक्तिले साँझ ५:०० बजेदेखि ७:०० बजेसम्म दुई घण्टामात्र नगरपालिकाले तोकेको स्थान र परिमाणमा मदिरा सेवन गर्न पाउनेछ । जड्याह कार्ड वितरण सम्बन्धी व्यवस्था नगरपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
- ठ. नगरपालिकाले मदिरा राख्न पाउने गरी वर्गीकरण गरेका होटेलहरूमा मात्र मदिरा राख्न तथा विक्रि गर्न पाइनेछ ।
- ड. नगरपालिकाले सार्वजनिक सूचना आह्वान गरी मदिरा सेवन गर्ने एवम् विक्रि वितरण गर्ने स्थान तोक्नेछ र सोही स्थानबाटमात्र मदिराको विक्रि वितरण र सेवन गर्नु तथा गराउनु पर्नेछ ।
- ढ. मदिरा विक्रि वितरण गर्ने व्यक्तिले मदिरा किन्ने व्यक्तिहरूको तीन पुस्ते विवरण बनाई दैनिक रूपमा सार्वजनिक गर्नुपर्नेछ । नगरपालिकाबाट खटाईएको टोलीले उक्त विवरण हेर्न खोजेमा अनिवार्य रूपमा उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।
- ण. इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्ति बाहेक अन्य व्यक्तिहरूले मदिरा उत्पादन, विक्रि वितरण गरेको पाईएमा वा मापदण्ड विपरितका पसल, होटेल, नास्ता पसलहरूमा मदिरा विक्रि वितरण गरेको पाईएमा वा लाइसेन्स लिएर मदिराजन्य पदार्थ उत्पादन, विक्रि वितरण

गर्ने व्यक्तिहरुले मदिरा किन्ने व्यक्तिहरुको तीनपुस्ते विवरण नराखेमा वा शर्तहरुको पालना नगरेमा तोकिए बमोजिम जरिवाना हुनेछ ।

त. मदिराजन्य पदार्थ उत्पादन, विक्रिवितरण र सेवन गर्ने तथा गराउने व्यक्तिले मदिराजन्य पदार्थ विक्रिवितरण गर्दा मदिराजन्य पदार्थको विक्रिवितरण गर्ने र सेवन गर्ने तथा गराउने इजाजत प्राप्त व्यक्तिहरुलाई मात्र विक्रिवितरण र सेवन गर्नु तथा गराउनु पर्नेछ ।

थ. मदिराजन्य पदार्थ विक्रिवितरण र सेवन गर्ने तथा गराउने इजाजत प्राप्त व्यक्तिले अर्को कुनै व्यक्तिलाई मदिराजन्य पदार्थ सेवन गराई सेवन गर्ने व्यक्तिले सार्वजनिक शान्ति सुव्यवस्था अमनचयनमा बाधा पुऱ्याएमा वा अनुशासनहिन अमर्यादित कार्य गरेमा वा कुनै हिसाजन्य क्रियाकलापमा संलग्न रहेको पाईएमा वा यस्तै विकृति र विसङ्गतिजन्य कार्यहरु गरेको पाईएमा उक्त मदिराजन्य पदार्थ विक्रिवितरण र सेवन गर्ने तथा गराउने व्यक्तिलाई समेत छानविन गरी दोषि पाईएमा तोकिए बमोजिम दण्डित गरिनेछ ।

१५. **अनुमतिपत्रको अवधि र नवीकरण** : अनुमतिपत्रको अवधि र नवीकरण दस्तरसम्बन्धी व्यवस्था प्रचलित कानूनमा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

तर नगरपालिकाको सिफारिस विना नयाँ अनुमतिपत्र र पहिले नै जारी भएका अनुमतिपत्रको नवीकरण गर्न पाईने छैन । नगरपालिकाको अनुमति वेगर अनुमतिपत्र जारी भएमा एवम् अनुमतिपत्रको नवीकरण गरिएमा त्यस्तो अनुमतिपत्र यस नगरपालिकामा लागू हुने छैन ।

१६. **नगरपालिकाबाट अनुमति लिनुपर्ने** : (१) नगरपालिकाले तोकेको स्थलमा मदिरा व्यवसाय गर्न इच्छुक प्रचलित कानून बमोजिमको निकायबाट मदिरा व्यवसाय सञ्चालन गर्न इजाजत प्राप्त व्यक्तिहरुले मदिराको विक्रि वितरण गर्दा सामाजिक सद्भाव, शान्ति सुव्यवस्था अमनचयन खल्वलिन नदिने, घरेलु हिंसा, लैङ्गिक हिंसा लगायतका हिसाजन्य गतिविधि हुन नदिने एवम् समाजमा झै-झगडा नहुने र शान्ति कायम हुने गरी नगरपालिकाबाट

चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम (पश्चिम), कर्णाली प्रदेश, नेपाल "निर्देशिका संग्रह"-१५६

अनुमति प्रदान गर्न आह्वान गरिएको सार्वजनिक सूचना बमोजिम नगरपालिकामा दरखास्त पेश गर्न सक्नेछन् ।

(२) अनुमति वितरणको लागि नगरपालिकाबाट आवश्यकता अनुसार कम्तिमा १५ दिन म्याद भएको सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्नुपर्नेछ ।

(३) अनुमति प्राप्त गर्न दरखास्त पेश गर्ने मदिरा व्यवसायिसे अन्य कुराका अतिरिक्त देहायका शर्तहरू पालना गर्नुपर्नेछ :

- (क) सार्वजनिक तथा सरकारी कार्यालय एवम् स्थलको ५०० मिटरभन्दा बाहिर वा नगरपालिकाले तोकेको स्थलमा मदिराको कारोवार गर्न इच्छुक मदिरा व्यवसायिले सम्बन्धित स्थानमा रहेका सर्वसाधारण जनता, सार्वजनिक एवम् सरकारी कार्यालयहरूको अनुमति लिनुपर्नेछ ।
- (ख) मदिराको कारोवार गरेको कारण सम्बन्धित स्थलका सर्वसाधारण जनता, महिला र बालबालिकाहरूमा कुनै पनि असर नपर्ने र असर परेमा सोको सम्पूर्ण जिम्मेवारी स्वयम् व्यवसायिले लिई सोको क्षतिपूर्ति समेत व्यहोर्ने ग्यारेन्टी हुनुपर्नेछ ।
- (ग) अनुमतिको लागि नगरपालिकाले न्यूनतम शुल्क तोक्नेछ । न्यूनतम शुल्कभन्दा बढि शुल्क बुझाउन सक्ने व्यवसायिलाई अनुमतिको लागि प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।
- (घ) अनुमति शुल्कका अतिरिक्त स्वास्थ्य शुल्क, व्यवसाय दर्ता तथा नवीकरण शुल्क लगायतका नगरपालिकाबाट तोकिएका सम्पूर्ण शुल्कहरू नियमित रूपमा तिरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ङ) शर्तहरू पालना नगरेको देखिएमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले पुनः मदिराजन्य पदार्थको कारोवार गर्न नपाउने गरी जुनसुकै बेला अनुमति रद्द गर्न सक्नेछ ।
- (च) मदिरा विक्रि वितरणको कारोवार गर्न अनुमति लिएकाहरूले सो बाहेक सोही ठाउँमा अन्य व्यवसायको कारोवार गर्न पाउने छैनन् । साथै जुन स्थानमा व्यवसाय गर्ने हो सोही स्थानमा व्यवसाय गर्नुपर्नेछ । स्थान परिवर्तन गर्नु परेमा सुरुदेखि नै अनुमतिको

लागि आवश्यक सम्पूर्ण प्रक्रिया पूरा गरी सोको पूर्व सहमति नगरपालिकाबाट लिनु पर्नेछ ।

- (छ) मदिरा कारोवार गर्न स्वीकृति लिएका होटेलहरुमा खान बास क्षेत्र वाहेक मदिरा सेवन रेष्टुरेण्ट अलगै हुनु पर्नेछ । यस्तो रेष्टुरेण्ट सार्वजनिक तथा सरकारी कार्यालय एवम् स्थलको ५०० मिटरभन्दा वाहिरै हुनु पर्नेछ ।
- (ज) मदिरा कारोवार गर्न अनुमति लिएका व्यवसायिहरुले मदिरा वाहेकको अन्य व्यवसाय गर्न पाउने छैनन् ।
- (झ) मदिरा खरिद विक्रि गर्नेले मदिरा खरिद विक्रि गरेको विवरण राख्नु पर्नेछ ।
- (ञ) मदिरा विक्रि वितरण गर्ने अनुमति प्राप्त व्यवसायिले पसल बाहिर सडकबाट टाढैबाट देखिने गरी बोर्ड राख्नु पर्नेछ । साथै कानून बमोजिम सरकारी निकायहरुबाट लिएको ईजाजतपत्रहरु सबैले देख्ने गरी कारोवार स्थलमा राख्नु पर्नेछ ।
- (ट) कानूनले बन्देज गरेका घरेलु मदिरा विक्रि वितरण ओसारपसार आदि गर्न पाइने छैनन् ।
- (ठ) मदिरा व्यवसायिहरुले आफ्नो पसलबाट निस्कने कुनै पनि प्रकारका फोहर सार्वजनिक स्थलमा फाल्न पाइने छैनन् ।
- (ड) मानव स्वास्थ्यप्रति चेतना जगाउने सूचना तथा होर्डिङ्ग बोर्ड वाहेक मदिराको प्रचारप्रसार, माइकिङ्ग, विज्ञापन तथा होर्डिङ्ग बोर्ड राख्न पाइने छैनन् ।
- (ढ) समुदायको धर्म संस्कार, चाडपर्वलाई मात्र ध्यान दिएर सम्बन्धित पक्षबाट वडास्तरिय सामाजिक रुपान्तरण तथा सुधार समितिलाई अनुरोध भई आएमा सामाजिक शान्ति, सुव्यवस्था अमनचयन नखलबलिने, घरेलु हिंसा सामाजिक झैझगडा नहुने र शान्ति कायम हुने गरी मात्र वडास्तरिय सामाजिक रुपान्तरण तथा सुधार समितिले नगरस्तरिय सामाजिक रुपान्तरण तथा सुधार समितिमा सिफारिस गर्न सक्नेछ र नगरस्तरिय सामाजिक रुपान्तरण तथा

सुधार समितिको निर्णयमा समय, सिमा तोकि मदिरा प्रयोग गर्न दिन सकिनेछ ।

- (ण) वैवाहिक समारोह, वर्तवन्ध तथा अन्य भोजका कार्यक्रम (सामाजिक साँस्कृतिक रूपमा रहेको समुदाय बाहेक) मदिरा प्रयोग गर्नुपर्ने भए मदिरा खरिद र प्रयोगको अनुमति सम्बन्धित वडास्तरिय सामाजिक रूपान्तरण तथा सुधार समितिको सिफारिसमा नगरस्तरिय सामाजिक रूपान्तरण तथा सुधार समितिबाट लिनु पर्नेछ ।
- (त) मदिरा व्यवसायिहरूले **मदिरा स्वास्थ्यका लागि हानिकारक छ** भन्ने नारा सबैले देख्ने गरी राख्नु पर्नेछ ।
- (थ) मदिराको कारण पीडित व्यक्तिहरूले नगरपालिकामा मौखिक वा लिखित उजुरी दिएमा पीडितहरूलाई प्राथमिकतामा राखि सुनुवाई गरिनेछ ।

(४) माथि जुनसुकै कुरा उल्लेख भएतापनि विक्रि केन्द्र तोक्दा सम्बन्धित स्थानमा बसोबास गर्ने व्यक्तिहरूको मञ्जुरीनामा लिनुपर्नेछ ।

(५) विक्रि केन्द्रबाट मदिराको प्याकिङ खोलेर विक्रि वितरण गर्न पाइने छैन ।

१७. अनुमतिपत्रको सङ्ख्या तोक्न सक्ने: (१) नगरपालिकाले सार्वजनिक स्थलको ५०० मिटरभन्दा बाहिर पर्ने गरी मदिराजन्य पदार्थको उत्पादन, विक्रिवितरण र सेवन गर्न तथा गराउन पाउने अनुमतिपत्रको सङ्ख्याको सिमा निर्धारण गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सिमा निर्धारण गर्दा प्रति वडा बढिमा १ वटा भन्दा बढि नहुने गरी तोक्नु पर्नेछ ।

(३) अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिहरूले उल्लेखित शर्तहरूको पूर्ण पालना गरी मदिराजन्य पदार्थको उत्पादन, विक्रिवितरण र सेवन गर्नु तथा गराउनु पर्नेछ ।

१८. अनुमतिपत्र रद्द गर्न सक्ने : देहायको अवस्थामा नगरपालिकाबाट मदिरा विक्रि वितरण गर्न उपलब्ध गराइएको अनुमति रद्द गरी मदिरा विक्रि वितरण गर्न बन्देज लगाउन सकिनेछ :-

- (क) अनुमतिपत्र नवीकरण नगरेमा,
- (ख) अनुमतिपत्रमा तोकिएका शर्त उल्लङ्घन गरेमा,
- (ग) दफा १२, १४ र १६ विपरीत काम गरेमा ।

१९. **घरेलु मदिरा उत्पादन विक्रि वितरण तथा सेवनमा पूर्ण प्रतिबन्ध लगाईने :** यस निर्देशिकाका अन्य दफाहरुमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि घरेलु मदिरा उत्पादन विक्रि वितरण र सेवनमा पूर्ण प्रतिबन्ध लगाईनेछ ।

तर कुनै व्यक्तिले निजी उपयोगको निमित्त देहायको परिमाणमा रक्सी वा जाँड बनाउन वडास्तरिय सामाजिक रूपान्तरण तथा सुधार समितिमा अनुमतिको लागि निवेदन दिएमा सोको औचित्यता समेतलाई विश्लेषण गरी वडास्तरिय सामाजिक रूपान्तरण तथा सुधार समितिले अनुमतिको लागि नगरपालिकामा सिफारिस गर्न सक्नेछ । वडास्तरिय सामाजिक रूपान्तरण तथा सुधार समितिले गरेको सिफारिसमा आवश्यक छानविन गरी सिफारिस औचित्यपूर्ण देखिएमा नगरस्तरिय सामाजिक रूपान्तरण तथा सुधार समितिले शर्तहरु तोकि देहाय बमोजिम घरेलु मदिरा उत्पादन गर्न अनुमति दिन सक्नेछ :

- (क) कुनै व्यक्तिले निजी उपयोगका लागि एकपटकमा तीन लिटरसम्म रक्सी र पाँच लिटरसम्म जाँड बनाउन,
- तर,

(१) यसरी रक्सी र जाँड वर्षको ४ पटक (दशैं, तिहार, माघि र चैते दशैंमा मात्र) भन्दा बढी बनाउन पाइने छैन ।

(२) नगरस्तरिय सामाजिक रूपान्तरण तथा सुधार समितिको अनुमतिमा यसरी रक्सी र जाँड बनाउने व्यक्तिले प्रत्येक पटक त्यसको सूचना प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई दिनु पर्नेछ ।

२०. **नगरपालिकालाई तिर्न पर्ने रकम सरकारी बाँकी सरह असुल गर्ने :** यो निर्देशिका बमोजिम कुनै व्यक्तिले नगरपालिकालाई तिर्नु बुझाउनु पर्ने रकम नतिरी नबुझाई बाँकी राखेमा त्यस्तो रकम निजबाट प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले सरकारी बाँकी सरह असुल उपर गर्नेछ ।

२१. **दण्ड सजाय :** (१) यस निर्देशिका विपरीत काम गर्ने व्यक्तिलाइ प्रचलित कानून बमोजिम कैद र एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ ।

(२) यस निर्देशिका विपरीतको कुनै काम गर्न उद्योग गर्ने वा त्यस्तो काम गर्न दुरुत्साहन गर्ने वा सो काममा सहयोग गर्ने व्यक्तिलाई प्रचलित कानून बमोजिम कैद र पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ ।

(३) नगरपालिकाभित्र जुनसुकै स्थानमा मदिरा सेवन गरी होहल्ला गरेमा, परिवारका सदस्यहरूलाई दुःख दिएमा, तोकिएको अवधिभित्र बाहेक अन्य अवधिमा मदिरा सेवन गरेमा, मदिरा सेवन गरी सार्वजनिक स्थलमा प्रवेश गरेमा वा सार्वजनिक सुव्यवस्था र अमनचयनमा खलल पुग्ने कार्य गरेमा वा हिंसाजन्य र सामाजिक विकृति तथा विसङ्गतिजन्य क्रियाकलापमा संलग्न रहेको पाईएमा देहाय बमोजिम सजाय हुनेछ :-

(क) कुनै व्यक्तिले नगरपालिक्षेत्रभित्र यस निर्देशिका विपरीत मदिराजन्य पदार्थको गैरकानूनी ढङ्गले आयात, विक्रि वितरण, ओसापसार वा गैरकानूनी उत्पादन गरेमा पहिलो पटक भए रु. ५,०००।०० (पाँच हजार रुपैयाँ), दोस्रो पटक भए रु. १०,०००।०० (दश हजार रुपैयाँ) र तेस्रो पटक भए रु. १५,०००।०० (पन्ध्र रुपैयाँ) जरिवाना र कानून बमोजिमको अन्य सजाय ।

(ख) कुनै व्यक्तिले मदिराजन्य पदार्थको सेवन गरी यस निर्देशिका विपरीत कार्य गरेमा वा होहल्ला गरेमा वा लैङ्गिक हिंसा वा झै झगडा गरी वा गाली बेइज्जति गरी सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा अमनचयनमा खलल पुऱ्याएमा वा पुऱ्याउन खोजेमा पहिलो पटक भए रु ३,०००।०० (तीन हजार रुपैयाँ), दोस्रो पटक भए रु ४,०००।०० (चार हजार रुपैयाँ) र तेस्रो पटक भए रु ५,०००।०० (पाँच हजार रुपैयाँ) जरिवाना र कानून बमोजिमको अन्य सजाय ।

(ग) कुनै सार्वजनिक पदधारण गरेको व्यक्तिले मदिराजन्य पदार्थको सेवन गरी यस निर्देशिका विपरीत कार्य गरेमा वा होहल्ला गरेमा वा सार्वजनिक स्थलमा देखा परेमा वा आचरण विपरीतका कार्यहरू गरेमा पहिलो पटक भए रु ६,०००।००(छ हजार रुपैयाँ), दोस्रो पटक भए रु ८,०००।०० (आठ हजार रुपैयाँ) र

- तेस्रो पटक भए रु १०,०००।०० (दश हजार रुपैयाँ) जरिवाना र कानून बमोजिमको अन्य सजाय ।
- (घ) कुनै व्यक्तिले मदिरा सेवन गरी सार्वजनिक स्थल वा कार्यालयमा प्रवेश गरेमा पहिलो पटक भए रु ४,०००।०० (चार हजार रुपैयाँ), दोस्रो पटक भए रु ६,०००।०० (छ हजार रुपैयाँ) र तेस्रो पटक भए रु ८,०००।०० (आठ हजार रुपैयाँ) जरिवाना र कानून बमोजिमको अन्य सजाय ।
- (ङ) कुनै व्यक्तिले मदिरा सेवन गरी सवारी चलाएमा पहिलो पटक भए रु ५,०००।०० (पाँच हजार रुपैयाँ), दोस्रो पटक भए रु १०,०००।०० (दश हजार रुपैयाँ) र तेस्रो पटक भए रु १५,०००।०० (पन्ध्र हजार रुपैयाँ) र कानून बमोजिमको अन्य सजाय ।
- (च) यस निर्देशिका विपरित कार्य गर्ने वा मदिराजन्य पदार्थको गैरकानूनी ढङ्गले आयात, ओसारपसार, विक्रि वितरण, सेवन र उत्पादन गर्ने कार्यमा उद्योग, सहयोग वा दुरुत्साहन गर्ने व्यक्तिलाई त्यस्तो कार्य गर्ने व्यक्तिलाई हुने सजायको आधा र कानून बमोजिमको अन्य सजाय ।
- (छ) मदिराजन्य पदार्थको गैरकानूनी ढङ्गले आयात, विक्रि वितरण, ओसारपसार, उत्पादन एवम् सेवनजस्ता कार्यहरू गर्ने वा त्यस्तो कार्यहरू गर्न उद्योग सहयोग वा दुरुत्साहन गर्ने व्यक्तिहरूलाई नियन्त्रणमा लिई माथि उल्लेखित दण्ड जरिवाना गर्न सहयोग, समन्वय र सहजिकरण गर्ने सुरक्षा निकाय (नेपाल प्रहरी वा नगर प्रहरी) लाई प्रोत्साहन स्वरूप कूल जरिवानाबाट उठेको रकमको २५ प्रतिशतले हुन आउने रकम एकमुष्ट उपलब्ध गराउने र बाँकी रकम विपन्न उपचार सहयोग कोष एवम् नगरपालिकाको राजश्व खातामा दाखिला हुने व्यवस्था मिलाउने ।

- (ज) कुनै व्यक्ति माथि उल्लेखित जरिवाना वापतको रकम तिर्न सक्ने हैसियतमा नभएमा नगरपालिका वा नगरपालिकाले तोकेको निकायले जरिवाना वापतको रकम बराबर श्रम गराउनेछ ।
- (झ) पटकपटक मदिरा सेवन गर्ने व्यक्तिलाई नेपाल प्रहरी वा नगर प्रहरीले निजको व्यवहार परिवर्तनको लागि तारेकमा बोलाउन सक्नेछ ।
- (ञ) सार्वजनिक पदधारण गरेको व्यक्तिले बारम्बार मदिराजन्य पदार्थको सेवन गरी अनुशासनहिन अमर्यादित र पदीय आचरण विपरितको कार्य गरेमा भविष्यमा सरकारी सेवामा अयोग्य नठहरिने गरी प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले पदबाट वर्खास्त गर्न सक्नेछ ।

२२. **मदिरा तथा अन्य सामानको जफत र बिक्री** : (१) कुनै व्यक्तिले यस निर्देशिका र प्रचलित कानून विपरीत मदिराको उत्पादन, बिक्री वितरण, निकासी वा पैठारी गरेमा सो कार्यसंग सम्बन्धित मदिरा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा निजले तोकेको कर्मचारीले जफत गर्नेछ ।

(२) उपखण्ड (१) बमोजिम जफत गरिएको मदिरामध्ये गुणस्तरयुक्त मदिरा तोकिए बमोजिम प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले लिलाम बिक्री गर्नु पर्नेछ ।

(३) यस निर्देशिका र प्रचलित कानून विपरीत मदिराको कारोबार गर्न प्रयोग गरिएका सबै सामानहरू प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले जफत गरी तोकिए बमोजिम लिलाम बिक्री गर्नेछ ।

तर सवारी साधनको हकमा सवारी धनीको मञ्जुरी रहेनछ भने त्यस्तो सवारी साधन जफत हुने छैन ।

(४) माथि जुनसुकै कुरा उल्लेख भए तापनि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले जफत गरेको जुनसुकै प्रकारको मदिरा तथा मदिराजन्य पदार्थ नष्ट गर्न उपयुक्त देखेमा जुनसुकै बेला नष्ट गर्न सक्नेछ ।

२३. **सहयोग गर्नु पर्ने** : यस निर्देशिका र प्रचलित कानून अन्तर्गत सजाय हुने कसूरको तहकिकातको सिलसिलामा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा

निजबाट अधिकार पाएको कर्मचारीले सहयोग मागेमा आवश्यक सहयोग गर्नु सम्बन्धित व्यक्तिको कर्तव्य हुनेछ ।

२४. **मुद्दा हेर्ने अधिकारी :** (१) यस निर्देशिका अन्तर्गतको मुद्दाको सुरु कारबाई र किनारा गर्ने अधिकार प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सुरु कारबाई र किनारा गर्ने अधिकारीलाई प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम जिल्ला अदालतलाई भए सरहको अधिकार प्राप्त हुनेछ ।

२५. **पुनरावेदन :** यस निर्देशिका बमोजिम प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले गरेको निर्णय उपर प्रचलित नेपाल कानूनमा उल्लेख भए बमोजिमको निकायमा प्रचलित कानून बमोजिम पुनरावेदन लाग्नेछ ।

२६. **पुरस्कार :** (१) कसैले यस निर्देशिका विपरीत मदिरा उत्पादन, सञ्चय, बिक्री वितरण, ओसार पसार, निकासी वा पैठारी गर्न लागेमा वा गरेमा त्यसको सुराक दिने वा सबुत प्रमाण सहित मानिस पत्री पेश गर्ने व्यक्तिलाई सो कार्य भए गरेको प्रमाणित हुन आएमा देहाय बमोजिमको रकम पुरस्कार स्वरुप दिइनेछ :-

(क) सुराक दिने व्यक्तिलाई बिगोको दश प्रतिशत,

(ख) मदिरा वा मानिस पत्री पेश गर्ने व्यक्तिलाई बिगोको बीस प्रतिशत,

(ग) मदिरा र मानिस दुवै पत्री पेश गर्ने व्यक्तिलाई बिगोको तीस प्रतिशत ।

(२) उपखण्ड (१) बमोजिम पुरस्कार दिने प्रयोजनको लागि मदिरा र सोसँग सम्बन्धित जफत भएको सामान लिलाम भएको अवस्थामा लिलामबाट प्राप्त रकमलाई बिगो मानिनेछ ।

(३) कुनै कारणले जफत भएको मदिरा वा सामान लिलाम हुन नसकेमा वा लिलाम नहुने भएमा नगरपालिकाले त्यस्तो सुराक दिने वा सबुत प्रमाण सहित मानिस पत्री पेश गर्ने व्यक्तिलाई उचित ठहर्‍याएको रकम पुरस्कार स्वरुप दिन सक्नेछ ।

(४) यस खण्ड बमोजिम पुरस्कार पाउने व्यक्ति एक जनाभन्दा बढी भएमा पुरस्कारको रकम दामासाहीले वितरण गरिनेछ ।

२७. सहयोग गर्नुपर्ने : यस निर्देशिका एवम् प्रचलित कानून कार्यन्वयनको लागि नगरपालिकाले मागेको सहयोग उपलब्ध गराउनु स्थानीय प्रशासन र सरोकारवाला अन्य निकायको कर्तव्य हुनेछ ।
२८. विमा गरिने : लागू औषध निषेध, मदिरा तथा सूतिजन्य पदार्थको नियन्त्रण लगायतको सामाजिक विकृति र विसङ्गतिजन्य क्रियाकलापको कारक तत्वहरूको विरुद्धमा खटिने नगर प्रहरी लगायतका कर्मचारीहरूको पाँच लाख रुपैयाँ बराबरको जीवन विमा गरिनेछ ।
२९. संशोधन वा हेरफेर गर्न सक्ने : यस निर्देशिकामा नगर कार्यपालिकाले आवश्यकता अनुसार संशोधन वा हेरफेर गर्न सक्नेछ ।

चौरजहारी नगरपालिका अस्पताल फार्मैसी सेवा निर्देशिका, २०७७

प्रस्तावना : स्वास्थ्य सेवामा प्रभावकारी रूपमा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नका लागि फार्मैसी विषयका दक्ष जनशक्ती मार्फत अस्पतालबाट आफ्नै फार्मैसी सेवा सञ्चालन गरी विरामी एवं सेवाग्राहीहरूलाई सुलभ एवं गुणस्तरीय सेवा पुर्याउन (सुशासन व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४ को दफा ४५ तथा स्थानीय सरका सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ को उपदफा २ को भ.९ ले ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नगर कार्यपालिकाले देहायको निर्देशिका बनाएको छ ।

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यस निर्देशिकाको नाम “चौरजहारी नगरपालिका अस्पताल फार्मैसी सेवा निर्देशिका, २०७७” रहनेछ ।

(२) यस निर्देशिका नगर कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भएको मितिदेखि लागु हुनेछ ।

२. **परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा,**

(१) “नगरपालिका” भन्नाले चौरजहारी नगरपालिकालाई सम्झनु पर्दछ ।

(२) “अस्पताल” भन्नाले सरकारको पुर्ण वा आंशिक स्वामित्व वा नियन्त्रणमा रहेको वा प्रचलित कानून बमोजिम सञ्चालनमा रहेको सरकारी अस्पताल वा स्वास्थ्य संस्थाहरु सम्झनु पर्दछ ।

(३) “फार्मैसी सेवा” भन्नाले अस्पतालहरुमा सञ्चालनमा रहेका वा सञ्चालन गरिने औषधी तथा औषधीजन्य पदार्थ वा सामग्रीबाट दिइने सेवा सम्झनु पर्दछ ।

(४) “समिति” भन्नाले दफा ३ बमोजिम गठित अस्पताल फार्मैसी तथा थेराप्युटिक समिति सम्झनु पर्दछ ।

(५) “अस्पताल फर्मुलरी” भन्नाले अस्पतालमा प्रयोग हुने औषधी तथा औषधीजन्य पदार्थ वा सामग्रीहरुको विवरण पुस्तिका सम्झनु पर्दछ ।

(६) “सरकार” भन्नाले संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारलाई सम्झनु पर्दछ ।

३. **अस्पताल फार्मैसी तथा थेराप्युटिक समिति :** अस्पतालमा औषधी वा औषधीजन्य पदार्थ वा सामग्रीहरुबाट दिइने सेवा व्यवस्थित एवं प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न गराउन देहाय बमोजिमको अस्पताल फार्मैसी तथा थेराप्युटिक समिति गठन हुनेछ ।

(क)	अस्पताल प्रमुख वा निजले तोकेको वरिष्ठ चिकित्सक	:अध्यक्ष
(ख)	चिकित्सकीय प्रमुख वा ईकाइ प्रमुखहरु	:सदस्य
(ग)	नर्सिङ विषय हेर्ने प्रमुख	:सदस्य
(घ)	प्रशासन शाखा प्रमुख	:सदस्य
(ङ)	आर्थिक प्रशासन शाखा प्रमुख	:सदस्य
(च)	अस्पताल फार्मसी प्रमुख	:सदस्य-सचिव

४. **समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार** : समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- (क) अस्पताल फार्मसीमा राखिने औषधी र औषधीजन्य पदार्थ वा सामग्रीको सूची निर्धारण गर्ने ।
- (ख) आवश्यकता अनुसार औषधी वा औषधीजन्य पदार्थ वा सामग्रीका उत्पादक एवं आपूर्तिकर्ताहरुको पूर्वयोग्यता निर्धारण गर्ने ।
- (ग) गुणस्तरको विश्वसनियताको आधारमा कुनै खास ब्राण्ड स्वीकृत वा अस्वीकृत गर्ने ।
- (घ) अस्पताल फर्मुलरीको स्वीकृत दिने वा थपघट गर्ने ।
- (ङ) औषधीको प्रतिकुल प्रभाव (Adverse Drug Reaction) को अनुगमन गर्ने
- (च) अस्पतालबाट प्रदान गरिने उपचार सेवा सम्बन्धी निर्देशिका बनाउने ।
- (छ) अस्पताल फर्मुलरीमा आधारित औषधीको सूची सहितको प्रेस्क्रिप्सनको ढाँचा तयार गर्ने ।
- (ज) अस्पताल फार्मसीको समय समयमा निरिक्षण, अनुगमन गर्ने ।
- (झ) अस्पताल फार्मसी सेवा सञ्चालन सम्बन्धी विषयमा मन्त्रालयको निर्देशन कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।

५. **समितिको बैठक सम्बन्धी व्यवस्था** : (१) समितिले बैठक कम्तीमा प्रत्येक दूई महिनामा बस्नेछ ।

(२) समितिको बैठक बस्नुभन्दा कम्तीमा अह्वालीस घण्टा अगावै सदस्य सचिवले सबै सदस्यहरुलाई बैठकको कार्यसूची उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(३) समितिको कुल सदस्य संख्याको पचास प्रतिशत भन्दा बढि सदस्यहरु उपस्थित भएमा समितिको बैठकको लागि गणपुरक संख्या पुगेको मानिन्छ ।

(४) बैठकको अध्यक्षता समितिले अध्यक्षले गर्नेछ ।

(५) समितिको बैठकको निर्णय उपस्थित सदस्यको बहुमतबाट हुनेछ। मत बराबर भएमा अध्यक्षले निर्णायक मत दिनेछ।

(६) समितिको बैठकको निर्णय समितिको सदस्य सचिवले प्रमाणित गर्नेछ।

(७) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

६. **अस्पताल फार्मसी सञ्चालन समिति** : (१) अस्पताल फार्मसी व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन गर्न गराउन देहाय बमोजिमको फार्मसी सञ्चालन समिति गठन हुनेछ।

(क) अस्पताल फार्मसी प्रमुख : अध्यक्ष

(ख) आर्थिक प्रशासन प्रमुख वा निजको प्रतिनिधि : सदस्य

(ग) खरिद शाखा प्रमुख वा निजको प्रतिनिधि : सदस्य

(घ) अस्पताल फार्मसी प्रमुखले तोकेको कर्मचारी : सदस्य सचिव

(२) उपदफा (१) बमोजिमको समितिका अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार अस्पताल फार्मसी तथा थेराप्युटिक समितिले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको समितिले बैठक सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि अस्पताल फार्मसी सञ्चालक समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

७. **फार्मसी प्रमुखको काम, कर्तव्य र अधिकार** : फार्मसी प्रमुखको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिमको हुनेछ।

(क) समितिका निर्णयहरु कार्यान्वय गर्ने गराउने।

(ख) समितिको बैठकका लागि प्रस्ताव तयार गरी पेश गर्ने

(ग) अस्पतालमा प्रयोग गर्ने औषधीको सूची तयार गर्ने गराउने

(घ) क्लिनिकल फार्मसी सेवा प्रदान गर्न आवश्यक मिलाउने

(ङ) मातहतका कर्मचारीको सुपरिवेक्षण गर्ने

(च) नियमित मौज्जात तथा म्याद गुज्रने मिति नजिक भएका औषधीहरुको रुजु गरी विक्री व्यवस्थापन गर्ने गराउने

(छ) समितिले तोकेका अन्य कार्यहरु गर्ने

८. **औषधी तथा औषधीजन्य सामग्री र पदार्थको खरिद प्रक्रिया** : औषधी तथा औषधीजन्य सामग्री र पदार्थको खरिद गर्दा सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ तथा सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ बमोजिमको प्रक्रिया अवलम्बन गरी गर्नु पर्नेछ।

९. **औषधी र औषधीजन्य पदार्थको विक्री मूल्य** : ९१० औषधी र औषधीजन्य पदार्थको विक्री मूल्य निर्धारण गर्दा खरिद मूल्यमा बीस प्रतिशत नबढाई निर्धारण गर्नुपर्नेछ ।

तर यसरी विक्री मूल्य निर्धारण गर्दा अधिकतम खुद्रा मूल्य (Maximum Retail Prize, MRP) भन्दा बढि हुनुहुदैन ।

१०. **अस्पताल फार्मसीको लागि जनशक्ती** : (१) अस्पतालले फार्मसी सञ्चालनको लागि स्थायी जनशक्तीको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि स्थायी जनशक्ती उपलब्ध नहुन्जेलसम्मका लागि वैकल्पिक व्यवस्थाबाट फार्मसी सञ्चालन गर्न बाधा पर्ने छैन ।

(३) स्थायी जनशक्ती नेपाल स्वास्थ्य सेवाबाट र अन्य आवश्यक जनशक्ती अस्पतालले प्रचलित नियमानुसार पूर्ति गर्नेछ ।

(४) अस्पताल सञ्चालनका लागि कम्तीमा देहाय बमोजिमको जनशक्ती रहनेछ ।

क्र. स.	अस्पताल / स्वास्थ्य संस्था	क्लिनिक / फार्मासिष्ट	फार्मासिष्ट	फार्मसी सहायक	सहयोगी
१	१५ शैयासम्मका अस्पताल	-	-	१	१

स्पष्टिकरण : यस दफाको प्रयोजनको लागि क्लिनिकल फार्मासिष्ट भन्नाले क्लिनिकल फार्मसी वा फार्मासिउटिकल केयरमा स्नातकोत्तर वा वि.फार्मसीपछिको फार्मा डी गरेकोलाई सम्भन्नु पर्दछ ।

(५) उपदफा (४) मा जुनसुकै कुरा लेखिएता पनि अस्पताल फार्मसीले अस्पतालको शैया, कार्यबोझ र दैनिक कारोबारका आधारमा जनशक्तीमा थपघट गर्न सक्नेछ ।

तर, यसरी दरबन्दी थप गर्दा प्रति दश हजार रुपैयाँ प्रतिदिनको कारोवारमा एकजना भन्दा बढि थप गर्न सकिने छैन । मासिक कारोवार घटेको अवस्थामा थप दरबन्दी स्वतः खारेज हुनेछ ।

११. **अस्पताल फार्मसीको भौतिक पूर्वाधार** : अस्पतालले फार्मसी सञ्चालनको लागि औषधी विक्री वितरणको लागि आवश्यक औषधी वितरण कक्ष र भण्डारणको लागि पर्याप्त ठाउँको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(२) औषधी वितरण कक्ष ओस नलाग्ने, सूर्यको प्रत्यक्ष प्रकाश नपर्ने र पर्याप्त भेण्टिलेसन भएको हुनपर्नेछ । औषधी तथा औषधीजन्य

पदार्थको लेवलमा तोकिएको सञ्चय तापक्रम अनुकूल भण्डारण गर्नु पर्नेछ ।

(३) फार्मसी सञ्चालन गर्ने ठाउँ सर्वसाधारणले सलजै देख्ने हुनुपर्दछ र सम्भव भएसम्म अस्पतालको अगाडीको भागमा हुनुपर्दछ । आवश्यकता अनुसार एकभन्दा बढि फार्मसी सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

(४) विरामीलाई परामर्श दिने उपयुक्त व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(५) विक्री वितरण लागि अनुपयुक्त वा फर्काउनु पर्ने वा म्याद गुज्रेका वा नष्ट गर्नुपर्ने औषधी तथा औषधीजन्य सामग्री, असम्बन्धीत व्यक्तिको पहुँच नहुने गरी सुरक्षित राख्ने छुट्टै भण्डारणको व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ ।

(६) औषधी पूर्जा लिने, डिस्पेन्सन गर्ने र भुक्तानी लिने व्यक्ति र ठाउँ उपयुक्त व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(७) औषधी वा औषधीजन्य सामग्रीको मौज्जात तथा खपत अभिलेख, विजकीकरण, औषधीको सूचना, लेवल औषधी सम्बन्धी समस्याहरुको जानकारी आदी संलग्न भएको उपयुक्त सफ्टवेयर सहितको कम्प्युटरको माध्यमबाट गर्नुपर्नेछ ।

(८) नेपाल सरकारबाट प्रदान गरिने निःशुल्क औषधीहरु र औषधीजन्य सामग्रीहरुको सूची सबैले देख्न सक्ने गरी राख्नु पर्नेछ ।

(९) अस्पताल फार्मसी सञ्चालनका अन्य पक्ष प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

(१०) अस्पतालबाट निःशुल्क प्रदान गरिने औषधीहरु र सो बाहेकका औषधीहरु स्पष्ट छुट्टिने गरी फार्मसीमा राख्नुपर्नेछ ।

(११) अस्पताल परिसरमा औषधीको व्यापारिक प्रवर्द्धन सम्बन्धी कुनै पनि क्रियाकलाप गर्न पाइने छैन ।

तर, औषधीको बैज्ञानिक प्रस्तुती गर्नुपर्दा सामुहिक सहभागिता हुने गरी सभा सम्मेलनको रुपमा समितिको स्वीकृतीमा सञ्चालन गर्न बाधा पुग्ने छैन ।

१२. विउ रकम (Seed Money) उपलब्ध गराउने : (१) सरकारले अस्पताल फार्मसी सञ्चालनका लागि विउ रकम उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(२) सरकारले आवश्यक देखेमा उपदफा (१) बमोजिमको रकम अनुदानको रुपमा परिणत गर्न सक्नेछ ।

१३. **निःशुल्क वितरण गरिने औषधी सम्बन्धमा :** (१) नेपाल सरकारबाट निःशुल्क वितरण गर्ने भनी तोकिएको औषधी अस्पताल फार्मेसीले निःशुल्क उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(२) निःशुल्क वितरणका लागि तोकिएका औषधी र औषधीजन्य सामग्री तथा पदार्थको आवश्यकता अनुसार सरकारबाट प्रदान गरिने गर्ने अनुदान रकम वा औषधी खरिदका लागि प्राप्त रकमबाट खरिद गर्नुपर्नेछ ।

(३) कारणबस निःशुल्क वितरण गरिने औषधीको मौज्जात नभएको अवस्थामा त्यस्तो औषधी निःशुल्क गराउन फार्मेसी बाध्य हुने छैन ।

तर, निःशुल्क वितरण हुने औषधी र औषधीजन्य सामग्रीको मौज्जात नभएको जानकारी सम्बन्धीत विरामीको प्रेस्क्रिप्सनमा फार्मेसीले जनाई दिनुपर्नेछ ।

(४) सरकारी अस्पतालहरुले निःशुल्क औषधीहरु मौज्जातमा नभएमा पनि अति गरिवी र असहाय विरामीलाई निःशुल्क दिने व्यवस्था गर्नुपर्नेछ र यो सेवा प्राप्त गर्ने विरामीहरुको विस्तृत विवरण सहितको अभिलेख मासिक रुपमा सार्वजनिक गर्नुपर्नेछ ।

१४. **निःशुल्क औषधी प्राप्तको विवरण :** (१) सबै अस्पतालहरुले कुनै पनि स्रोतबाट निःशुल्क रुपमा प्राप्त भएका वा कुनै कम्पनीबाट बोनस स्वरुप प्राप्त भएका औषधी र औषधीजन्य सामग्रीहरु निःशुल्क रुपमा प्रदान गर्नुपर्नेछ ।

(२) औषधी र औषधीजन्य सामग्रीहरु निःशुल्क प्राप्त गर्दा अस्पताल फर्मुलरीमा सूचीकृत औषधीहरुमा आधारित भई औषधी दान वा उपहार प्राप्त गर्न सकिनेछ । यसका अतिरिक्त औषधी व्यवस्थापन विभागले तोकेको वा विश्व स्वास्थ्य संगठनको औषधी दान वा उपहार प्राप्त गर्ने सम्बन्धी निर्धारित मापदण्ड अनुरूप गर्नुपर्नेछ ।

१५. **आर्थिक व्यवस्थापन :** (१) अस्पताल फार्मेसीको अलगै खाता हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको खाताको सञ्चालन अस्पताल प्रमुख वा निजले तोकेको व्यक्ति र लेखा प्रमुखको संयुक्त दस्तखतमा सञ्चालन हुनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको खातामा देहायका रकम जम्मा हुनेछ ।

(क) नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त रकम

(ख) दैनिक विक्रीबाट प्राप्त रकम

(ग) नगरपालिकाबाट प्राप्त रकम

(४) फार्मसी सञ्चालन समितिको सिफारिस र समितिको निर्णय विना उपदफा (१) बमोजिमको खातामा रकम अन्य प्रयोजनमा खर्च गरिने छैन ।

(५) प्रत्येक दिनको कारोवार रकम सोही दिन अथवा भोलिपल्टको मध्यान्ह सम्ममा बैंक दाखिला गरिसक्नुपर्नेछ ।

(६) फार्मसीमा काम गर्ने करारका कर्मचारीहरूको तलबभत्ता लगायतको खर्च उपदफा (१) बमोजिमको खाताबाट मात्र व्यहोर्नुपर्नेछ ।

(७) औषधी विक्रीको कुल रकमबाट मासिक रूपमा कम्तीमा दश प्रतिशत रकम अस्पतालको मूल खातामा जम्मा गर्नुपर्नेछ ।

१६. आय व्ययको हिसाब : (१) प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको एक महिना भित्र फार्मसीको आयव्ययको हिसाव गरिनेछ ।

(२) आय व्ययको हिसाव राख्दा नाफा भएको रकममध्ये नब्बे प्रतिशत रकम अस्पतालको मूल खातामा जम्मा गर्नुपर्नेछ ।

तर चौरजहारी नगर अस्पतालको हकमा नाफा भएको सम्पूर्ण रकम नगरपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गर्नुपर्नेछ ।

(३) आर्थिक वर्ष समाप्त भएको तीन महिनाभित्र आन्तरिक लेखा परिक्षण गराई सक्नुपर्नेछ ।

(४) अस्पताल फार्मसीको लेखा परीक्षण महालेखा परीक्षकको कार्यालयबाट हुनेछ ।

(५) प्रत्येक आर्थिक वर्षको अन्त्यमा फार्मसीमा खरिद भएको अद्यावधिक परिमाण, विक्री भएको परिमाण तथा बाँकी परिमाणको सन्तुलन परीक्षण तयार गर्नुपर्नेछ ।

१७. ब्राण्ड तोकी सिफारिस गर्न नहुने : विशेष औचित्य भएमा बाहेक विरामीलाई खास ब्राण्ड तोकी सिफारिस गर्न हुदैन ।

१८. अनुगमन तथा मूल्यांकन गरी प्रतिवेदन पठाउनुपर्ने : अस्पतालमा फार्मसी सञ्चालनको अवस्था एवं उक्त सेवालाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्नका लागि अस्पताल तथा स्वास्थ्य कार्यालयहरूले चौमासिक रूपमा अनुगमन तथा मूल्यांकन गरी सोको प्रतिवेदन नगरपालिका तथा तालुक प्रदेश तथा संघीय मन्त्रालयको औषधी गुणस्तर निर्धारण शाखामा प्राप्त हुने गरी पठाउनु पर्नेछ ।

१९. **अस्पताल फर्मुलरी सम्बन्धी व्यवस्था** : अस्पतालले अस्पताल फर्मुलरीमा देहाय बमोजिमको व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ ।

- (क) रोगीहरूको रोगको प्रकृती अनुसार अस्पतालका लागी आवश्यक पर्ने औषधी तथा औषधीजन्य सामग्री तथा पदार्थहरू र औषधीको डोसेज फर्मको सूची अस्पताल फर्मुलरी अद्यावधिक गरी राख्नुपर्नेछ ।
- (ख) अस्पताल फर्मुलरीमा न्युनतम जानकारीका रूपमा औषधीको सूची, औषधीको मात्रा, बनावट र क्षमता साथै सञ्चय सम्बन्धी निर्देशन हुनुपर्दछ । थप जानकारीका रूपमा औषधीको प्रयोग गर्न सकिने वा नसकिने अवस्था, औषधीको नकरात्मकता प्रभाव, औषधी सेवन गर्दा अपनाउनुपर्ने सावधानी, औषधीको तुलनात्मक मूल्य आदी विवरण समावेश गर्नुपर्ने ।
- (ग) अस्पताल फर्मुलरी तयार नभएसम्म औषधी तथा औषधीजन्य सामग्री तथा पदार्थको सूची तयार गरी कार्य गर्नुपर्ने ।
- (घ) अस्पताल फर्मुलरीमा अत्यावश्यक औषधीको राष्ट्रिय सूचीमा समावेश भएका औषधीहरूलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने ।

२०. **निजि अस्पताल सम्बन्धी विशेष व्यवस्था**: (१) नेपाल सरकारको स्वीकृत प्राप्त गरी सञ्चालनमा रहेका निजि, सहकारी, सामुदायिक, शिक्षण लगायतका गैरसरकारी क्षेत्रका अस्पतालहरूले पनि अनिवार्य रूपमा यस निर्देशिका बमोजिम आफ्नै फार्मसी सेवा सञ्चालन गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको अस्पतालको हकमा विरामीहरूलाई प्रचलित मापदण्डका आधारमा अस्पतालमा आउने कुल विरामी संख्याको दश प्रतिशत अतिगरीब र असहाय विरामीलाई निःशुल्क औषधीसहितको उपचार उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

२१. **फार्मसी सञ्चालन सम्बन्धी सफ्टवेयर** : प्रत्येक अस्पताल फार्मसीले मन्त्रालयले तोके बमोजिमको एकरूपता कायम हुने सफ्टवेयरको प्रयोग गर्नुपर्नेछ । यस्तो सफ्टवेयरमा एण्टीमाइक्रोवियल एवं लागु औषधीको विवेकपूर्ण प्रयोग र अभिलेखीकरण समेत सुनिश्चित गरिनेछ ।

२२. **निर्देशन दिन सक्ने** : यस निर्देशिकामा उल्लेख गरिएका बाहेक सबै अस्पतालहरूलाई नगरपालिका एवम् तालुक प्रदेश तथा संघीय मन्त्रालयले समयसापेक्ष फार्मसी सञ्चालन सम्बन्धी विषयमा आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ, सो निर्देशन पालना गर्नु सम्बन्धीत अस्पतालको कर्तव्य हुनेछ ।

२३. **प्रचलित कानून कमोजिम हुने** : यस निर्देशिकामा उल्लेख नभएका विषयमा प्रचलित कानूनमा लेखिए बमोजिम हुनेछ ।
२४. **दण्ड सजाय** : (१) कसैले यस निर्देशिका विपरीत कार्य गरेमा प्रचलित संघीय, प्रदेश तथा नगरपालिकाको कानून बमोजिम सजाय हुनेछ ।
(२) कसैले यस निर्देशिका विपरित कार्य गरेमा उपदफा (१) मा उल्लेख भएको सजायका अतिरिक्त नगरपालिकाले कसूरको प्रकृति हेरी रु दश हजारदेखि पचास हजारसम्म जरिवाना गरी थप कारवाहीको लागि सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गर्न सक्नेछ ।
२५. **संशोधन तथा हेरफेर** : यस निर्देशिकामा उल्लेख भएका कुनै विषयको संशोधन तथा हेरफेर नगर कार्यपालिकाले गर्न सक्नेछ ।

कृषक सहकार्य समूहमा सहूलियतपुर्ण ब्याज अनुदान सम्बन्धी कार्यक्रम कार्यान्वयन
निर्देशिका, २०७७

प्रस्तावना: सहूलियतपुर्ण ब्याज अनुदानमा कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय कर्जा प्राप्ति गरी नगरवासी कृषकहरुलाई कृषिमा आत्मनिर्भर बनाउनुको साथै कृषि तथा पशुपालन व्यवसायको माध्यामबाट दिगो विकास लक्ष्य अन्तरगत गरिबी निवारण न्यूनिकरण गर्ने र खाद्य सुरक्षा बढाई शुन्य भोकमरीमा झार्ने र सरकार र वित्ति संस्थाविच आपसी समन्वय बढाई सहूलियत ब्याज अनुदानको ऋण सहज सरल, व्यवस्थित, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउन बाञ्छनीय देखिएकोले यो निर्देशिका तयार गरिएको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यो निर्देशिकाको नाम "कृषक सहकार्य समूहमा सहूलियतपुर्ण ब्याज अनुदान सम्बन्धी कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका २०७७" रहेको छ ।
२. **परिभाषा:** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा :-
  - (क) "नगरपालिका" भन्नाले चौरजहारी नगरपालिकालाई सम्झनु पर्दछ ।
  - (ख) "कार्यालय" भन्नाले चौरजहारी नगर कार्यपालिकाको कार्यालयलाई सम्झनु पर्दछ ।
  - (ग) "शाखा" भन्नाले आर्थिक विकास शाखा सम्झनुपर्दछ ।
  - (घ) "सेवा केन्द्र" भन्नाले कृषि तथा पशु सेवा केन्द्रलाई सम्झनु पर्दछ ।
  - (ङ) "बैंक" भन्नाले राष्ट्रिय बाणिज्य बैंकलाई सम्झनुपर्दछ ।
  - (च) "समूह" भन्नाले कृषक सहकार्य समूह दर्ता तथा परिचालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७७ बमोजिम गठन भएका कृषक सहकार्य समूहलाई सम्झनु पर्दछ ।

- (छ) "छनौट समिति" भन्नाले संविधानको धारा २२२ को उपधारा (४) र धारा २२३ को उपधारा(४) बमोजिमको वडा समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (छ) "प्राविधिक समिति" भन्नाले दफा ५ बमोजिम गठित समिति सम्झनु पर्दछ ।
- (ज) "निर्देशिका" भन्नाले कृषक सहकार्य समूहमा सहुलियतपुर्ण ब्याज अनुदान सम्बन्धी कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका २०७७ सम्झनु पर्दछ ।

परिच्छेद-२

ऋण परिचालन सम्बन्धी व्यवस्था

३. ऋण परिचालन : नेपाल सरकारले सहुलियतपुर्ण ब्याज अनुदान सम्बन्धी एकिकृत कार्यविधि २०७५ ले व्यवस्था गरेबमोजिम विनाधितो व्यवसायीक कृषि तथा पशुपन्छी कर्जा सहुलियत व्याजमा उपलब्ध गराइनेछ । चौरजहारी नगरपालिका र वाणिज्य बैंक केन्द्रीय कार्यालयविच भएको समझदारी पत्र तथा नगरपालिकाको कृषक सहकार्य समूह गठन तथा परिचालन कार्यविधि, २०७७ बमोजिम गठित ५ सदस्यीय कृषक सहकार्य समूहमा आधारभुत तालिम सञ्चालन पश्चात आवश्यक कागजात तयार गरी प्राथमिकताका आधारमा बैंकलाई सिफारिस गरीनेछ ।
४. छनौट समिति : कृषक सहकार्य समूहलाई उनिहरुको व्यवसाय प्रतिको चासो तथा हाल दिएको निरन्तरताको आधारमा प्राथमिकिकरण गरी ऋण प्राप्तिको लागी समूहलाई क्रमागत रूपमा सूची तयार गरी अनुसूची-१ अनुसारको मापदण्डका आधारमा नगरपालिका समक्ष पठाउने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
५. प्राविधिक समिति : (१) चौरजहारी नगरपालिकाले पालिकामा गठित कृषक सहकार्य समूहलाई सहुलियतपुर्ण ब्याज अनुदानमा व्यवसायीक कृषि तथा पशुपन्छी कर्जा प्राप्तिका लागी वडा समितिबाट सिफारिस भई आएका कृषक सहकार्य समूहको स्थलगत निरिक्षण गरी सो को प्रतिवेदनका

आधारमा मुल्यांकन गरी सिफारिस गर्न नगरपालिकास्तरमा एक प्राविधिक समिति गठन गरिनेछ ।

- (क) प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत चौरजहारी नगरपालिका -संयोजक
(ख) संयोजक, आर्थिक विकास समिति -सदस्य
(ग) शाखा प्रबन्धक वा प्रतिनिधी, राष्ट्रिय बाणिज्य बैंक -सदस्य
(घ) सेवा केन्द्र प्रमुख कृषि सेवा केन्द्रपशु सेवा केन्द्रबाट एक जना-
सदस्य

ड) शाखा प्रमुख आर्थिक विकास शाखा - सदस्य

६. **ऋणको सदुपयोग र दिगोपना** : कृषक सहकार्य समूहले पेश गरेको व्यवसायीक योजना र बैंकसँग ऋण प्राप्त गर्दा भएको सम्झौता अनुसार कार्य सम्पादन प्रभावकारी र गुणस्तरीय भए नभएको प्राविधिक समितिबाट स्थलगत अध्ययन प्रतिवेदन, निर्णयको आधारमा ऋणको सदुपयोग भए नभएको निष्कर्ष निकालिनेछ र दिगोपनाका लागि समय समयमा प्राविधिक समितिको सथलगत अनुगमन गरी सम्झौताअनुसार कार्य नभएको देखिएमा सहूलियतपूर्ण ब्याज अनुदान सम्बन्धी एकिकृत कर्मविधि, २०७५ अनुसार कार्वाहीको दायरामा ल्याउने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

७. **प्रतिवेदन सम्बन्धमा** प्राविधिक समितिले बैंकमा सिफारिस गरेको ऋण प्राप्त गर्न योग्य कृषक सहकार्य समूहको विवरण तथा स्थलगत प्रतिवेदन कार्यपालिका समक्ष पेश गर्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ ।

८. **मापदण्ड सम्बन्धमा**: सहूलियतपूर्ण ब्याज अनुदान सम्बन्धी एकिकृत कार्यविधि २०७५ बमोजिम व्यवसायीक कृषि तथा पशुपन्छी कर्जा प्राप्तिका लागि नगरपालिकामा गठन तथा दर्ता भएका कृषक सहकार्य समूह छनौट तथा सिफारिसको लागि **अनूसूची-१** बमोजिमका मापदण्डलाई आधार लिइनेछ ।

९. **जनशक्ति व्यवस्थापन** : कृषक सहकार्य समूहलाई प्रदान गरिने सहूलियत व्याज अनुदानको व्यवसायीक कृषि तथा पशुपन्छी कर्जालाई प्रभावकारी र नमुनायोग्य बनाउन आवश्यक जनशक्ति विद्यमान जनशक्तिबाट व्यवस्थापन गरिनेछ । आगामी वर्षमा दरवन्दी अनुसारको कर्मचारी माग गर्ने तथा करारमा भएपनि कर्मचारी भर्ना गरीनेछ । हाल कृषि र पशु सेवा

केन्द्रबाट एक/एक जना प्राविधिकलाई जिम्मेवारी तोकी खटाउने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

१०. कृषक सहकार्य समूह खारेज हुन सक्ने अवस्था : (१) देहायको अवस्थामा सहूलियतपुर्ण व्याज अनुदानमा ऋण प्राप्त कृषक सहकार्य समूहहरु खारेज हुन सक्नेछन् ।

(क) विनियमअनुसार नियमित बैठक बसेको नपाइएमा ।

(ख) सम्झौताअनुसार कार्यसम्पादन नगरेको पाइएमा वा गुणस्तर नभएको पाइएमा ।

(ग) सम्झौताअनुसार बैंकलाई किस्ता तथा ब्याज रकम चुक्ता नगरेमा ।

(घ) समूहको चौमासिक प्रगति सम्बन्धित शाखामा नपाइएको पाइएमा ।

(ङ) समूह तोकिएको समयमा नविकरण नगरेको पाइएमा ।

२) उपदफा (१) बमोजिम समूह खारेज गर्नुभन्दा अगाडी समूहलाई सफाइ पेश गर्ने मौका दिनुपर्नेछ ।

परिच्छेद ३

विविध

११. अनुगमन तथा निरीक्षण : यस कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न कृषक सहकार्य समूह दर्ता तथा परिचालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७७ बमोजिम गठित जिल्ला समन्वयको नेतृत्व तथा समायोजनमा सम्बन्धित बैंक प्रतिनिधि, संघ, प्रदेशका जनप्रतिनिधि र पालिका प्रमुख समेत भएको एक अनुगमन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन सहयोग समिति बनाइने छ ।

१२. कार्यविधि संशोधन: आवश्यकता र औचित्यताको आधारमा नगर कार्यपालिकाको निर्णयअनुसार यो कार्यविधि संशोधन गर्न सकिनेछ ।

१३. कार्यविधि खारेज हुने : यस कार्यविधिमा उल्लेखित कुराहरु प्रचलित कानून बमोजिम बाझिएमा बाझिएको हदसम्म स्वतः खारेज हुनेछन् ।

अनूसूची-१
(परिच्छेद २ को दफा ८ बमोजिम)

क्र. सं.	आधारहरू	पुर्णाङ्क (१००)	प्रासङ्क	कैफियत
क)	कृषक सहकार्य समूहको बैठक र निर्णय	२०		
ख)	हाल कृषि र पशुपालन व्यवसायीकरण तर्फ उन्मुख	१५		
ग)	उपलब्ध जग्गा तथा भाडामा लिएको सम्झौता पत्र	१०		
घ)	बजारको सुनिश्चितता	१०		
ङ)	प्राविधिक रूपले उपयुक्त हावापानी तथा ठाउँ	१५		
च)	आर्थिक रूपमा विपन्न	१०		
छ)	समूहको हितकोष तथा अन्य सम्बन्धित अभिलेख व्यवस्थापन	१०		
ज)	विगतको कार्यसम्पादन अनुभव	१०		

चौरजहारी नगरपालिकाको कार्यसञ्चालन निर्देशिका, २०७७

प्रस्तावना : चौरजहारी नगरपालिकाको कार्य सञ्चालनलाई प्रभावकारी बनाउन, उपलब्ध स्रोत साधनको परिचालन एवं प्रयोगमा पारदर्शिता, मितव्ययिता र प्रभावकारिता ल्याई आर्थिक सुशासन कायम गर्न तथा उत्पादनमुलक तथा प्रतिफलयुक्त क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि गर्न स्थानीय तहको प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७४ को दफा ४ बमोजिम कार्यपालिकाले यो निर्देशिका जारी गरेको छ ।

परिच्छेद- १

संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

१. सङ्क्षिप्त नाम र प्रारम्भ:-

- (क) यो निर्देशिकाको नाम "चौरजहारी नगरपालिकाको कार्यसञ्चालन निर्देशिका, २०७७" रहेको छ ।
- (ख) यो निर्देशिका स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भएको मितिदेखि लागु हुनेछ ।

२. परिभाषा र व्याख्या:- विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा:-

- (क) "कर्मचारी" भन्नाले नगर कार्यपालिकाको कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारीलाई जनाउँछ ।
- (ख) "प्रशासनिक खर्च" भन्नाले तलब, भत्ता, बैठक भत्ता, पोशाक, इन्धन, बीमा, चियापान, कार्यशाला/तालिम/ गोष्ठी/सेमिनार जस्ता कार्यक्रम तथा अतिथि सत्कार खर्च लगायत हुने दैनिक खर्च जनाउँछ ।
- (ग) "पदाधिकारी" भन्नाले नगर कार्यपालिकाका पदाधिकारीहरूलाई जनाउने छ । सो शब्दले नगर सभाका सदस्यहरूलाई समेत जनाउँछ ।

- (घ) "बैठक" भन्नाले नगरसभा वा नगर कार्यपालिका वा विषयगत समितिहरू वा वडा समिति वा कुनै कानुनी वा नीतिगत व्यवस्था बमोजिम गठित समिति वा कार्यदलहरूको बैठक सम्झनु पर्दछ ।
- (ङ) "मन्त्रालय" भन्नाले सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद-२

बैठक भत्ता सम्बन्धी व्यवस्था

३. **वैठक:** (१) नगरपालिकामा हुने बैठकमा सहभागीहरूले सङ्घ तथा प्रदेश कानूनमा तोकिएको अवस्थामा सोही बमोजिम र सङ्घ तथा प्रदेश कानूनमा नतोकिएको अवस्थामा देहाय बमोजिम बैठक भत्ता तथा अन्य सुविधा पाउनेछन् ।
- (क) प्रचलित कानून तथा वार्षिक कार्यक्रम बमोजिम गठित समिति वा कार्यदलको बैठकका लागि मात्र बैठक भत्ता उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।
- (ख) समिति वा कार्यदल गठन गर्दा नै बैठक भत्ता तथा खाजा सुविधा उपलब्ध गराउने गरी निर्णय भएको अवस्थामा मात्र बैठक भत्ता तथा खाजा सुविधा उपलब्ध हुनेछ । कार्यालयले कार्यसूची तोकिएको वा एजेण्डा किटान भएको विषयमा मात्र बैठक राख्नु पर्नेछ ।
- (ग) कार्यप्रकृति अनुसार सकेसम्म मितव्ययी हुने गरी बैठक राख्नु पर्नेछ ।
- (घ) समिति वा कार्यदलका कूल सदस्य बाहेक सो सङ्ख्याको बढीमा पचीस प्रतिशतले हुन आउने सङ्ख्यामा विज्ञ, आमन्त्रित सदस्य वा कर्मचारीलाई मात्र यस निर्देशिका बमोजिम बैठक भत्ता उपलब्ध गराइनेछ ।
- (ङ) न्यायिक समितिको नियमित बैठकलाई यस निर्देशिकाको प्रयोजनका लागि बैठक मानिने छैन ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि कार्यालय समयमा बसेको बैठकको बैठक भत्ता उपलब्ध गराइने छैन।

४.

बैठक खर्च सम्बन्धी व्यवस्था: (१) समिति तथा कार्यदलका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरूले देहाय बमोजिम प्रतिव्यक्ति बैठक भत्ता पाउने छन् ।

- (क) प्रमुख उपप्रमुखको अध्यक्षतामा हुने बैठकमा प्रति बैठक रु एकहजार पाँच सय
- (ख) अन्य पदाधिकारी वा कर्मचारीको अध्यक्षतामा हुने बैठकमा प्रति बैठक रु एकहजार दुई सय ,
- (ग) यस नियममा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि एक व्यक्तिले एक दिनमा बढीमा दुई वटा बैठकको मात्र बैठक भत्ता उपलब्ध गराइनेछ ।
- (घ) बैठक भत्तामा नियमानुसार कर कट्टी हुनेछ ।

(२) बैठकमा सहभागी व्यक्तिहरूको पानी तथा खाजा खर्च वापत बढीमा प्रति व्यक्ति दुई सय पचास रुपैयाँ सम्म खर्च गर्न सकिने छ ।

परिच्छेद-३

खाजा तथा अतिथि सत्कार खर्च सम्बन्धी व्यवस्था

५.

खाजा खर्च: देहायको अवस्थामा स्थानीय तहका कर्मचारीलाई खाजा खर्च उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

- (क) कार्यालय समयमा सम्पादन हुन नसक्ने भनी प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले तोकेको निर्दिष्ट कामको लागि मात्र कार्यालय समय अघि वा पछि बैठक राख्न वा कार्यालयको अन्य काममा लगाउन सकिनेछ । प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको स्वीकृति बिना राखिएको बैठकको बैठक भत्ता, खाजा खर्च भुक्तानी हुने छैन । कार्यालय समय बाहेक कम्तिमा दुईघण्टा अतिरिक्त समय कार्य गरेको अवस्थामा मात्र खाजा खर्च गर्न उपलब्ध गराइनेछ ।

- (ख) अतिरिक्त समयमा काम गर्नु पर्ने भएमा देहाय बमोजिम खाजा तथा खाना खर्च उपलब्ध गराउन वा सो बराबरको खाना तथा खाजा खर्च गर्न सकिनेछ ।
१. सार्वजनिक विदाको दिन भए प्रतिदिन प्रतिव्यक्ति बढीमा छ सय रुपैया ।
२. कार्यालय खुल्ने दिन भए प्रतिदिन प्रतिव्यक्ति बढीमा तीन सय रुपैया ।
३. आठ घण्टा भन्दा बढी अवधि निरन्तर बैठक बसेको अवस्थामा खाजा खर्चमा थप पचास प्रतिशत सम्म भुक्तानी गर्न सकिनेछ।
- (क) न्यायिक समितिको बैठक बसेको दिन न्यायिक समितिका सदस्या तथा सहभागी कर्मचारीहरूले दफा ४_को उपदफा (२) बमोजिम खाजा खर्चको सुविधा पाउने छन् ।
- (ख) यस दफामा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि रासन वापतको सुविधा लिएका वा बैठक भत्ता प्राप्त गरेका कर्मचारीले खाजा खर्चपाउने छैन ।

६. चियापान र अतिथि सत्कार खर्च:

- (१) चियापान तथा अतिथि सत्कार वापत देहाय बमोजिमका पदाधिकारीले देहाय बमोजिमको रकममा नबढ्ने गरी मासिक रुपमा विविध खर्चको आदेश दिन सक्नेछन् ।
- (क) नगर प्रमुखले रु. बीस हजार,
- (ख) उपप्रमुखले रु. पन्ध्र हजार,
- (ग) नगरपालिकाको कार्यालयले रु. दश हजार,
- (घ) वडाअध्यक्ष/वडा कार्यालयले रु. पाँच हजार ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको रकममा नबढ्ने गरी कार्यालय व्यवस्थापन गर्ने कर्मचारीले जिम्मा लिई सम्बन्धित पदाधिकारीको अनुमतिले कार्यालय प्रयोजनका लागि मात्र खर्चको आदेश दिन पाउनेछ।

- (३) उपदफा (१) र (२) मा उल्लिखित सीमा भन्दा बढीको खर्चको आदेश भएको अवस्थामा आधार र औचित्य सहित कार्यपालिका बैठकमा पेश गर्नु पर्नेछ । कार्यपालिकाको स्वीकृति नभई त्यस्तो रकम भुक्तानी हुने छैन ।

परिच्छेद ४

दैनिक भत्ता तथा भ्रमण खर्च सम्बन्धी व्यवस्था

७. **दैनिक भत्ता तथा भ्रमण खर्च:** कर्मचारीले सङ्घीय कानून बमोजिमको दरमा दैनिक तथा भ्रमण भत्ता पाउनेछन् । जनप्रतिनिधिको दैनिक तथा भ्रमण भत्ता सम्बन्धी व्यवस्था प्रदेश कानून बमोजिम हुनेछ । दैनिक तथा भ्रमण भत्ता सम्बन्धी अन्य व्यवस्था देहाय बमोजिम हुनेछ:
- (१) साधारणतया नगरपालिकाका पदाधिकारी/कर्मचारी सम्बन्धित कामको लागि फिल्डमा खटिनु, खटाउनु पर्दा वा अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण गर्नु पर्दा भ्रमण आदेश स्वीकृत गराएर मात्र जानु पर्नेछ । स्वीकृत भ्रमण आदेश बिना भ्रमण खर्च तथा दैनिक भत्ता भुक्तानी गरिने छैन ।
- (२) देहायका पदाधिकारीले भ्रमण वा काजको उद्देश्य, अवधि र भ्रमण गर्ने साधन तोकी भ्रमण आदेश स्वीकृत गर्न सक्नेछन ।
- (क) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत -प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत,
- (ख) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत बाहेकका अन्य कर्मचारीहरु -प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत ।
- (३) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा भएतापनि नगर क्षेत्रबाहिर भ्रमण गर्नु पर्दाको अवस्थामा प्रमुखको भ्रमण आदेश नगर कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेछ ।
- (४) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको सात दिन भन्दा बढी अवधिको नगर क्षेत्रबाहिरको भ्रमण गर्नु पर्ने अवस्थामा नगर प्रमुखलाई जानकारी पर्नेछ ।
- (५) पदाधिकारी तथा कर्मचारीको विदेश भ्रमण सम्बन्धी व्यवस्था सङ्घीय कानून बमोजिम हुनेछ ।

- (६) कार्यालयको कामको शिलशिलामा बास बस्ने गरी कार्यालय रहेको स्थानबाट कम्तीमा दश किलोमिटर बाहिरको क्षेत्रमा भ्रमण वा काजमा खटिएको कर्मचारीहरूले नेपाल सरकारले तोकेको दर र प्रक्रिया बमोजिमको दैनिक भत्ता तथा भ्रमण खर्च पाउनेछन् ।

तर, पदाधिकारी तथा कर्मचारीले भ्रमण गर्दा सरकारी सवारी साधन प्रयोग भएको अवस्थामा यातायात खर्च पाईने छैन । सार्वजनिक सवारी साधनमा भ्रमण गर्नु परेमा प्रचलित भाडादर बमोजिमको रकम उपलब्ध गराईने छ ।

- (७) भ्रमण खर्च सम्बन्धी फरफारक गर्न वा भुक्तानी माग गर्दा अनिवार्य रूपमा भ्रमण प्रतिवेदन कार्यालयमा पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (८) सात दिन भन्दा बढी अवधिको लागि पदाधिकारी वा कर्मचारीलाई भ्रमण वा काज खटाउनु पर्ने भएमा भ्रमण आदेश स्वीकृत गर्ने पदाधिकारीले त्यसको स्पष्ट कारण खोली आफूभन्दा एक तह माथिको अधिकारीको स्वीकृति लिई भ्रमण आदेश स्वीकृत गर्नु पर्नेछ ।

तर, सात दिनभन्दा बढी अवधिको लागि काज खटाउँदा एक तहमाथिको पदाधिकारीको स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

- (९) सरकारी खर्चमा भ्रमण गर्ने पदाधिकारी वा कर्मचारीले सम्भव भएसम्म किफायती र कम खर्चिलो बाटो वा सवारी साधन प्रयोग गरी भ्रमण गर्नुपर्नेछ ।
- (१०) दैनिक भ्रमण भत्ता उपभोग गर्ने कर्मचारीले दैनिक भत्ता उपभोग गरेको अवधिभर फिल्ड भत्ता वा अन्य कुनै किसिमको भत्ता पाउने छैन ।
- (११) कुनै पदाधिकारी वा कर्मचारीले भ्रमण वा काजमा रहेको अवधिमा बिदा बसेमा त्यसरी बिदामा बस्दाको अवधिमा निजले यस कानुन बमोजिम पाउने दैनिक भत्ता, भ्रमण खर्च पाउने छैन ।
- (१२) भ्रमणमा खटिने पदाधिकारी तथा कर्मचारीको भ्रमण अभिलेख खाता कार्यालयले व्यवस्थित रूपमा राख्नु पर्नेछ ।

- (१३) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि स्थानीय तहका पदाधिकारी तथा कर्मचारीको भ्रमण सम्बन्धी अन्य व्यवस्था नेपाल सरकारको भ्रमण खर्च नियमावली बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-५

पारवहन तथा ईन्धन सुविधा सम्बन्धी व्यवस्था

८. पारवहन सुविधाः

- (१) कार्यालयमा उपलब्ध सवारी साधन कर्मचारीको जिम्मेवारी र निजहरुले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्य चापको आधारमा समन्यायिक रूपमा उपलब्ध गराउने जिम्मेवारी प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको हुनेछ । प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले कार्यालयको नाममा रहेको तथा भाडामा लिई वा अन्य कुनै तरिकाले कार्यालयले प्रयोगमा ल्याएको सवारी साधन सरकारी कामको लागि मात्र प्रयोगमा ल्याउने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (२) कार्यालयले प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई कार्यालयको कामको प्रयोजनको लागि उपलब्ध भएसम्म एक चारपाङ्गे सवारी साधन उपलब्ध गराउने छ ।
- (३) कार्यालयमा सवारी साधनको उपलब्धता नभएमा आर्थिक वर्षको प्रारम्भमै मापदण्ड तय गरी कार्यालयले न्यूनतम मूल्यमा जिप/कार भाडामा लिन सक्नेछ ।
- (४) कार्यालयका महाशाखा/शाखा प्रमुखलाई कार्यालयबाट उपलब्ध भएसम्म सवारी साधनको व्यवस्था गरिनेछ ।
- (५) कुनै पदाधिकारी वा कर्मचारीले सरकारी सवारी साधन कार्यालयको काम बाहेक अन्य प्रयोजनमा प्रयोग गर्न पाइने छैन । सरकारी सवारी साधनको हिफाजत गरी सुरक्षित राख्नु सम्बन्धित सवारी साधन बुझी लिने कर्मचारीको जिम्मेवारी हुनेछ । सार्वजनिक विदाको दिन कार्यालयबाट उपलब्ध गराइएको सवारी

पास बिना कार्यालयको सवारी साधन सञ्चालन गर्न पाइने छैन ।

- (६) कार्यालयले कानून बमोजिम सवारी साधनको राजस्व तिर्ने बिमा गर्ने, प्रदूषण जाँच गरी सवारी साधन चुस्त दुरुस्त राख्ने व्यवस्था मिलाउनेछ ।
- (७) सरकारी सवारी साधन प्रयोग गर्ने कर्मचारीलाई निजले प्रयोग गरेको सवारी साधनको लागि मर्मत विल बमोजिम बढीमा कार/जिपको वार्षिक पचास हजार र मोटरसाईकल वा स्कूटरको लागि वार्षिक दश हजार नबढ्ने गरी मर्मत खर्च उपलब्ध गराइने छ । यस भन्दा बढी रकमको सवारी साधनको मर्मत सम्भार बापतको रकम भुक्तानी गर्नु पर्ने अवस्थामा कार्यपालिकाको निर्णय बमोजिम हुनेछ ।
- (८) सरकारी सवारी साधनमा निजी नम्बर प्लेट राख्न पाइने छैन ।

९. इन्धन सुविधा:

- (१) सरकारी तथा निजी सवारी साधन प्रयोग गरी नियमित रूपमा कार्यालयमा आउने कर्मचारीलाई अनुसूची १ बमोजिमको इन्धन सुविधा उपलब्ध हुनेछ ।
- (२) निजी सवारी साधन प्रयोग गर्ने कर्मचारीहरूले इन्धन सुविधा लिन चाहेमा आफुले प्रयोग गरेको सवारी साधनको ब्लू बुकको छायाँप्रति र सवारी चालक अनुमतिपत्र प्रतिलिपि अनिवार्य रूपमा कार्यालयमा पेश गर्नु पर्नेछ । ब्लूबुकको र सम्बन्धित कर्मचारीको नाममा रहेको सवारी चालक अनुमतिपत्रको छायाँप्रति पेश नगरे सम्म इन्धन बापतको सुविधा उपलब्ध गराइने छैन ।
- (३) कार्यालयले इन्धन सुविधा वितरणको अभिलेख अद्यावधिक गरी राख्नु पर्नेछ ।

१०. सवारी साधन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था:

- (१) सवारी साधनको सुविधा प्राप्त गर्ने वा उपलब्ध गराउनु पर्ने पदाधिकारी तथा कर्मचारीलाई कार्यालयमा उपलब्ध सवारी साधन प्रयोग गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। कार्यालयमा सवारी साधन

उपलब्ध नभएको अवस्थामा कार्यालयमा श्रोत उपलब्धताको अवस्था हेरी देहाय वमोजिमको मापदण्डभित्र रही सवारी साधन खरिद गर्न सकिनेछ ।

- (क) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सत्तरी –लाख रुपैयाँसम्मको सवारी साधन,
- (ख) मोटरसाईकल तथा स्कूटर २०० सि.सि. सम्म ।
- (२) कार्यालयका सवारी साधन नियमित रूपमा मर्मत सम्भार गरी चालु हालतमा राख्नुपर्नेछ । कार्यालयबाट नयाँ सवारी साधन खरिदलाई निरुत्साहन गरिनेछ । कार्यालयले नयाँ सवारी साधन खरिद गर्नु पर्ने अवस्थामा ईलेक्ट्रिकल तथा वातावरण मैत्री सवारी साधन खरिद तथा प्रयोगमा जोड दिइनेछ ।

परिच्छेद-६

सञ्चार, पोशाक, प्रोत्साहन भत्ता सम्बन्धी व्यवस्था

११. स्थानीय तहका पदाधिकारीको सञ्चार, पोशाक, तथा अन्य भत्ता: स्थानीय तहका पदाधिकारीको सर, पोशाक, तथा अन्य भत्ता प्रदेश कानूनमा भए वमोजिम हुनेछ ।
१२. पत्रपत्रिका तथा सञ्चार सुविधा:
  - (१) कार्यालयले पदाधिकारी तथा कर्मचारीलाई स्रोतको उपलब्धता हेरी पत्रपत्रिका खरिद गरी उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
  - (२) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई मासिक पन्ध्र सय रुपैयाँमा नबढाई सञ्चार सुविधा वापतको रकम वा मोबाइल रिचार्जको सुविधा उपलब्ध गराइनेछ ।
  - (३) कार्यालयबाट उपलब्ध भएको सञ्चार खर्च कार्यालयको प्रायोजनको लागि मात्र प्रयोग गर्नुपर्नेछ ।
१३. पोशाक भत्ता: स्थानीय तहका कर्मचारीलाई प्रत्येक वर्षको चैत्र महिनामा पोशाक भत्ता वापत नेपाल सरकारका कर्मचारीले पाए सरहको रकम उपलब्ध गराइनेछ ।

परिच्छेद-७

तालिम/गोष्ठी/सेमिनार/कार्यशाला संचालन

१४. तालिम/गोष्ठी/सेमिनार:

- (१) वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेटमा समावेश भएका तालिम/गोष्ठी/सेमिनार जस्ता कार्यक्रमहरू उपलब्ध भएसम्म सरकारी हलमा नै सञ्चालन गरिनेछ।
- (२) स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अन्तर्गत सञ्चालन हुने कार्यक्रममा प्रशिक्षक, स्रोत व्यक्ति, सहभागी तथा कार्यपत्र प्रस्तुत कर्ताको पारिश्रमिक भुक्तानी देहाय बमोजिम हुनेछ;
  - (क) प्रशिक्षक तथा कार्यपत्र प्रस्तुतकर्ताले दैनिक दुई सेसनको भुक्तानी लिन सक्नेछन् तथा कक्षा अवधि कम्तिमा डेड घण्टाको हुनुपर्दछ। प्रति सेसन रु दुईहजार रुपैया र कार्यपत्र तयारी रु एक हजारसम्म भुक्तानी गर्न सकिनेछ।
  - (ख) कार्यक्रम संचालन गर्ने स्थानीय तहभन्दा बाहिरबाट प्रशिक्षक तथा स्रोत व्यक्ति बोलाउनुपरेमा निजलाई नियमानुसार आतेजाते यातायात खर्च र दैनिक भत्ता तथा कार्यपत्र निर्माण र सेसन सञ्चालन भत्ता उपलब्ध गराईने छ।
  - (ग) तालिम/गोष्ठी/सेमिनार/कार्यशाला जस्ता कार्यक्रममा पानी तथा खाजाको लागि प्रतिव्यक्ति प्रतिदिन बढीमा तीनसय पचास रुपैयाँ र खाना खुवाउनुपर्ने अवस्था भए खाना बापत बढीमा पाँच सय रुपैयाँ सम्म खर्च गर्न सकिनेछ।
  - (घ) कार्यक्रममा सहभागीहरूका लागि तालिम/गोष्ठी मसलन्द बापत सात कार्य दिन सम्मको लागि प्रति सहभागी बढीमा दुई सय पचासको तालिम/गोष्ठी मसलन्द सामाग्री खरिद गरी उपलब्ध गराउन सकिनेछ।
  - (ङ) संयोजक भत्ता प्रतिदिन एक हजार, सहयोगी भत्ता प्रतिव्यक्ति पाँचसय तथा विविध खर्च (प्रमाण पत्र, सरसफाई, व्यानर आदि ७ कार्यदिनको अनुपातमा) पाँच हजार सम्म खर्च गर्न सकिनेछ।

- (च) सकेसम्म सरकारी छात्रा/छात्रवासमा वसोबासको व्यवस्था गर्नु पर्छ । यसका लागि घर भाडामा लिन पाईने छैन । दैनिक भत्ता पाउने बाहेक व्यक्तिगत पहलमा वास वस्नु परेमा प्रति सहभागी दैनिक एक हजारका दरले आवास भत्ता उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।
- (छ) पाँच किलोमिटर टाढाबाट आउनु पर्ने सहभागीहरूलाई सार्वजनिक यातायात बापतको खर्च उपलब्ध हुनेछ । आवासीय कार्यक्रममा एकपटकको मात्र आतेजाते सुविधा उपलब्ध गराइने छ ।
- (ज) प्रतिवेदकको पारिश्रमिक एक दिनको एक हजारको दरले उपलब्ध गराउन सकिनेछ । प्रतिवेदन पेश गरिसकेपछि मात्र यस्तो रकम भुक्तानी हुनेछ । प्रति कार्यक्रम तीन हजारमा नवढ्ने गरी प्रतिवेदन तयारी खर्च भुक्तानी दिन सकिनेछ । कसैले पनि दोहोरो सुविधा लिन पाउनेछैन ।
- (३) प्राविधिक विशेषज्ञ आवश्यक पर्ने वा सेसन सञ्चालन गर्ने आधाभन्दा बढी विषय विज्ञ बाहिरबाट लिनु पर्ने अवस्थामा वा आवासीय रूपमा सञ्चालन गर्नुपर्ने कार्यक्रम कार्यालयबाट सोझै सञ्चालन गर्न नसकिने भएमा प्रचलित सार्वजनिक खरिद सम्बन्धी कानून बमोजिमको प्रकृयाबाट सेवा खरिद गरी तालीम गोष्ठी जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

परिच्छेद-८

पानी, बिजुली टेलिफोन तथा घरभाडा सम्बन्धी व्यवस्था

१५. पानी, बिजुली टेलिफोन तथा घरभाडा

- (१) कार्यालय तथा पदाधिकारीले पानी, बिजुली, टेलिफोन जस्ता सुविधाको प्रयोगमा मितव्ययिता अपनाउनु पर्नेछ ।
- (२) कार्यालयले पानी, बिजुली तथा टेलिफोनको विल समयमै भुक्तानी गरी जरिवाना नतिर्ने र छुट सुविधा लिने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

- (३) कार्यालयको कामका बाहेक अनावश्यक रूपमा बिजुली र टेलिफोन प्रयोग गर्नु हुँदैन ।
- (४) कार्यालय प्रयोजनका लागि बाहेक घरभाडामा लिइने छैन । कार्यालयमा उपलब्ध स्थानले नपुग हुने अवस्थामा कारण सहित कार्यपालिकाको निर्णयबाट कार्यालयको कामको लागि घरभाडामा लिनु पर्नेछ ।
- (५) कार्यालयको लागि घरभाडामा लिनु पर्ने अवस्थामा प्रचलित सार्वजनिक खरिद ऐन तथा खरिद नियमावली बमोजिमको प्रक्रियाबाट घरभाडामा लिइनेछ ।

परिच्छेद- ९

खरिद तथा जिन्सी व्यवस्थापन

१६. खरिद सम्बन्धी व्यवस्था :

- (१) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा निजले तोकेको अधिकृत कर्मचारीको लिखित आदेश बिना कसैले कुनै मालसामान खरिद गर्न, गराउन हुँदैन ।
- (२) मालसामान खरिद सम्बन्धी कारवाही शुरू गर्नु अघि खरिद एकाइले महाशाखा, शाखाबाट आवश्यक पर्ने वस्तुहरुको माग सङ्कलन गरी प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा निजले तोकेको अधिकृत कर्मचारीबाट आवश्यक पर्ने वस्तुहरुको कूल माग स्वीकृत गराउनु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिमको खरिद मागमा देहायका कुरा उल्लेख भएको हुनु पर्नेछ
  - (क) मालसामानको प्रकार, गुणस्तर, परिमाण सम्बन्धी विवरण,
  - (ख) मालसामान आवश्यक पर्ने समय,
  - (ग) खरिदको अनुमानित मूल्य र
  - (घ) मूल्य व्यहोरिने स्रोत ।
- (४) खरिदको लागि आवश्यक बजेट व्यवस्था नभई खरिद कारवाही शुरू गर्नु हुँदैन ।

- (५) कार्यालयले साधारणतया पेशकीलाई निरुत्साहित गर्नुपर्नेछ । पेशकी फछ्यौट नगरी दोहोर्याएर पेशकी रकम दिइने छैन । पेशकी रकम समयमै फछ्यौट गर्नु प्रत्येक कर्मचारीको कर्तव्य हुनेछ ।
- (६) खरिद सम्बन्धी सम्पूर्ण व्यवस्था सार्वजनिक खरिद ऐन २०६३ तथा नियमावली बमोजिम हुनेछ ।

१७. जिन्सी व्यवस्थापन :

- (१) कार्यालयमा प्राप्त प्रत्येक जिन्सी सामग्रीको वर्गीकरण गरी सामानको विवरण र मूल्य खुलाई महालेखा परीक्षकले स्वीकृत गरेको ढाँचामा लगत तयार गरी अभिलेख राख्नुपर्नेछ ।
- (२) महाशाखा/शाखामा रहेको कुनै मालसामान मर्मत सम्भार गर्नुपर्ने भए सोको लिखित जानकारी उपयोगकर्ताले प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई दिनुपर्नेछ ।
- (३) स्थानीय तहको प्रत्येक शाखा/महाशाखा तथा वडा कार्यालयका प्रत्येक कोठामा भएका जिन्सी सामानको अभिलेख सोही कोठामा टाँस गर्नुपर्नेछ ।
- (४) खर्च भएर नजाने प्रत्येक जिन्सी सामग्रीमा जिन्सी सङ्केत नम्बर उल्लेख गर्नुपर्नेछ ।
- (५) आर्थिक वर्ष समाप्त भएको ३ महिना भित्र गतवर्षको मौज्जात, चालु वर्षको खरिद, हस्तान्तरण भई प्राप्त सामानको परिमाण र मूल्य एवम् सामानको अवस्था (सबुत, मर्मत गर्नुपर्ने, लिलाम गर्नुपर्ने र मिन्हा गर्नुपर्ने) खोली जिन्सी शाखाले जिन्सी प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्नेछ ।
- (६) उपदफा (५) बमोजिम तयार भएको प्रतिवेदनको आधारमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा निजले तोकेको अधिकृत कर्मचारीले जिन्सी निरीक्षण गरी राय सुझाव सहितको प्रतिवेदन प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई दिनुपर्नेछ ।

- (७) उपदफा (६) बमोजिमको प्रतिवेदन प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले छलफलका लागि कार्यपालिकाको बैठकमा पेस गर्नुपर्नेछ ।
- (८) जिन्सी व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था प्रचलित आर्थिक कार्यविधि ऐन तथा नियमावली बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद १०

विविध

१८. निजी सचिवालय सम्बन्धी व्यवस्था:- (१) प्रमुख र उपप्रमुखको निजी सचिवालयमा सहयोगी व्यवस्थापन गर्न प्रमुखको लागि बीस हजार र उपप्रमुखको लागि क्रमशः पन्ध्र हजार मासिक खर्च गर्न सकिने छ । उक्त रकम एकमुष्ट रकम उपलब्ध गराउने वा निजी सचिवालयको लागि कर्मचारी राख्ने मध्ये कुनै एक तरिकाबाट मात्र खर्च गर्न सकिनेछ ।
१९. दुर्घटना विमा व्यवस्था:- दमकल, एम्बुलेन्स र नगरबस सञ्चालनको काममा तोकिएका कर्मचारीको लागि कार्यालयले दुर्घटना बीमा गराउनेछ ।
२०. निर्णय गरी खर्च गर्नु पर्ने कार्यालयले स्वीकृत कार्यक्रम अन्तर्गत कुनै कार्यक्रम, तालीम, गोष्ठी आदि सञ्चालन गर्दा सार्वजनिक खरिद तथा आर्थिक कार्यविधि सम्बन्धी कानून बमोजिम अधिकारप्राप्त अधिकारीबाट निर्णय गरेर मात्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ । अधिकारप्राप्त अधिकारीको स्वीकृति बेगर गरेको खर्च भुक्तानी गरिने छैन ।

अनुसूची १
नियम ९ को उपनियम (१)सँग सम्बन्धित
कर्मचारीको लागि मासिक इन्धन सुविधा
इन्धन (पेट्रोल/डिजेल लिटरमा)

क्र.सं.	तह/ पद	नगरपालिका	गाउँपालिका
१	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत (चारपाङ्ग्रे)	६०	६०
३	अधिकृतस्तर (आठौँ र नवौँ) (चारपाङ्ग्रे)	४०	४०
४	अधिकृतस्तर (आठौँ, नवौँ, दशौँ र एघारौँ) (मोटरसाइकल/स्कुटर)	१०	१०
४	अधिकृतस्तर ६ औँ र ७ औँ (मोटरसाइकल/स्कुटर)	१०	१०
५	सहायकस्तर (मोटरसाइकल/स्कुटर)	१०	१०
६	सहयोगी स्तर(मोटरसाइकल/स्कुटर)	५	५

इन्धन सुविधा पाउने आधारहरू

१. पदाधिकारी र कर्मचारीको लागि कार्यालयले उपलब्ध गराएको वा आफ्नै गाडी वा मोटरसाइकल हुनुपर्नेछ ।
२. महिना भरी विदामा रहेको अवस्थामा सो महिनाको इन्धन उपलब्ध गराइने छैन ।
३. मासिक कोटा इन्धन सोही महिनाभित्र नलगेमा अर्को महिना थप हुने छैन ।
४. दमकल, एम्बुलेन्स र सरसफाइका साधनमा आवश्यकता अनुसार इन्धन उपलब्ध गराइनेछ ।
५. कार्यालयको सवारी साधन भएमा सर्भिसिङ्गका लागि प्रत्येक तीन महिनामा कार/जिपको लागि **पाँच लिटर** मोबिल र प्रति मोटरसाइकल एक लिटर मोबिल उपलब्ध हुनेछ ।

चारपाङ्ग्रे वा सो भन्दा ठूला साधन सञ्चालनको लगबुक भरी तोकिएको अधिकारीले प्रमाणित गरेको हुनुपर्नेछ ।